

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Odborové rekreace v Československu v 50. a 60. letech 20. století

Trade Union Recreations in Czechoslovakia in the 50s and 60s of the 20th Century

Autor: Alžběta Čornejová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

Praha - 2011

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Odborové rekreace v Československu v 50. a 60. letech 20. století* vypracovala samostatně na základě použitých pramenů a literatury.

Prohlašuji, že elektronická verze diplomové práce je identická s její tištěnou podobou.

V Praze dne 17. 6. 2011

.....

PODPIS

Poděkování:

Děkuji vedoucímu diplomové práce panu doc. PhDr. Jiřímu Pokornému, CSc. za cenné rady a významnou pomoc.

Název:

Odborové rekreace v Československu v 50. a 60. letech 20. století

Anotace:

Diplomová práce analyzuje organizaci, průběh a další aspekty odborových rekreací, které patřily v bývalém Československu k významným a oblíbeným způsobům trávení dovolené. Jedná se o příspěvek k výzkumu fenoménu volného času. Zejména na podkladě dosud nevyužitých archivních pramenů sleduje vývoj rekreací organizovaných Revolučním odborovým hnutím v letech 1948 – 1968. Práce se zabývá jak rekreacemi pro dospělé, tak si všímá i dětských pionýrských táborů. V neposlední řadě ukazuje, jak se život na odborových rekreacích odrazil v uměleckém ztvárnění ve filmu a krásné literatuře. Výsledkem výzkumu jsou především tyto závěry: snaha o ideologickou výchovu lidí i ve volném čase, akcentovaná na počátku sledovaného období, postupně slábla a rekreace se staly, při nedostatku jiných příležitostí, žádaným způsobem prožití levné dovolené. Charakteristický byl pro ně kolektivistický duch, který ale není spojen pouze s komunistickou ideologií.

Klíčová slova:

moderní dějiny – odbory – odborové rekreace – letní pionýrské tábory

Title:

Trade Union Recreations in Czechoslovakia in the 50s and 60s of the 20th Century

Annotation:

The thesis analyses organization, course, and other aspects of trade union “recreation”, important and favorite way of holiday spending in former Czechoslovakia. It is a contribution to the research of a leisure time phenomenon. Based primarily on so far unexploited archival sources it observes development of leisure activities and recreation stays organized by the Revolutionary Trade Union Movement between 1948 and 1968. It focuses both on recreation of adults and young pioneers’ summer camps. It deals with artistic representation of daily life at trade union recreations in movies and fiction literature, among others. Conclusions of the research are above all as follows: attempts at ideological indoctrination of people even during their leisure time, accentuated at the beginning of the period in view, grew weak gradually. Organized recreation stays became a desired way of a cheap holiday, namely in absence of other possibilities. A collectivist spirit belonged to main characteristics of this way, but it was not solely linked to the communist ideology.

Key words:

modern history – trade unions – trade union holiday (“recreation”) - pioneers’ summer camps

Obsah

Úvod.....	1
1. kapitola - Rozbor literatury a pramenů.....	4
2. kapitola - Proměny využívání volného času.....	9
2.1 Pojetí volného času	9
2.2 Sociologické definice volného času	9
2.3 Proměny způsobů trávení volného času.....	12
3. kapitola - Malý exkurs do minulosti: Heydrichova rekreační akce	22
4. kapitola - „Na rekreaci patří jen nejlepší a nejzasloužilejší zaměstnanci“ - Domácí výběrové rekreace.....	26
4.1 Počátky odborových rekreací.....	26
4.2 Struktura odborové rekreace, podmínky účasti a poplatky	29
4.3 Rekreace po roce 1953	35
4.4 Šedesátá léta	39
5. kapitola - Jak se staraly podniky o své zaměstnance - Závodní rekreace ROH	43
5.1 Závodní rekreace podniků ZVIL Plzeň a Plzeňské pivovary, n. p.	48
6. kapitola - Za hranice všedních dní: Zahraniční rekreace ROH a návštěvy cizích hostů v Československu	53
6.1 Zahraniční rekreace v letech 1948 - 1959	53
6.2 Zahraniční rekreace v 60. letech 20. století	59
7. kapitola - Ze života na odborových rekreacích.....	63
8. kapitola - „Vždyť je to pro děti – naši budoucnost, a tu není žádná oběť marná.“ Pionýrské tábory ROH.....	69
8.1 Poslání pionýrských táborů.....	69
8.2 Organizování pionýrských táborů	70
8.3 Výběr pracovníků.....	76
8.4 Jak se v pionýrských táborech pečovalo o zdraví a plné žaludky.....	79
8.5 Pionýrské tábory v šedesátých letech 20. století.....	81
8.6 Podniková pionýrská rekreace ROH.....	83
9. kapitola - Odborová rekreace jako filmové a literární téma	87
9.1 Rekreace ve filmu	87

9.2 Odraz rekreace v literatuře	97
Závěr.....	100
Seznam pramenů a literatury	103
Seznam použitých zkratek	112
Seznam příloh	113
Přílohy.....	114

Úvod

Tématem mé diplomové práce jsou odborové rekreace. Tento námět byl záměrně zvolen jednak proto, že jsem už během studií působila ve Všeodborovém archivu, a měla možnost seznámit se s bohatstvím pramenů, které se zde nacházejí. Dalším důvodem byly filmy líčící život při odborových rekreacích – dvě pokračování příběhů pana, či lépe soudruha, Anděla a poslední díl Homolkovské série. Tyto filmy jsem poprvé viděla už před mnoha lety, a tak jsem se nyní ráda pustila do zkoumání dění, které tvořilo předlohu pro scénáře. Nezanedbatelným faktorem byly dovolené, trávené již od dětství v Krkonoších, kde jsem měla možnost vidět provoz řady „postodborových“ objektů a při opakovaném letním pobytu ve Vysokých Tatrách nahlédnout do nitra hotelu Morava, místa příhod *Anděla na horách*. Konečně odborové rekreace byly nepominutelným fenoménem minulého režimu, oblíbeným a také cenově velice dostupným způsobem trávení části dovolené. Jejich výzkum je integrální součástí bádání o novějších dějinách, konkrétně o volném čase, o běžném životě jednotlivce i společnosti.

Slovo „rekreace“ pochází z latiny, překlad přesně postihuje to, co měly skýtat akce organizované odbory. „Recreatio (recreationis, f.)“ znamená „osvěžení, zotavení, občerstvení“, „recreo (are, avi, atum)“ dokonce nabízí ještě širší škálu významů: „znovu stvořiti, opět oživiti, osvěžiti, okřáti“.¹ I když lze pochybovat, že by organizátoři odborových rekreací hloubali o významu slov, je jisté, že by s uvedenými výklady vřele souhlasili. Osvěžení, zotavení i občerstvení v rámci zaslouženého odpočinku po dobře vykonané práci mělo být tím pravým efektem.

Budu se postupně zabývat výkladem o vývoji využití volného času a jeho proměnách, ale meritem mého zájmu budou rekreace samotné: napřed si všimnu geneze domácích rekreačních pobytů, zahraničních i závodních rekreací, pokusím se také vylíčit „obrázky“ ze života rekreantů. Stranou nezůstanou ani pionýrské tábory a konečně se zastavím i u ztvárnění života v zotavovnách, jak ho viděli tvůrci filmů a literárních děl. Hlavní zdroj informací tvoří archivní dokumenty, současná historiografie dosud nevěnovala tomuto tématu velkou pozornost a zpracování, nebo informativní publikace z období před rokem 1989, mají spíše

---

¹ Pražák, J. M., Novotný, F., Sedláček, J.: Latinsko – český slovník L-Z. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1955, s. 382.

hodnotu sekundárních pramenů. Sdělení tam obsažená nemají povahu nezaujatých informací, jedná se vesměs o ideologicky podmíněné, propagandisticky pojaté elaboráty.

Chronologickými mezníky jsou roky 1948 a 1968. Dvacetiletí mezi nimi je bezesporu obdobím plným proměn. Léta následující po únorovém převratu a počátek padesátých let tvoří nejtragičtější etapu v našich novodobých dějinách. Politické procesy likvidující ideové odpůrce, skutečné i zdánlivé, postihly nejprve příslušníky nekomunistických stran a hnutí, církevní představitele a další „zastánce starých pořádků“, „buržoazní elementy a kulaky“, aby se posléze obrátily do vlastních řad komunistických stoupenců. Strana vyhledávala ve svých řadách zrádce a renegáty přesně v duchu hesla zřejmého už od Velké francouzské revoluce, že „revoluce požírá své děti“. Na druhé straně se značná část obyvatelstva, ať už dobrovolně, nebo podtlakem okolností, ztotožnila s „novou“ dobou a zapojila se do „budovatelského“ úsilí. K zmírnění represí došlo v druhé polovině padesátých let, hlavně po XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu (1956) a léta 1960 – 1968 jsou uvolněným obdobím, které vyvrcholilo očekáváním nabitým „Pražským jarem“ a úsilím o „socialismus s lidskou tváří“. Naděje vkládané v rekonstrukci KSČ a celkovou demokratizaci společnosti vzaly za své po vojenské invazi „spřátelených“ armád.

Revoluční odborové hnutí, jako jednotná organizace, vzniklo na základě zákona č. 144/1946 Sb., přitom základy (Ústřední rada odborů) se zrodily ještě před koncem II. světové války v lůně protektorátní Národní odborové ústředny zaměstnanecké (NOÚZ).² Nedlouho po únoru 1948 se zdálo, že odbory, jako „buržoazní přežitek“, se stanou napříště zbytečné a mohou být zrušeny, protože hlavní masovou organizací a hajitelkou práv pracujících se stane Komunistická strana Československa. Z tohoto nápadu sice sešlo, ale ROH bylo de facto zestátněno. To se projevovalo i navenek: předseda vlády Antonín Zápotocký byl až do července 1950 předsedou ROH a ministr práce Evžen Erban byl tajemníkem odborů. Déle vzdorovaly odborové orgány na pracovištích, které usilovaly o to, aby i nadále prosazovaly mzdové a sociální požadavky. Postupně se ale odbory staly jakousi „převodní pákou“ státních orgánů, začaly se starat o nemocenské pojištění, bezpečnost práce, nebo zvyšování pracovních výkonů a plnění norem.³ A samozřejmě také o přidělování poukazů na rekreace. Nicméně

---

² Základní informace dostupné i na internetu: http://cs.wikipedia.org/wiki/Revoluční_odborové_hnutí.

³ Kaplan, K.: Československo v letech 1948-1953. 2. část. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1991, s. 33-34.

odboráři se podíleli i na odporu proti měnové reformě, na bouřích, které vypukly mezi dělníky Škodových závodů v Plzni.⁴

Jednotné odbory zůstaly nejmasovější organizací v republice i později. Vedení sice zůstávalo podřízeno direktivám komunistické strany, ale jednotlivé závodní organizace se stávaly oporou zaměstnanců, nejen institucí rozdělující poukazy na rekreace, zajišťující oslavy Mezinárodního žen a jiné podobné akce, či poháněcí k plnění a překračování plánu. Na začátku šedesátých let sice ubylo členů, ale zhruba od roku 1962 současně s uvolňováním politického ovzduší odbory ožívaly a funkcionáři i na vyšších postech začali vyvíjet větší iniciativu a snahu o vymanění se z područí komunistické strany. Odborové představitelé v čele s předsedou Františkem Zupkou se pokusili vzepřít stranickým autoritám na zasedání ÚV KSČ v lednu 1965, ovšem neúspěšně. Nicméně odbojné nálady se v odborech šířily a funkcionáři zpracovávali podněty pro přípravu VI. Všeodborového sjezdu v roce 1967. Jednalo se především o to, aby se odbory znovu staly nástrojem k obhajobě práv pracujících a vydobyly si důležitější pozice v jednotlivých podnicích.⁵ VI. Všeodborový sjezd se ale nakonec nestal natolik převratnou událostí, naopak jeho zasedání využil Antonín Novotný k vystoupení proti aktivitám spisovatelů, které zazněly na jejich IV. sjezdu v červnu roku 1967. I když se odbory nestaly vůdčí silou společnosti a jejich vedení se v normalizační éře znovu podřídilo KSČ, přesto se v jejich řadách dařilo do jisté míry znovu hájit práva pracujících a např. i zajišťovat jejich právní ochranu proti zaměstnavatelům.

Organizování odborových rekreací tvořilo velmi rozsáhlou agendu, jejich obliba přetrvávala v celé republice bez větších změn až do roku 1990, kdy bylo na mimořádném březnovém sjezdu Revoluční odborové hnutí zrušeno.

---

⁴ Kaplan, K.: Československo v letech 1953-1966. 3. část. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1992, s. 5.

⁵ Tamtéž, s. 129-130.

1. kapitola - Rozbor literatury a pramenů

Jak už jsem naznačila v úvodu, odborná literatura k tématu odborových rekreací téměř neexistuje. Nejen to, ale ani někdejší Revoluční odborové hnutí a jeho vývoj mezi lety 1946 – 1990 ještě nenašlo svého historika. Konečně ani československé dějiny po roce 1945, resp. 1948 se nemohou chlubit množstvím titulů odborné literatury. Politickými dějinami se zabýval systematicky vlastně pouze Karel Kaplan, který využil svých starších výzkumů, takže mohl hned na počátku devadesátých let vydat stručný přehled poválečného vývoje československého státu. Čtyři díly této příručky nejsou opatřeny poznámkami a mají formu učebního textu, jehož bylo samozřejmě po převratu velmi potřeba.⁶ Uvedené svazky jsou označeny jako „pomocný studijní text“ pro gymnázia. I další přehledná zpracování historie tohoto období jsou učebnice; jmenuji alespoň opakovaně vydávané Dějiny zemí koruny české, nebo učebnici nejnovějších dějin z pera otce a syna Kuklíkových.⁷

Karel Kaplan pak své texty rozhojnil v několika obšírnějších pracích, ovšem nutno konstatovat, že jeho pohled na poválečný vývoj je determinován osobními prožitky a vlastním osudem.⁸ Jediného komplexního zpracování se dočkaly ekonomické a sociální dějiny díky úsilí kolektivu autorů vedených Václavem Průchou. Svazek mapující etapu mezi lety 1945-1992 je skutečně úctyhodným dílem čítajícím více než 1000 tiskových stran, ovšem odborům se tu nedostalo místa.⁹ Odborového hnutí se nověji dotýká jen solidní studie Lenky Kalinové zabývající se sociálními dějinami v socialistickém Československu.¹⁰ Opravdu nové historiografické kompendium pojednávající o době od osvobození republiky na práh 21. století teprve čeká na své autory. Možná, že je dobře, že podobné dílo už nevzniklo. Mám za to, že kritickému pohledu na tak složitou etapu domácí historie prospěje delší časový odstup.

---

⁶ Kaplan, K.: Československo v letech 1945 – 1969, 1.- 4. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1991 – 1993.

⁷ Kolektiv autorů: Dějiny zemí Koruny české II. Paseka. Praha Litomyšl 1993 (1.vydání); Kuklíkovi J. a J.: Dějepis pro gymnázia a střední školy 4. Nejnovější dějiny. Státní pedagogické nakladatelství, akciová společnost, Praha 2002.

⁸ Např. Kaplan, K.: Československo v poválečné Evropě. Karolinum, Praha 2004; Týž: Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953-1956. Barrister&Principal, Brno 2005; Týž: Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956-1968. Společnost a moc. Barrister & Principal, Brno 2008.

⁹ Průcha, V. a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. 2.díl. Období 1945-1992. Doplněk, Brno 2009.

¹⁰ Kalinová, L.: Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám v letech 1945 – 1969. Academia, Praha 2007.

Už jsem se zmínila, že neexistují také dějiny ROH. Není se co divit. Od devadesátých let 20. století jsou odbory bezmála demonizovány, některými vládami i žurnalisty chápány téměř jako nepřátelé státu, a absurdně i pracujících. Proto není divu, že ani o témata z jejich minulosti neprojevuji historikové příliš zájem. Odborovým rekreacím byly, pokud jsem měla možnost zjistit, věnovány dvě graduační práce. Autorky nejsou historičky a nahlízejí na rekreace povýtce jako na jedno odvětví cestovního ruchu.¹¹ V Ústí nad Labem vznikla diplomová práce, která si všímá z lingvistického hlediska pojmenování rekreačních zotavoven ve Špindlerově Mlýně, resp. přejmenovávání někdejších hotelů.¹² Vedle toho jsem používala i dvě práce vzniklé na oboru pedagogika (na Pedagogické fakultě v Praze) zabývající se pionýrskými tábory. V obou případech se ovšem jedná o tezovitá, režimu poplatná pojednání.¹³

Více zájmu se nyní dostává výzkumu trávení volného času. Tímto tématem se zabývají sociologové i historici. Cenné informace přináší např. Velký sociologický slovník, který byl vydán v roce 1996. Práce na takovém rozsáhlém díle probíhaly po řadu let, ale bohužel v tomto případě je patrné, že se zde ozývají, místy dost zřetelně, ozvuky sociologie marxistické.¹⁴ Průkopnickou sociologickou prací vzniklou v minulém režimu je dílo Radoslava Seluckého.¹⁵

Ačkoliv se v současnosti v historiografii preferují témata zasvěcená útisku a násilí na obyvatelstvu za komunistického režimu, přesto se úplně nezapomíná ani na náměty z běžného života. K nim samozřejmě patří i způsoby trávení volného času. Přední zásluha o výzkum v tomto směru patří především Martinu Francovi (jenž se vedle toho záslužně zabývá i dějinami stravování) a Jiřímu Knapíkovi.¹⁶ Různým aspektům trávení volného času za

---

¹¹ Labská, H.: Cestování jako alternativa trávení volného času v 60. letech 20. století. Bakalářská práce VŠE, Národohospodářská fakulta, Praha 2008; Skalová, P.: Volný čas, rekreace a rekreační prostředí v ČSSR. Charakteristika a problémy. ČVUT, Fakulta architektury, Praha 1977.

¹² Dufková, R.: Pojmenování rekreačních objektů, bud, hotelů v katastru Špindlerův Mlýn a jejich jazyková analýza. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, Ústí nad Labem 1991. Výsledků této diplomky využívají autoři Louda, J., Zázvorková, B.: Špindlerův Mlýn (edice Zmizelé Čechy). Paseka, Praha – Litomyšl 2007.

¹³ Hofmanová, M.: Některé zkušenosti z práce v pionýrských táborech ROH. Diplomová práce. Pedagogická fakulta UK, Praha 1959; Lokajíčková, J.: Příspěvek k analýze hry v programu pionýrských táborů ROH. Kandidátská disertační práce. Pedagogická fakulta UK, Praha 1969.

¹⁴ Linhart, J., Vodáková, A.: Velký sociologický slovník. Karolinum, Praha 1996.

¹⁵ Selucký, R.: Člověk a jeho volný čas. Československý spisovatel, Praha 1966.

¹⁶ Závěry svých výzkumů zveřejnili mj: Franc, M.; Knapík, J.: „Na člověka najíždíme další čtvrtletí“. Volný čas v českých zemích v letech 1948-1956. Soudobé dějiny XVII/4, 2010, s. 613-638.

socialismu byla věnována také úspěšná výstava, která byla k vidění v budově Kanceláře Akademie věd ČR ve dnech 13.9. – 7.10. 2010.¹⁷

Při bádání o fenoménu odborových rekreací jsem se musela opírat hlavně o nevydané prameny. Největší množství je jich pochopitelně shromážděno ve Všeodborovém archivu, ale písemné pozůstalosti závodních odborových organizací jsou uloženy bezmála ve všech Státních oblastních archivech (jednotliviny obsahují také Státní okresní archivy). Potíž je ovšem v tom, že materiály se v mnoha případech dochovaly jen velmi torzovitě, valná část je ještě stále neuspořádána. Ztráty v písemných odkazech odborových organizací byly způsobeny jednak nedůsledným ukládáním u původců, jednak skutečností, že byly často narychlo předávány do příslušných archivů až po zrušení ROH v roce 1990, a na definitivní uspořádání většinou stále čekají. Kromě toho mnohé písemnosti mají jen malou vypovídací hodnotu: jedná se o účetní materiál, stereotypně se opakující (a vlastně nic neříkající) zápisy ze schůzí odborových organizací, výborů a komisí, které se zato často dochovaly v multiplikátech. Konkrétně z rekreační agendy jsou uloženy převážně jen záznamy o distribuci poukazů a jednání o jejich přidělování. Do mnohých odborových pozůstalostí také není dovolen badatelský přístup kvůli tomu, že nejsou uspořádány. Nakonec jsem si vybrala dva podnikové archivy, jejichž dokumenty mi posloužily k přípravě diplomové práce (volila jsem metodu sondy). Jedná se o archiv Škody Plzeň a Plzeňského Prazdroje. Oba archivy jsou částečně uspořádány, mají interní inventáře a uchovávají písemný odkaz velkých a významných závodů, ve kterých pracovaly stovky (až tisíce) zaměstnanců. V škodováckém archivu je uložen odborový archiv bývalých Závodů Vladimíra Iljiče Lenina a v archivu Prazdroje najdeme analogický materiál někdejších Plzeňských pivovarů (dnes Prazdroj a Gambrinus). I zde jsou dokumenty dost torzovité, ale naštěstí se dochovaly aspoň zprávy o hodnocení zotavoven a průběhu rekreací.

Bohužel se komplexně nedochovaly ani dokumenty z jednotlivých krajských rekreačních správ. Proto jsem značné naděje vkládala do písemností pocházejících z činnosti správy zotavoven v Krkonoších, kde byla, vedle západočeských lázní, největší kumulace odborářských objektů. Nakonec mě čekalo zklamání, když jsem zjistila, že i zde jsou hlavně

---

¹⁷ K výstavě byl vydán také katalog: Volný čas v komunistickém Československu. Dokumentační výstava. Pražská edice, komanditní společnost – Archiv hlavního města Prahy a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2010. Zde, vedle dalších, publikoval už připomenutý Martin Franc přínosnou úvodní studii: Volný čas. Stručný úvod do problematiky, s. 8-10.

účty a různé finanční svodky.¹⁸ Z důvodů bezpochyby naprosto účelových chybí všude svědectví o tom, jakým způsobem byly jednotlivé rekreační objekty pro odbory získány.

Jak už jsem výše naznačila, největším zdrojem informací mi byl Všeodborový archiv jehož fondy jsou dostatečně přehledně uloženy, částečně uspořádány i opatřeny inventárními seznamy. Zde jsem využila nejen fondy pocházející z činnosti Revolučního odborového hnutí, ale také protektorátní Národní odborové ústředny zaměstnanecké (NOÚZ). Z tohoto fondu jsem vybrala jen nevelký zlomek, tento zajímavý soubor písemností ještě čeká na své badatele. Dále jsem těžila např. ze zápisů a podkladů k jednání Předsednictva ÚRO, ÚRO – kulturního oddělení, ÚRO – sekretariátu, ÚRO – Mezinárodního oddělení ad.¹⁹

Přímo ve fondech ROH, nebo v knihovně Všeodborového archivu jsou také uloženy různé příležitostné publikace, tištěné instrukce a pokyny i publikace, které shrnují a hodnotí určité úseky v práci ROH. Jak už jsem napsala v úvodu, i tyto tiskoviny pokládám za sekundární prameny, ne odbornou literaturu, protože nepřinášejí kritické hodnocení. V takovém duchu jsou mnou využité knihy jako vícejazyčný propagační elaborát Hany Semínové z roku 1975 nebo instruktivní příručka věnovaná třicátému výročí zahájení odborových rekreací v naší republice.²⁰ Vyrovnanější je dílo Hany Veverkové o závodních rekreacích a solidní statistiku obsahuje výroční tisk o výběrových rekreacích z roku 1975.²¹

Při heuristice jsem nevyužívala jen písemné prameny, ale také prameny obrazové. O době svého vzniku a agitačním zacílení pěkně vypovídají různé plakáty uložené ve Všeodborovém archivu, kopie některých, zvláště „zdařilých“, přikládám do příloh ke své diplomové práci. Využití filmového materiálu bylo pak pro mou práci naprosto nezbytné. To se týká především tří hraných filmů: Dovolena s Andělem, Anděl na horách a Homolka a tobolka, jimiž se zabývám v samostatné kapitole. Kromě toho jsem se seznámila i s některými dokumenty. V rámci seriálu Retro vznikl v České televizi i díl věnovaný lázním, kde se

---

¹⁸ Státní oblastní archiv v Zámrsku. Revoluční odborové hnutí – Správa zotavoven Pec pod Sněžkou a Špindlerův Mlýn 1950- 1990 (1993). Fond je uspořádán a existuje k němu dokonce i definitivní inventář: Bretová, K.: Revoluční odborové hnutí – Správa zotavoven Pec pod Sněžkou a Špindlerův Mlýn 1950-1990 (1993). Inventář, 2004, 51 s., ev.č. 8666.

¹⁹ Přesné citace z fondů uvádím na příslušných místech v poznámkách k textu a rozepisuji v připojeném Seznamu pramenů a literatury.

²⁰ Semínová, H.: Odborová rekreace v Československu – Českoslovakija, otdych po profsojuznoj putevke – Gewerkschaftserholung in der Tschechoslowakei – Trade Union Holiday in Czechoslovakia – Recreo sindical en Checoslovaquia – Loisirs syndicaux en Tchécoslovaquie. Práce, Praha 1987; 30 let rekreační péče ROH. Ústřední správa rekreační péče ROH, Praha 1975.

²¹ Veverková, H.: Závodní rekreace ROH. Práce, Praha 1964; Výběrová rekreace. Fakta a čísla. Ústřední správa rekreační péče ROH, Praha 1975.

hovoří i o rekreacích a o období, kdy lázeňství spadalo pod ROH.²² Tento seriál ale nelze považovat za zcela zdařilý, zejména co se týká objektivity. Autoři k tématu přistoupili naprosto jednoznačně: chtějí ukázat, že za minulého režimu bylo vlastně vše špatné, nebo přinejmenším velmi komické.

Česká televize také natočila obsáhlý dokument věnovaný také „retro“ tématu. Zachycuje účastníky pobytu v zotavovně Morava v Tatranské Lomnici, v témž objektu, kde se odehrává Anděl na horách. Tentokrát se ale píše rok 2009, ovšem organizace rekreace napodobuje téměř do poslední drobnosti život v zotavovnách v padesátých letech. Jedná se o dokument v rámci cyklu Ta naše povaha česká – Dovolená ve starých dobrých časech.²³ Původně jsem se domnívala, že se bude jednat o recesi, ale mýlila jsem se... Účastníci, nejen ze starší generace, téměř se slzou v oku, vzpomínali na někdejší dobrodiní odborových rekreací. S radostí se podíleli na všech kolektivních akcích, včetně ranní rozcvičky. Cenné přitom byly zejména vzpomínky dlouholetého odborového kulturního referenta Fredyho Gnebuse, jenž pracoval se stejnou vitalitou v Moravě i po zániku ROH (hotel patří nyní společnosti SOREA). Tohoto pána se mi podařilo kontaktovat, abych mu položila několik otázek týkajících se jeho práce v časech ROH, ale bohužel mi už neodpověděl.

Okrajově jsem těžila i z internetových zdrojů a vyprávění pamětníků (oral history). Zde jsem ovšem zatím užila jen svědectví osob z rodinného kruhu.

---

²² Retro, ČT 1, Lázně, 16.4.2011 Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/211411000360016/>

²³ Ta naše povaha česká – Dovolená ve starých dobrých časech, repríza ČT 1, 2.6.2011. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1100627928/-ta-nase-povaha-ceska/411235100011013-dovolena-ve-starých-dobrych-casech>

2. kapitola - Proměny využívání volného času

2.1 Pojetí volného času

Střídání pracovní doby a volného času je v současné době pro většinu lidí, dokonce v globálním rozměru, zcela běžným jevem. Přitom doba nepracovní rozsahem převyšuje dobu věnovanou pracovnímu procesu, i ve srovnání s obdobím před půl stoletím. Lze namítnout, že vedle toho čeká na mnohé ještě další pracovní etapa v domácnosti. Ovšem ta se oproti starším časům také výrazně zkrátila díky moderní technice, úklidovým prostředkům a možnostem nákupu opracovaných surovin k vaření. Kromě toho, podle mnohých výzkumů, ženy stále tráví při domácích pracích mnohem více času (vesměs zbytečně) než muži při vykonávání téže činnosti. Možná, že se ale tato zjištění týkají spíš už jen střední a starší generace a u mladších je běžným zvykem společné vykonávání potřebných činností. Přitom pro mnohé lidi jsou úkony v domácnosti, především vaření, koníčkem a vítaným a vyhledávaným způsobem trávení mimopracovního volna. V dalším textu budu chápat volný čas podle zažitých norem, tedy jako dobu, která jedinci zbývá po ukončení pracovního procesu, nebo podle dikce daňových formulářů dobu mimo hlavní pracovní činnost. Způsoby trávení této etapy jsou značně individuální, někoho láká výhradně samostatná činnost, ale řada lidí stále inklinuje ke kolektivnímu konání.

2.2 Sociologické definice volného času

Volný čas je jednak pojmem, který si každý jedinec může vyložit podle svého, ale mimo jiné je i sociologickou kategorií. V bývalém Československu se pojem volný čas dostal do sféry zájmu odborníků až v šedesátých letech 20. století, ačkoliv kořeny jeho definování sahají až do dob hluboko před Kristovým narozením, konkrétně k Aristotelovi (jenž se ostatně stal zdrojem středověké i novověké filozofie a vzdělanosti) a Senecovi. Oba antičtí učenci spojovali chvíle volna s rozjímáním, a tedy s filozofií. Dobu, kdy se lidé nemuseli věnovat práci, přirovnávali k *„hledání nejvyššího lidského blaha, které spočívá v činnostech*

nevykonávaných k nějakému bezprostřednímu užitku, nýbrž pro ně samé“.²⁴ Mám zato, že k tomuto klasickému pojetí volného času by se naše epocha mohla směle přihlásit.

Ve vývoji náhledů na pojetí volného času sociologové dále poukazují na utopické teorie. Thomas More a Tommaso Campanella ve svých stěžejních dílech (Utopie a Sluneční stát) definovali chvíle volna zhruba tímto způsobem: *„Člověk by se po šestihodinové denní práci měl věnovat zcela podle své libosti jinému druhu snažení, zejména svobodnému vzdělávání ducha, neboť v něm spočívá životní štěstí*“.²⁵ Idealisticky tedy předpokládali, že nejlepším využitím mimopracovní doby je cílená činnost směřovaná k vlastnímu zdokonalení. Z našeho dnešního pohledu je třeba tento ideál chápat jako poněkud nereálný, antické cíle jsou většinou nepochybně bližší a jistě byly bližší i Morovým a Campanellovým současníkům.

Karel Marx předcházející názory vyvrátil (jak jinak) a přišel s revolučním pojetím volného času. Likvidací vykořisťovatelských tříd a přeměněním třídní společnosti na společnost beztřídní, zrušil protiklad mezi prací a volným časem. Volný čas měl být *„sférou plného rozvoje produktivních sil jednotlivce a jako takový i mírou společnosti*“.²⁶ Zdá se mi, že tento „materialistický“ výklad je ve své podstatě mnohem více idealistický než ty utopické.

Ve třicátých letech 20. století, po velké hospodářské krizi, nabyl výzkum volného času institucionalizovaných rozměrů. Například ve Francii byl založen Státní úřad pro volný čas a sport. První novodobé vědecké bádání na tomto poli provedl francouzský sociolog J. Dumazedier, který zdůraznil, že vymoženost dnešní doby nespočívá v materiálním blahobytu, *„ale ve všeobecnosti možností volného času*“.²⁷ Lze se tedy s profesionálními sociology tázat: existuje přesná definice volného času? Sociologové navrhovali postupem let několik variant, prakticky se však shodli na tom, že: *„Volný čas představuje tu část mimopracovního času, ve kterém člověk vystupuje maximálně uvolněný od pracovních, společenských, rodinných povinností vůči vlastní osobě. Je tedy prostorem pro rozvoj nejrozmanitějších činností, ve kterém dochází k prolínání davu neidentických sfér, potřeb, zájmů a hledisek – individuální a společenské*“.²⁸

Dnešní moderní sociologie rozlišuje dělení času, jímž může člověk disponovat, na tři části. První je produkční čas, tedy doba věnovaná práci, která je nezbytná k zajištění životních

---

²⁴ Linhart, J.; Vodáková, A., red.: Velký sociologický slovník, s. 1175.

²⁵ Tamtéž, s. 1176.

²⁶ Tamtéž, s. 1176.

²⁷ Veselá, J.: Základy sociologie volného času. Univerzita Pardubice, Ekonomicko-správní fakulta. Pardubice 1999, s. 24.

²⁸ Tamtéž, s. 23.

potřeb, tento čas se však nekryje s dobou zaměstnání. Další kategorií je reprodukční čas, neboli doba, potřebná k regeneraci a novému načerpání sil: tím se myslí spánek, odpočinek a jídlo. Konečně volný čas, doba, se kterou lze libovolně naložit, rozlišuje několik podtypů. Sem patří například „zbytek dne“, doba, která zůstane po „*produkčním a reprodukčním čase*“, dvoudenní víkend, jenž má dnes k dispozici 70% pracujících, placená dovolená, volný čas v důchodu a volný čas při nezaměstnanosti.²⁹ Osobně se domnívám, že „volný čas“ při nezaměstnanosti by měl být chápán zcela odlišně, protože se jedná o cosi kvalitativně zcela odlišného, totiž nedobrovolnou a nevyžádanou dobu bez práce.

Je jisté, že v současnosti disponujeme mnohem větší mírou volného času díky zkracování pracovní doby, která se v současnosti pohybuje okolo 40 hodin týdně (v řadě států je ještě kratší, až 35 hodin týdně). Naproti tomu v polovině 19. století činila asi 85 hodin týdně, na přelomu 19. a 20. století zhruba 60 hodin týdně.³⁰ Aktivitu, které jedinec vykonává během mimopracovní doby lze podle sociologů vyčlenit na manuální práce, jako jsou „ženské“ ruční práce (šití pletení, vyšívání atp.)³¹, pěstování květin apod., fyzickou činnost – sem řadíme sport a turistiku, dále aktivity kulturně umělecké jako četba, návštěva divadel, hra na hudební nástroje, dále zájmy kulturní, zahrnující četbu tisku a knih, aktivity společenské, hry a pasivní odpočinek.³² Každý jedinec má svůj volný čas, s nímž může dle libosti nakládat, ovšem ne každý umí s volným časem efektivně hospodařit. Této skutečnosti se dalo dobře využít právě na odborových rekreacích, kde společná organizovaná zábava mohla mnohým lidem vyřešit problém, jak se zabavit, jak využít chvíle volna. Kolektivní organizovaná zábava ale rozhodně není jen fenoménem spjatým se socialistickým způsobem života.³³ Člověk jako „zoon politikon“, tvor společenský, přirozeně inklinuje ke kolektivním zábavám, což se ostatně projevuje stále v řadě rekreačních zařízení, kde hromadné aktivity jsou velmi vyhledávané. Jen nomenklatura zábavu pořádajících aktivistů se změnila, už to nejsou kulturní či sportovní referenti, ale hostesky, animátoři, nebo culture makers.

Součástí sociologie volného času je přímo disciplína nazvaná sociologie rekreace, mapující především několik oblastí. Jedná se zejména o přímý výzkum poptávky po

---

²⁹ Tamtéž, s. 22.

³⁰ Tamtéž, s. 22.

³¹ Tyto činnosti patřily ještě v padesátých a šedesátých letech k populárním ženským aktivitám, v současné době zájem o ně už upadá. V padesátých a šedesátých letech ovšem domácí, šití, pletení atp. nebylo jen koníčkem, ale bezmála nutností z důvodů nevalného výběru oděvních produktů na trhu.

³² Veselá, Základy sociologie, s. 26.

³³ To, co vylíčil např. Václav Havel ve své hře Zahradní slavnost, lze vztáhnout i na dobu současnou.

rekreačních službách, zkoumání chování klientů na rekreačních pobytech. Sociologové v této souvislosti porovnávají disponování s volným časem u dotazovaných respondentů, dále se zabývají studiem ekonomických, sociálních, kulturních i ekonomických efektů rekreace, či projektováním rekreačních zařízení. Sociologie rekreace může být vodítkem pro orgány místní správy, nebo podnikatele připravující vlastní projekty sloužící k poskytování možností využití volného času. V rámci sociologie rekreace se ještě v devadesátých letech 20. století vydělovala i sociologie chataření a chalupaření.³⁴ Obávám se, že tento vědecký obor už nebude mít dlouhého trvání, protože chataření a chalupářství se už u mladší generace těší mnohem menší popularitě, zejména proto, že oproti období před rokem 1989 je možno volně cestovat po celém světě.

2.3 Proměny způsobů trávení volného času

Nedělat nic, nechat se unášet na vlnách představ, že máme volno, nic a nikdo nás nepohání k výkonům, můžeme se především bavit, cestovat atp. Takové ideály měl jistě svobodný člověk v různých dobách... V naší současnosti se spolu se stále postupujícím rozvojem informačních technologií otevírají i další možnosti, jak využít volný čas. Nejenže si případné cíle svých cest najdeme pohodlně na internetu, ubytování si zaplatíme kreditní kartou, navíc se na vysněná místa dopravíme autem, které dnes vlastní skoro každá rodina, k dispozici jsou i autobusy, letadla, lodě atd. K bezstarostnému dosažení destinací v Evropě přispívají i otevřené hranice, nyní bez zdlouhavých pasových kontrol.

Každý může tedy chvíle volna využít tak, jak chce. Někteří jedinci sledují televizi, oplývající, díky kabelovému a satelitnímu systému, nepřeborným množstvím programů, jiní se věnují četbě (těch však zřetelně ubývá), mladší generace tráví mnoho času u dalšího fenoménu posledních let – sítí umožňujících společenské kontakty³⁵, které jim umožňují

---

³⁴ Linhart, J., Vodáková, A.: Velký sociologický slovník, s. 1132-1133.

³⁵ Obecně užívaný termín „sociální síť“ pokládám za nešťastný a nevhodný překlad z angličtiny. V češtině byl pod pojmem „sociální síť“ chápán podpůrný systém pro sociálně slabé, tedy nemajetné, občany. Anglický termín „social network“ by bylo vhodné překládat spíše jako „společenská síť“, nebo „sít“ pro společenskou komunikaci“. Ti, kdo první užili českého termínu sociální síť, nyní už jistě neodvratně rozšířeného, zapomněli, že angličtina je, na rozdíl od češtiny, polyvalentní řeč a slovo „social“ lze překládat jako „sociální“ i „společenský“. Záleží na kontextu.

spojit se s přáteli až na druhém konci světa. Tyto skutečnosti byly pro celou generaci našich předků někde v nedohlednu, či úplně nepředstavitelné.

Podíl volného času ve srovnání s dobou povinně trávenou v práci se začal v Evropě zvětšovat už po II. světové válce, ale proti západním zemím Československo spolu s dalšími zeměmi sovětského bloku zůstávaly trochu pozadu, za tuto skutečnost mohl nepochybně odlišný hospodářský a politický vývoj. Jak dokládají Martin Franc a Jiří Knapík, bývá evropská společnost v období po druhé světové válce označována jako společnost volného času, nepochybně díky skutečnosti, že se země postupem času vzpamatovaly z následků války a začalo se hekticky rozvíjet hospodářství.³⁶ Lidé postupně měli nejen více volného času, ale s růstem ekonomiky i více peněz, které mohli investovat do různých aktivit a atraktivní dovolené. Nejmarkantnějším příkladem podobného vývoje je Spolková republika Německo, jejíž poválečný rozkvět se označuje jako hospodářský zázrak. Už od této doby Němci patří mezi nejagilnější zákazníky cestovních kanceláří a nejčtetnější klienty světových letovisek.

V poválečném Československu rozhodně k hospodářskému zázraku nedošlo, spíše naopak. Ovšem akcent na „*zasloužený odpočinek po práci*“ se stal nedílnou součástí oficiální propagandy. Volný čas se rozhodně nesměl stát výhradní doménou jednotlivce, naopak, měl být podřízen přísnému dohledu. Ještě před rokem 1948 docházelo k organizovanému trávení volného času, velkou úlohu zde hrály odbory. Větší možnosti regenerace sil po práci mohli využívat zaměstnanci v upřednostňovaných odvětvích, tedy v těžkém a těžebním průmyslu. Na jiné straně však docházelo k určitému vyrovnávání poměrů v rámci pracovního „žebříčku“. Ředitel i řadový zaměstnanec mohli trávit volný čas podobným způsobem, k těmto ideálům pochopitelně přispívala i výběrová závodní rekreace, zároveň byly při podnicích zakládána různá kulturní zařízení. Naproti tomu např. v Polsku, tedy zemi náležející také do sovětského bloku, se podobné rovnostářství nepěstovalo, společnost zůstávala mnohem více hierarchizovaná, než tomu bylo u nás.³⁷

Samostatné trávení volného času se tedy příliš nepropagovalo. Pokud někdo projevil „individualistickou“ iniciativu, býval považován za nedůvěryhodnou osobu, negativistu, příslušníka buržoazie. Podobně byly vedeny i údery proti kavárnám, nočním podnikům a proti mladé generaci, zvláště proti té, která holdovala západní hudbě, tedy swingu a později rock 'n' rollu. Pro ně se v této době vžilo označení páskové, nebo chuligáni. V padesátých letech se

---

³⁶ Franc, M., Knapík, J.: „Na člověka najíždíme v dalším čtvrtletí“. Volný čas v českých zemích v letech 1948-1956. Soudobé dějiny XVII/4, s. 613-614.

³⁷ Tamtéž, s. 617-618.

často stávalo, že v tanečních kavárnách probíhaly policejní razie stíhající mládež provozující zakázané tance.³⁸ Do nemilosti upadly i tzv. politicky „závadné“ knihy nebo literární brak, za něž byly považovány detektivky, westerny, červená knihovna, ale také vesnický román, či v minulosti velmi oblíbené kalendáře. Tyto knihy pak byly vyřazovány z knihoven.³⁹

K určitému rozšíření svobody ve využívání volného času došlo po polovině padesátých let. Ovšem na druhé straně se stále zdůrazňovala potřeba kolektivních aktivit. Nový prostor měly tyto činnosti získat v kulturních domech, které začaly vyrůstat doslova jako houby po dešti. Zanedlouho se jimi pyšnila každá větší vesnice, většinou se jednalo o architektonicky nepříliš zdařilé stavby. Zisk přinášely také svým tvůrcům – návrhy pořizovali vesměs „prověření“ architekti a na výzdobě exteriérů i interiérů se podíleli četní umělci (samozřejmě také začlenění v příslušných uměleckých svazech). Výstavba těchto zařízení, kde měli lidé užitečně trávit svůj volný čas ale současně, poněkud paradoxně, část jejich volného času ubírala. Občané se museli na stavbách podílet v rámci různých „dobrovolných“ akcí a brigád, od konce padesátých let např. v rámci tzv. Akce Z. Pod tímto názvem se skrývala neplacená práce obyvatel, kteří museli vypomáhat v oblastech, kde státní, nebo obecní správa tyto úkoly nezvládla (ať již z finančních důvodů nebo v důsledku špatného plánování).⁴⁰

Bouřlivý rok 1956, kdy došlo k protikomunistickému odboji v Maďarsku a Polsku, naši republiku minul. Vláda a stranické vedení se ovšem také obávaly možných nepokojů, a proto došlo k určitému uvolnění. Nový směr v činnosti komunistických stran přinesl i projev Nikity Sergejeviče Chruščova na XX. Sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu v únoru téhož roku, kde podrobil kritice praktiky svého předchůdce Stalina a nasměroval komunistické strany k boji proti důsledkům „kultu osobnosti“. Kromě jiných pozitiv byla

---

³⁸ Vlastně se do jisté míry opakovala situace, kterou mladí znali i z válečných dob a kterou pěkně popsal ve svých dílech Josef Škvorecký, např. ve Zbabělcích – o době válečné, nebo o časech pozdějších: Konec nylonového věku, Ze života lepší společnosti.

³⁹ Franc – Knapík, s. 620. Dnes se naopak tato literatura stává předmětem odborného zájmu literárních historiků, srv. Mocná D.: Červená knihovna. Studie kulturně-historická: pohled do dějin pokleslého žánru. Paseka. Praha - Litomyšl 1996; Janáček, P.: Svět rodokapsu. Komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století. Karolinum Praha 2003.

⁴⁰ Oficiálně se jednalo o dobrovolnou, bezplatnou práci. Podle § 27 odst. 1 vládního nařízení 14/1959 znamenalo „Z“ *zvelebování*. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Akce_Z

v tehdejší Československu zkrácena pracovní doba z čtyřiceti osmi na čtyřicet šest hodin týdně, takže se o něco rozšířil prostor volného času. Mnozí lidé ovšem často a rádi pracovali tzv. přesčas a odměny za tyto „přesčasy“ využívali k vylepšení své finanční situace, takže si volna navíc příliš neužili.⁴¹ Tento přístup byl jistě bližší starším lidem a hlavně živitelům (a živitelkám) rodin.

Mladí lidé dovedli volného času využít lépe k vlastní zábavě, kulturnímu obohacení, nebo výletům do přírody. Zájezdy na delší vzdálenosti se stále odehrávaly více v kolektivu, autobusové zájezdy pořádaly jednotlivé podniky pro své zaměstnance a využít šlo i nabídky cestovní kanceláře Čedok. To byla dlouho jediná cestovní kancelář (mimo odbory), později přibyla ještě družstevní cestovní kancelář Rekrea a mládežnická CKM. Rozvoj motorismu byl u nás ve srovnání s vyspělými státy světa a západní Evropy opožděn, v padesátých letech bylo vlastnictví auta luxusem. Auto si tehdy pořizovali jednak rodiny preferovaných (a tedy i lépe odměňovaných) vrstev jako byli straničtí funkcionáři, vedoucí pracovníci, či důstojníci Československé lidové armády. Pokud si méně placený obyvatel chtěl koupit auto, stálo ho to dlouhé týdny (ne-li roky) odříkání a šetření a vedle toho i boj o získání výhodného místa v pořadníku pro nákup samohybu.⁴²

Postupem doby přestaly být předmětem policejního sledování i taneční zábavy, večer v kavárnách, nebo na nedělních odpoledních „čajích“ se provozovaly moderní tance. Přelom padesátých a šedesátých let patřil i vzniku divadel a kabaretů dosud nevídaného typu. Fenoménem sui generis se stal např. Semafor založený v roce 1959, mezi jehož protagonisty vynikali především Jiří Suchý a Jiří Šlitr.⁴³

Velkou změnu způsobu trávení volného času přineslo televizní vysílání, které v naší republice začalo v roce 1953. Začátky byly ovšem dost nesmělé, televize začala vysílat pravidelně až od konce padesátých let.⁴⁴ Vlastnictví televizního přijímače bylo (podobně jako majetnictví auta) luxusem, zprvu se na televizi mohli dívat jen v asi 500 domácnostech. Od počátku šedesátých let se televizní přijímače více rozšířily, ale rozhodně je nevlastnila každá

---

⁴¹ Franc, M.: Volný čas. Stručný úvod do problematiky. In: Volný čas v komunistickém Československu. s. 9.

⁴² Možnosti dosažení blahobytu v naší zemi velice krásně ilustruje hra Blažka Tři přání. Tato divadelní inscenace byla s menším zpožděním zfilmována. Podle mého názoru tento až mrazivý příběh velmi dobře dokládá možnosti a tužby českého člověka tehdejší doby jak v pracovním procesu, tak ve volném čase.

⁴³ Název je zkratka vzniklá kontrakcí: původní záměr divadla byl širší – proto Sedm malých forem (kromě hudební scény se tu mělo realizovat i loutková, taneční, pantomimické atd. divadlo), Semafor sídlí původně v ulici Ve Smečkách (kde je nyní Činoherní klub), záhy se přestěhoval do podzemí pasáže Alfa, kde setrval až do devadesátých let 20. století.

⁴⁴ Do roku konce roku 1958 vysílala televize pouze několik hodin týdně. Franc, M.: V modrém svitu obrazovky. In: Volný čas v komunistickém Československu, s. 54.

rodina. Oblíbené bylo sledování televizních přenosů v závodních klubech, zde nehrál roli jen nedostatek přijímačů v rodinách, ale tímto způsobem byl podporován i způsob kolektivního trávení volného času.⁴⁵ Ještě v druhé polovině šedesátých let nebylo řídkým jevem, že se konaly příbuzenské a přátelské návštěvy, jejichž cílem bylo společné sledování televizních programů, především sportovních přenosů. Společné sledování sportovních přenosů se kolem roku 1968 stalo zcela specifickým fenoménem, naprosto dobrovolným vytvářením kolektivu. Zejména hokejová vítězství nad týmem Sovětského svazu dávala podnět k celonárodní euforii, nebo dokonce k náznakům odboje (např. devastace pražské pobočky sovětské letecké agentury Aeroflot v roce 1969).

Zvětšení prostoru pro volný čas skýtal i rozvoj techniky. To se týká především práce v domácnosti, kterou v té době vykonávaly ještě téměř převážně ženy. I když jsem už upozornila, že technický rozvoj zemí sovětského bloku zaostával za Západem, přesto se i tyto velmi praktické vymoženosti do naší země dostávaly a pracujícím ženám přinesly značnou úlevu. Už od počátku šedesátých let vlastnila řada domácností ledničku, pračku, vysavač i třeba kuchyňský robot, tedy spotřebiče, které byly donedávna výsadou majetných. Zvyšovala se i síť závodních a jiných veřejných jídelen a tzv. prodejen polotovarů, tedy možností nákupu předpřipravených pokrmů, jejichž dokončení v domácnosti už bylo velmi snadné a časově nenáročné. Čistírny šatstva a prádelny se sice honosily hrdým názvem „Osvobozená domácnost“, ale o nějakém skutečném osvobození od všech domácích pracovních strastí si tehdejší hospodyňky (či hospodáři) mohli skutečně jen nechat zdát.

Zcela jasně deklarovala nové „vymoženosti“ pracujících socialistická ústava z 9. května 1960, která „silou slova“ prohlásila Československo za socialistický stát. Tehdy se také socialismus objevil v oficiálním pojmenování státu, obměnil se státní znak – místo starobylého lva se objevilo jakési amorfní stvoření obdařené hvězdou nad hlavou a na prsním štítku nesoucí rovněž nezdařený slovenský znak. Ústava v článku 21 proklamovala, že se stát zavazuje ke „*snaze o zkracování pracovní doby při zachování mzdy, ovšem za podmínky zvýšení produktivity práce*“.⁴⁶ Hned v následujícím paragrafu tento dokument hovořil o právu pracujících na volný čas. Ani chvíle volna ovšem stát ještě ani zdaleka nehodlal pustit z dohledu. Podobně jako od počátku padesátých let měl volný čas podporovat vzestup kulturní úrovně obyvatelstva, o což se měly starat různé instituce. Vrchol těchto snah

---

⁴⁵ Franc, M., Knapík, J.: „Na člověka najíždíme v dalším čtvrtletí“, s. 624.

⁴⁶ Franc, M.: Volný čas. Stručný úvod do problematiky. In: Volný čas v komunistickém Československu., s. 9.

představoval program „dovršování kulturní revoluce“, jenž byl vyhlášen v roce 1958 a snahou vytvořit nového socialistického člověka.⁴⁷

Zcela specifickým místem trávení volného času byly závodní kluby ROH, které nesloužily pouze k zábavě, ale probíhala zde různá politická školení a vzdělávací akce. Kluby měly pracující více sbližovat s příslušným podnikem sloužit jako místo odpočinku i poučení.

⁴⁸ Tyto kluby nabyly na významu hned na počátku padesátých let, kdy docházelo k rušení mnoha starých, jakožto přežitku ze „starých dob“, tyto spolky, pěvecké, divadelní či hudební byly převedeny právě na závodní kluby.⁴⁹ V klubech působily kroužky divadelníků, hádankářů, křížovkářů nebo kroužky sběratelů.

Nadobyčej byla preferována jedna společenská stolní hra, která si získala už v Sovětském svazu velkou oblibu a byla náležitě propagována i u nás. Jednalo se o šachy.⁵⁰ Šachové figurky měly být k dispozici takřka na všech místech, mimo jiné také v klubech, ale také třeba v hernách vznikajících „pionýrských domů“, nebo klubech důchodců (ty se často nacházely v tzv. agitačních střediscích, což byly třeba zrušené restaurace), přičemž se zdůrazňovala kulturně - osvětová funkce této hry. Již od samozřejmě ne všichni dosahovali příslušných kvalit. Velice zajímavé jsou v tomto ohledu Paměti Lud'ka Pachmana, šachového velmistra z roku 1954.⁵¹ Ostatně ani osobnostní vývoj Lud'ka Pachmana není také bez zajímavosti: přesvědčený komunista a bezskrupulózní propagátor „zářných zítřků“ nakonec dospěl k revizi svých starších názorů až se posléze (po roce 1969) dostal mezi „nepřátele režimu“, disidenty. Domnívám se ale, že Pachman nebyl člověkem, který by byl skutečně schopen reflektovat a hodnotit veřejné dění, jeho šachistický mozek nebyl zůstával omezen na 64 černobílých polí a vše, co bylo mimo ně, chápal poněkud zkresleně.

---

⁴⁷ Tamtéž, s. 9.

⁴⁸ Vybudování závodních klubů formuloval I. všeodborový sjezd ROH v dubnu 1946.

Pokorný, J.: Závodní kluby. In: Volný čas v komunistickém Československu. Pražská edice, komanditní společnost; Archiv hl. m. Prahy, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Praha 2010, s. 19.

⁴⁹ Tamtéž, s. 21-23.

⁵⁰ Jistě není bez zajímavosti, že ještě nyní hodlají zavést šachy jako povinný školní předmět v Arménii (zprávy ČR – Radiožurnál ze dne 18.4.2011).

⁵¹ Luděk Pachman (1924-2003) byl zaměstnanec ÚRO na kulturním oddělení. Byl komunistou, ovšem po srpnových událostech v roce 1968 se stal aktivním antikomunistou a členem katolické církve. V roce 1972 emigroval do SRN. Jeho bratr byl mezinárodní velmistr kompozičního šachu Vladimír Pachman.

Pachmanovy paměti, vydalo pod názvem *Jak to bylo* nakladatelství Aqua Alba v roce 2001 (Pachman, L.: *Jak to bylo*. Zpráva o činnosti šachového velmistra za období 1924-1972 s dodatkem „Jak to bylo později“. Aqua Alba, Bělá pod Bezdězem 2001).

Franc, M., Knapík, J.: „Na člověka najíždíme v dalším čtvrtletí“, s. 626.

Byť opožděný, ale přece jen technický pokrok i v naší republice umožňoval od počátku šedesátých let úvahy o možném radikálním zkrácení pracovní doby na pět dnů. Přemítalo se jednak o volné sobotě, ale v úvahu přicházelo také pondělí. Možná, že se nám mohou zdát tyto úvahy poněkud směšné, ale je třeba připomenout, že tzv. modré, tedy volné, pondělí světili po řadu desetiletí mnozí řemeslníci a bývalo zvykem, že obchody (např. řeznictví), které měly otevřeno v sobotu, v pondělí zavíraly. Kromě toho volná sobota bývala spojována s přívlastkem „anglická“, tedy nepatřičně buržoazní. Možnost pětidenního pracovního týdne se zřetelně rýsovala v tzv. třetí pětiletce (3. pětiletém plánu v letech 1958-1963).⁵² Nerozhodnost panovala v názorech, jaký den zvolit za ten nejvhodnější pro pracovní klid, jedna varianta se přikláněla k sobotě, druhá k pondělí. Tyto snahy však zastavila zásobovací a hospodářská krize v Československu, která byla jedním z faktorů, který zapříčinil definitivní pád třetí pětiletky v roce 1963.⁵³

Už kolem poloviny šedesátých let se celková situace zlepšila, jak po ekonomické, tak zejména po ideologické stránce. Dochází k všestrannému uvolnění, dnes dokonce bývá zvykem nazývat tuto éru termínem „zlatá šedesátá“⁵⁴ a tehdy se volný čas již dostal do sféry zájmu oborníků – ekonomů či sociologů. Za všechny jmenujme alespoň Radoslava Seluckého či Blanku Filipcovou.⁵⁵ Zároveň se opět začalo hovořit o možném zkracování pracovní doby. Tehdejší sociologické průzkumy zjistily, že muži měli stále více volného času než ženy zaměstnané pracemi v domácnosti (tento trend přetrvává dokonce i dodnes!). Evidovalo se pasivní trávení volného času, kdy převažovalo sledování televize (u mužů bylo procento vyšší, protože více doby věnovali sportovním přenosům, především fotbalovým a hokejovým). Mezi aktivními způsoby ženy uváděly různé ruční práce, návštěvu kulturních podniků, muži preferovali kutilství. Je ale třeba připomenout, že tzv. kutilství nebylo často jen skutečným koníčkem, ale nezbytností vynucenou absencí většího spektra řemeslnických firem.

---

⁵² I socialistické orgány správní a politické správy, tak zběhlé v kamuflování a zastírání skutečné podstaty věcí, musely v roce 1963 přiznat, že se tento pětiletý plán velmi nepovedl. Franc, M.: Volný čas, s. 9.

⁵³ Tamtéž, s. 9.

⁵⁴ K tomu srv. např. Zlatá šedesátá: česká literatura a společnost v letech tání, kolotání a zklamání. Materiály z konference pořádané Ústavem pro českou literaturu AV ČR 16.-18.6.1999. ÚČL AV ČR, Praha 1999, nebo Pražské jaro 1968. Literatura – film – média. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Literární akademie Josefa Škvoreckého, Praha 2009.

⁵⁵ Selucký, R.: Člověk a jeho volný čas: pokus o ekonomickou formulaci problému. Československý spisovatel, Praha 1966; Filipcová, B.: Člověk, práce, volný čas. Svoboda, Praha 1967.

Padesátá a šedesátá léta byla bezesporu zlatou érou kutilství všeho druhu, léta šedesátá jsou charakterizována expanzí chataření a chalupaření, přičemž oba tyto fenomény existovaly již v předcházejícím období, byť v poněkud odlišných formách. Už v 19. století lidé z města, zejména příslušníci středních vrstev, odjížděli na letní pobyty (říkalo se tomu přímo „letní byt“) na venkov, do různých letovisek či k příbuzným. Vyšší vrstvy trávily letní měsíce v honosných vilách vystavěných v nedalekém okolí větších měst. V první polovině 20. století došlo v Československu k rozvoji trampského hnutí. Tehdejší trampové si stavěli nevelké, většinou dřevěné, přístřešky. V nich můžeme sledovat kořeny pozdějšího chataření. Pěkným příkladem obměny někdejší trampské osady je např. Osada hvězd na katastru obce Lipence u Zbraslavi. Na minimálních parcelách tu vyrůstají v poslední době honosné stavby, jejichž jádrem jsou někdejší skromné trampské příbytky.

Chalupaření se začalo prosazovat až po druhé světové válce. Jedním z podnětů byl odsun německého obyvatelstva z pohraničí, což mělo za následek uvolnění značného množství objektů, které byly využívány celoročně, nebo pouze rekreačním účelům. Tyto objekty nabízely národní výbory k rekreaci jednotlivcům i různým organizacím zpočátku za směšně malou částku.⁵⁶ Ačkoliv je třeba si uvědomit tragédii německého obyvatelstva, které bylo nuceno opustit místa, kde jejich předkové žili po staletí, přesto je zřejmé, že právě chalupaření zachránilo množství objektů, které by jinak propadly zkáze. V první fázi se bývalá německá obydlí dostávala novým majitelům sice za symbolickou cenu, ale vnitřní inventář a cennosti už předtím stačili rozchvátit příslušníci tzv. Rudých gard (jistě případnější je lidové pojmenování těchto oddílů: rabovací gardy).

Další stavby, které se staly majetkem rekreace chtivých lidí, se uvolnily během padesátých a šedesátých let, kdy po skončení kolektivizace zemědělství a následné změně zemědělské výroby, došlo k stěhování mladých lidí z vesnic do měst. Opravdový boom chalupaření pak nastal v sedmdesátých letech minulého století, v období tzv. normalizace.⁵⁷ Osobně ale nejsem jednoznačně přesvědčena, že obhospodařování chat a chalup je jev spjatý jen s minulým režimem. Možná, že se jedná o určité zdejší specifikum přežívající režimy a politické systémy.

„Zlatá šedesátá“ se v naší republice projevovala i individualizací trávení volného času. Zejména mladí lidé věnovali svůj volný čas hudbě, ať už aktivním účinkováním v rodících se

---

⁵⁶ Schindler, P.: Chatařství a chalupářství. In: Volný čas v komunistickém Československu. Pražská edice, komanditní společnost; Archiv hl. m. Prahy, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Praha 2010, s. 41.

⁵⁷ Tamtéž, s. 41.

„bigbítových“ skupinách, nebo pouze poslechem. Zároveň se otevírala větší možnost pro turistiku a cestování do zahraničí, byť k tomu byl třeba tzv. devizový příslib (tedy omezené přidělení dolarů či marek), do Československa přijížděli turisté ze západních zemí. Tito lidé „ze západu“ věděli lépe, na rozdíl od nás, jak trávit čas mimo pracovní dobu a zdejšími obyvatelům přinášeli určité podněty, jak chvíle volna správně využít. Socialističtí sociologové však od počátku šedesátých let upozorňovali na negativní „západní proudy“, které k nám pronikají a nastolují v Československu jakousi „antikulturu“. Poukazovali zejména na špatné vlivy západní hudby a holdování alkoholu u mládeže.⁵⁸ Jakoby cosi takového bylo spjata jen s moderní západní hudbou. Jistě by bylo možno prokázat, že venkovská posvícenská zábava, nebo zabíjačka, skýtaly možnost k „holdování alkoholu“ možná mnohem větší.

Na jaře roku 1966 se opět otevřela debata, týkající se volného víkendu, došlo k zavedení jedné volné soboty v měsíci, v červnu téhož roku již byla volná každá sudá sobota. Pětidenní pracovní týden, jak ho známe dnes, byl definitivně ustanoven vyhláškou vydanou Ministerstvem práce a sociálních věcí 10. 6. 1968.⁵⁹ Díky zavedení volného víkendu se přirozeně zvýšilo množství volného času i možnosti jeho využívání. Je ale třeba připomenout, že před rokem 1989 vedení státu ustanovovalo tzv. pracovní soboty, které údajně měly doplňovat počet odpracovaných hodin. Ve skutečnosti to bylo prokazování svrchované moci, ekonomický efekt byl pramalý. Lidé od sklonku šedesátých let začali více jezdit trávit víkend mimo velká města, rozšířily se i možnosti víkendové rekreace. A také se odkryly možnosti zahraničních dlouhodobých pobytů: běžné se staly letní dovolené v Bulharsku, Rumunsku, možná i v Sovětském svazu, velmi atraktivní byla dovolená v Jugoslávii, v zemi, která poté, co se prezident Tito rozkmořil se sovětským blokem, stala bezmála předstupněm ke „skutečné“ západní rekreaci.

Pokusila jsem se doložit, že náhled na „správné“ trávení volného času se v období, které sleduji, proměnil. Od jednoznačného akcentu na kolektivismus a stíhání všech odchylek tendujících k „západním“ či „buržoazním“ směrům po individuální aktivity, víkendové i všednodenní. Musím zdůraznit, že chatařství a chalupářství nebylo jen novým způsobem trávení volného času, ale jednou z mála možností uplatnit nárok na nerušené soukromé vlastnictví, které jinak bylo v socialismu tabuizováno. Podle svědectví pamětníků, řada lidí věnovala práci na vlastních rekreačních objektech mnohem více energie, než vynaložila v zaměstnání. Bývaly prý typické pondělní povzdechy následného typu: „*to jsem se přes*

---

⁵⁸ Franc, M.: Volný čas. Stručný úvod do problematiky, Tamtéž, s. 9.

⁵⁹ Vyhláška číslo 63/1968. Dostupné z http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1968/zakon_2q.html#castka_18

víkend nadřel(a), tak si nyní musím v práci odpočinout“ (!). Trend v obhospodařování vlastních chat a chalup nakonec přetrval i po roce 1990, ačkoliv se najednou naskytlo dříve netušené pole zahraničních výjezdů za poznáním i oddychem. Zvyklosti starších generací přejala i část mladších lidí. I když je možné, že v blízké budoucnosti ty, kdysi tak žádané, chaty a podobné stavby, osíří a stanou se jen mnohdy nepěknými pomníky minulých dob.

3. kapitola - Malý exkurs do minulosti: Heydrichova rekreační akce

Úsilí komunistického vedení a ROH o zajištění kvalitních možností odpočinku po práci pro co největší masy pracujících nebylo tak docela průkopnickým činem. Předchůdcem se stala rozsáhlá rekreační akce, u jejíhož zrodu stál Reinhard Heydrich. Zastupující říšský protektor, který vystupoval jako nesmiřitelný nepřítel českého národa a odpůrce jakýchkoliv projevů státní autonomie, projevoval jisté sympatie k zlepšení postavení dělníků. Proto se snažil třeba o zajišťování dodávek alespoň jednoho teplého jídla denně do továren a budování závodních kuchyní, později přiděly bot a zvýšeným přidělem tuků.⁶⁰ Nebylo to jen důkazem nějaké lásky k proletariátu, ale projevem snahy o odpolitizování dělnictva.

Ve své koncepci sociální politiky se opíral o sjednocené odbory – Národní odborovou ústřednu zaměstnaneckou (NOÚZ). Tato organizace, která se ještě v letech 1939 – 1940 prosadit řadu požadavků jednáním, byla v roce 1941 reorganizována a podřízena „orgánu zastupujícího říšského protektora pro kontakt s českými odbory“. Určení odboroví řečníci potom v jednotlivých závodech prováděli agitaci, kdy proklamovali, že „*každý vzdor je hazardem*“.⁶¹ Dělníkům se prostřednictvím NOÚZ také mělo dostat odměny – pobyty na zotavenou v hotelech, na které by jinak nemohli ani pomyslet. NOÚZ sice už předtím měl své „rekreační oddělení“; to se ale nedisponovalo žádnými objekty a soustředilo se např. na organizování zájezdů, kursů pro učně, nebo funkcionáře.⁶²

Změna nastala až z podnětu zastupujícího říšského protektora Heydricha, který inicioval proměnu prvotřídních hotelů na dělnická rekreační střediska.⁶³ První ročník pobytů odstartoval nedlouho před atentátem, a tak v následujících letech nesla tato zotavovací akce název: Odkaz Reinharda Heydricha. Nejprve se měli rekreovat jen dělníci ze zbrojovek,

---

⁶⁰ Brandes, D.: Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj v letech 1939-1945. Prostor, Praha 1999, s. 269-272 a Gebhart, J. – Kuklík, J.: Velké dějiny zemí Koruny české 1938-1945, XV b. Paseka, Praha – Litomyšl 2007, s. 60 – 61.

⁶¹ Brandes, Češi pod německým protektorátem, s. 272.

⁶² VOA, fond NOÚZ, č. kartonu 116, inv.j. 102/1.

⁶³ Jednalo se např. o hotely a penziony v Luhačovicích (hotel Palace), Bystřičce v Beskydech (hotel Klenov a Půst), V Kokoříně (Zámecký hotel), Nové Město nad Metují (Lázně Rezek), Hrubá Skála (Pension Štekl), Kdyně (Pension Petr), Staré Hamry (Hotel Ivánek), Dolní Bečva (Hotel Radegast). Seznam všech objektů se dochoval k roku 1944 – VOA, NOÚZ, č. kartonu 207, inv.j. 102/18.

později byli do akce zahrnuti i zaměstnanci dalších továren. Samozřejmě se muselo jednat o vybrané, dobré pracovníky.

Organizace rekreací byla pečlivě připravována a sevřena řadou předpisů a nařízení, které vydávalo ústředí a odtud putovaly k jednotlivým závodním výborům. Např. instrukce z roku 1933 hovoří o nutnosti sestavování kartoték s příslušnými záznamy vysílaných dělníků (zvláště měli být evidováni veteráni práce a nejvíce zdatní dělníci), vydán seznam všech zotavoven, sjednána doprava (vlaky, ale ne rychlíky), vypracovány, jízdní řády, zajistit zásobování. Že se zásobováním to ve válečné době nebylo snadné, je zcela jisté, ovšem zotavovny měly v tomto ohledu značné preference. Administrativní starosti tvořila i manipulace s potravinovými lístky, které musely podniky zasílat vedoucím zotavoven. Svědectvím, že o rekreanty bylo dobře postaráno, je informace z této směrnice, kde se konstatuje, že byly vypracovány nejen jízdní řády pro dopravu účastníků do zotavoven, ale i jízdní řády pro dopravu ryb (!).⁶⁴

Přesná pravidla stanovoval i chování rekreantů. Ti se měli k sobě navzájem chovat slušně a kamarádsky. „*Rekreant má právo, aby po celoroční práci měl příjemnou dovolenou*“. Restaurační a hotelový personál má být kontrolován a neustále upozorňován, že má vyhovovat všem přáním rekreantů. Restaurace přitom byly jednak ve vlastní režii majitelů (v pronajímaných objektech), jednak v režii NOÚZ. Vedoucí objektů mají povinnost se starat o řádné zásobování, dodržování hygienických předpisů. Zotavující se muži měli nárok na přidělení 20 kusů cigaret týdně a ženy na 20 dkg cukrovinek za týden.

Pobyty byly týdenní, ale účastník nesměl svévolně odjet dřív. Rekreanti měli dávat pozor při koupání a rozdělávání ohňů, vedoucí s činovníky NOÚZ měli připravovat program na celý týden a při deštivém počasí zajistit společenské hr v místnosti. Zato ale účast na ranních rozcvíčkách byla naprosto dobrovolná a účastníci k nim nesměli být donucováni. Velmi přísná pravidla byla určena všem zaměstnancům zotavoven, kteří se museli ke svým hostům náležitě chovat a např. se nesměli se bez svolení vedoucího z objektu vzdálit.⁶⁵

Zotavovací akce začínaly zpravidla v květnu a končily v září. Výběr účastníků se prováděl podobně, jako později v rámci ROH. Zde se o něj dělilo vedení závodů se závodními výbory; pokud závodní výbory neexistovaly, pak byl vytvořen zvláštní výbor. Rekreace, která se započítávala do řádné dovolené, měla být určena především pro takové dělníky a dělnice, „*kterí pracují za obzvláště nepříznivých okolností, jakož i ty, kteří se vyznamenali*

---

⁶⁴ VOA ČMKOS, fond NOÚZ, č. kartonu 114, inv.j. 102/9.

⁶⁵ Tamtéž.

mimořádnými výkony a vzorným chováním“. Každý podnik měl přitom určeny kóty pro počty zaměstnanců, kteří mohli odjet na takovou dovolenou. Ovšem tím, že podniky vyšlou své pracovníky na rekreaci, samy získají: „zotavený dělník se ukáže hodným této podpory a vyznamenání a odmění se za ně zvýšeným výkonem“.⁶⁶

Materiály, které se ve fondu NOÚZ dochoval k zotavovací akci, se vesměs týkají technického zajištění zotavoven, stravování, jsou tu instrukce pro organizaci výběru účastníků i rekreací samotných, ale téměř zcela chybí jakékoliv ideologické záležitosti. I pokyny k výběru účastníků hovoří vždy jen o dobré práci a ne o jin angažovanosti. Výjimkou je přípis generálního tajemníka Zotavovací akce Odkaz Reinharda Heydricha z 31. 5. 1944, kde jsou všichni vedoucí zotavoven informováni, jak má dne 4.6. proběhnout pietní akt k uctění druhého výročí protektorovy smrti. Kromě klasických projevů smutku – stažení vlajek na půl žerdi a ozdobení Heydrichových portrétů černou páskou, se museli rekreanti v pravé poledne shromáždit, minutou ticha vzdát poctu zakladateli akce a poté vedoucí přednese krátký proslov, „jehož text je přiložen“. Projev se dochoval i v našich spisech: Posluchači jsou osloveni jako „kamarádi práce“ a je jim opakovaně zdůrazněno, jak se Heydrich zasloužil o české pracující, „odstranil nenasytné parasity v hospodářství a šílené hazardéry s existencí českého národa“. „Padl bojovník za lepší příští pracujících lidí, za budoucnost socialistické Evropy“.⁶⁷

Už jen z uvedených ukázek je zřejmé, že Zotavovací akce Odkaz Reinharda Heydricha vykazovala mnohé společné rysy s pozdějšími odborovými rekreacemi za socialismu. Zatímco ROH si po roce 1948 vytкло za cíl ideologicky působit na rekreanty i o dovolené, Heydrich a jeho následovníci usilovali o odpolitizování dělnictva. Zdá, že předpisy vydávané za války pro organizaci rekreací byly systematictější, německy důkladnější. Také vedoucí zotavoven měli méně práce s vítáním účastníků: projevy pronášeli podle jednotných formulářů. Plány na využití času organizované dovolené byly rovněž analogické, měli se o ně starat sportovní či kulturní referenti, kteří by pečovali o náležitou osvětu pracujících. Kupodivu se tu míní skutečně osvěta kulturní, ne ideologická.⁶⁸ A vděční rekreanti zapisovali své dojmy do pamětních knih, zdobených stejně naivními malůvkami, jako jejich příští následovníci (někdy se mohlo jednat i o tytéž osoby). Nepodařilo se mi zjistit přesné počty

---

⁶⁶ Citováno z nařízení Ing. Köstnera z kanceláře říšského protektora ze dne 14.4.1943, VOA, NOÚZ, č. kartonu 114, inv.j. 102/8

⁶⁷ VOA ČMKOS, fond NOÚZ, č. kartonu 114, inv.j. 102/18

⁶⁸ Rahmenantrag der Freizeitgestaltung der Rekreanten, 1944, VOA, NOÚZ, č. kartonu 217.

lidí, kteří prošli touto zotavovací akcí, ale během tří let se jich vystřídaly tisíce (každý mohl jet jen jednou). Nelze opomenout, že taková dovolená, zejména v době války a nedostatku, musela být pro dělníky skutečně přínosem.

4. kapitola - „Na rekreaci patří jen nejlepší a nejzasloužilejší zaměstnanci“ - Domácí výběrové rekreace

4.1 Počátky odborových rekreací

Počátky odborově kolektivně trávené dovolené jsou spjaty s obdobím bezprostředně po skončení druhé světové války, kdy se vedoucím odborovým orgánem stala Ústřední rada odborů (ÚRO). Ta byla 6. 5. 1945 pověřena Českou národní radou k převzetí všech starších odborových svazů a spolků v českých zemích. Mezi lety 1945-1948 byly odbory velice důležitou silou, která bojovala za práva pracujících, zvláště když tyto zájmy směřovaly k oslabení moci „kapitalistů“ a jiných „vykořisťovatelů“. Odbory a jejich předáci usilovali o znárodnění nejen velkých, ale i menších továren a podniků. Po roce 1948 se však podpora odborů za skutečná práva pracujících stala nežádoucím jevem, tehdy totiž nastoupila snaha plnění plánů podle vládních a stranických příkazů a odborové organizace v závodech ztrácely bývalé kompetence.⁶⁹

Vraťme se ale do roku 1945, tehdy ještě nemůžeme hovořit o masově organizované rekreaci, po skončení druhé světové války, v prvním svobodném létě odjížděli na prázdninový pobyt první lidé. Jednalo se o ty, kteří potřebovali načerpání nových sil nejnaléhavěji, tedy bývalé vězně z koncentračních táborů a nacistických věznic. V letních měsících roku 1945 využilo nabídku ÚRO asi 4 417 odborářů⁷⁰, rekreujících se v prozatím pronajatých objektech.⁷¹ Vhodné budovy pro zotavenou odbory již tehdy vyhledávaly v turisticky zajímavých oblastech, například v Krkonoších, na Šumavě nebo v Jeseníkách. Přirozeně se jednalo o bývalé německé hotely či objekty po „zrádcích a kolaborantech“, do rukou se mnohým dostaly i chalupy, které po odsunu německého obyvatelstva zely prázdnotou. Pak je bylo možné zakoupit jen za pár stokorun; ve svých původních obydlích mohl zůstat jen nepatrný zlomek starousedlých Němců.⁷²

---

⁶⁹ Čornejová, A.: Odborové rekreace, In: Volný čas v komunistickém Československu., s. 11.

⁷⁰ 30 let rekreace ROH. Ústřední správa rekreační péče ROH. Praha 1975, s. 5.

⁷¹ V roce 1946 dosáhl počet rekreatantů již asi 36 000, zejména díky dalšímu získávání objektů vhodných pro rekreaci.

Seminová, H.: Odborová rekreace v Československu. Práce, Praha 1987, s. 10.

⁷² V daném kontextu je zajímavý osud Helmuta Bergera, jehož předkové po řadu desetiletí žili v Krkonoších na Richtrových boudách. Jemu bylo umožněno zůstat, navštěvoval české školy, pak se vyučil kuchařem a našel

Hotely noví majitelé získávali většinou s celým vnitřním vybavením (pokud je někdo nestačil rozkrást), včetně kancelářského inventáře, o čemž svědčí např. úřední písemnosti, uchované v archivu Plzeňského Prazdroje. Jedná se zejména o list ze Špindlerovy boudy v Krkonoších, odeslaný Měšťanskému pivovaru v Plzni dne 19. 6. 1946. Zmíněný dokument je psán na papíře s původní německou hlavičkou, s přípisem „německý text neplatný“, do textu byla rukou dodatečně doplněna interpunkční znaménka, což svědčí o tom, že pisatel nejspíše využili původní německý psací stroj⁷³ (viz. příloha č. 1).

Záhy po převzetí hotelů a penzionů docházelo ke změně jejich názvů. Uvedu alespoň jeden zajímavý doklad: pověřený národní správce Bolek napsal dne 19. 9. 1945 tehdejšímu předsedovi ÚRO Antonínu Zápotockému. Obrací se na něj s dotazem, zda může přejmenovat hotely v Lázních Jeseníku (tehdy ještě Gräfenbergu). I tento dopis je psán na papíře s původní německou hlavičkou, tentokrát ovšem s doložkou: „Šetříme papír republice“. Bolek v dopise mimo jiné navrhuje, zda by mohl bývalý hotel Gräfenberger Hof přejmenovat na Pension Zápotocký, hotel Exner na hotel Marx a vilu Zuzi na vilu Anežka. Odvolává se přitom na směrnice národních správců, podle nichž měly být podniky přejmenovány. Antonín Zápotocký na dopis odpověděl, ovšem nepřál si, aby hotel nesl jeho jméno, což odůvodnil následujícími slovy: *„Pomník, vážený soudruhu, máme stavěti podle mého soudu až mrtvým, když opravdu se o to celým svým životem zasloužili. Já ale ještě žiji a chci ještě žít a pracovat. Já mám ještě povinnost svůj pomník sám si budovat, a to vlastními činy a vlastní prací (...) Byl jsem potěšen Vaším uznáním, znovu však prosím, abyste mé jméno podniku nedával, když, tedy až po mé smrti a na to je, doufám, času dost.“*⁷⁴

Organizování rekreací se kvalitativně i kvantitativně změnilo po únoru 1948, do tohoto data probíhala rekreace převážně ve smluvních podnicích, po převratu přešly zotavovny a další zařízení do správy ROH. Velký počet objektů potřeboval rekonstrukci, na což odbory přispěly ze svých prostředků. Bylo zřízeno Ústřední rekreační oddělení ROH, později Ústřední správa rekreační péče ROH, která měla na starosti všechno, co se týkalo pobytů pro pracující. Od roku 1948 lze tedy hovořit o organizovaném řízení odborových rekreací. v masovém měřítku Na rekreaci tehdy vyjelo asi 130 548 lidí, kteří mohli odpočívat v 215 zotavovnách rozmístěných po celé republice (v roce 1945 bylo k dispozici zotavoven 14).⁷⁵

---

uplatnění v některé (blíže neurčené) zotavovně ROH. Klimeš, P: Zapomenuti na Richtrovkách. In: Krkonoše – Jizerské hory, č. 4/2011. Správa Krkonošského národního parku. Vrchlabí, s. 50.

⁷³ Archiv Plzeňského Prazdroje, fond ZO ROH Plzeň, č. kartonu 10, inv. j. VB7d.

⁷⁴ VOA ČMKOS, fond Antonín Zápotocký, č. kartonu 1, inv. j. 23.

⁷⁵ 30 let rekreace ROH, s. 5-8.

Ústřední rekreační komisi tvořilo ještě několik „podkomisí“, které měly mezi sebou přesně rozdělené kompetence. Finanční komise měla na starosti úkony spojené především s náklady na pobyt a úhradou poplatků, komise Hospodářská obstarávala vše, co se týkalo zotavoven, tedy zásobování, nákupy zařízení apod. O tom, kolik bude poskytnuto míst ubytování, v jakém termínu a v jaké zotavovně, informovala Komise pro jednání se závodními radami podniků. Cestovní komise obstarávala buď sama, nebo později i ve spolupráci s cestovními kancelářemi vše, co bylo třeba pro dopravu osob a zavazadel do místa dovolené; případné stížnosti rekreantů a průběh rekreace kontrolovala Revizní komise. Nezanedbatelnou roli hrála Kulturní komise, mající na starosti propagaci, o jejích kvalitách a zaměření podávají svědectví mimo jiné i dochované plakáty (viz. přílohy č. 2 – 5). Tato komise kromě toho vybavovala zotavovny potřebným „studijním materiálem“, knihami, gramofonovými deskami a společenskými hrami.⁷⁶

Plenární schůze ÚRO rozhodla v roce 1948, že hotelové konfiskáty budou přiděleny rekreační akci ROH, což následně schválilo i usnesení vlády. ÚRO vypracovala podrobný plán, jak se získanými hotely a penziony naložit. Bylo zapotřebí prohlédnout objekty jak po stránce stavební a technické, tak zjistit ubytovací a stravovací možnosti, tedy zda je objekt vhodným zařízením hotelového typu. Dále bylo třeba vypracovat seznam nákladů a inventárních potřeb, zaměstnat vhodný personál či právní cestou ošetřit převedení objektů do majetku ROH⁷⁷ (viz. příloha č. 6).

Člen ZV ROH podniku Radlické mlékárny František Hubáček, jenž měl na starosti vyhledávání objektů vhodných k rekreaci, vzpomínal na období kolem roku 1948 následovně. *„V Kvildě nás přivítali představitelé MNV i pohraničníci. V předtuše příjemných návštěv pražských rekreantů nám velmi ochotně nabízeli dvě poměrně velké poschod'ové vily, vystavené v tyrolském horském stylu, které dosud obývali, ale které pro nás chtěli vyklidit. Podobně nám nabízeli i některé objekty členové MNV v Nových Hutích (...) Vše mluvilo pro nynější budovu MNV v Nových Hutích (...) Pro značnou nadmořskou výšku (1032 m. n. m.) a pak i proto, že Nové Hutě byly mimo zakázané pohraniční pásmo (...) Smlouva pak byla schválena i na tehdejší ONV ve Vimperku, kde byl předsedou pozdější ministr školství ČSR s. Vondruška. S kupní smlouvou rekreačního střediska byla dohodnuta i širší a všestrannější politicko-kulturní spolupráce mezi rekreanty a pohraničními osídlenci (...) Notářství ve*

---

⁷⁶ Organizační plán rekreačního oddělení ÚRO. VOA ČMKOS, fond ÚRO – Kult., č. kartonu 24, inv. j. 56.

⁷⁷ Plán zotavené pracujících na rok 1948. VOA ČMKOS, fond ÚRO – kulturní komise, č. kartonu 56, inv. j. 57, s. 15.

Vimperku připomínalo c . k. úřad z dob Klostermannových románů i s aktuárem; ten byl naším požadavkem velmi překvapen a nedovel pochopit, proč a k čemu chceme dělat z bývalé vily nějakého ředitele rekreační středisko.“ Na dalších stránkách Hubáček popisuje, jak probíhalo zařizování vnitřních prostor budoucího rekreačního střediska i příjezdy prvních rekreatantů. Nezapomněl zmínit ani „vzrušující zážitky“, jež se snažili utajit ještě před příjezdem rekreatantů. Jednalo se totiž o boje mezi pohraničníky a tzv. kopečkáři (Hubáček je přirozeně označuje jako diverzanty), pokoušejícími se s pomocí převaděčů (zpravidla místních obyvatel) přejít hranice do západních „znepřátelených“ zemí, a uniknout tak ze stále více se svírajících kleští komunistického režimu. „*Stávalo se, že ještě druhého dne našli naši lidé někde ležící, sténající diverzanty.*“ Dokonce i při houbaření, tradiční české vášni, nacházeli hub chtiví jedinci ve křoví kulomet nebo motorku, pozůstatek po „nepřátelích“ režimu.⁷⁸ V šumavských hvozdech docházelo k podobným scénám, které jsou zachyceny ve slavném Kachyňově filmu Král Šumavy.

4.2 Struktura odborové rekreace, podmínky účasti a poplatky

O plně organizované rekreaci hovoříme, jak jsem naznačila výše, od únorového převratu v roce 1948. Ve stejné době se rekreace vyvinula ve tři základní typy, prvním byla ústředně řízená výběrová rekreace (ta se dále dělila na domácí a zahraniční) a odehrávala se především tzv. výběrových zotavovnách, druhým závodní rekreace, nejčastěji v „závodní zotavovně“⁷⁹, odlišující se od výběrové především menším počtem lůžek; poslední typ zotavené tvořila pionýrská rekreace, kterou ROH spravovalo od roku 1955.⁸⁰ Jednotlivým typům rekreace se budu věnovat v samostatných kapitolách.

Domácí ústředně řízená výběrová rekreace byla organizována Ústřední správou rekreační péče ROH, probíhala v tzv. výběrových zotavovnách a byla určena především těm pracovníkům, kteří vykazovali skvělé pracovní výsledky a překračovali o několik desítek procent pracovní plán. Tak tomu bylo hlavně v prvních letech, kdy odboráři dostávali pobyt

---

⁷⁸ Hubáček, F.: Začátky rekreační péče. In: Léta práce a budování. Odboráři z Prahy vzpomínají. Edd. O. Konětopský a J. Setíkovský. Práce, Praha 1985, s. 96-99.

⁷⁹ Závodní zotavovnou mohla být i srub, stanový tábor nebo chata ve vlastnictví daného podniku.

⁸⁰ 30 let rekreace ROH, s. 7. O jednotlivých druzích odborových rekreací ve stručnosti pojednává také bakalářská práce H. Labské (viz I. kapitola).

na zotavenou skutečně za odměnu, jak je ztvárněno např. i ve filmech Dovolená s Andělem a Anděl na horách.⁸¹ Cílem odborů bylo motivovat zaměstnance k dalším, pokud možno, ještě lepším pracovním výkonům a zároveň ideologicky ovlivňovat jejich volný čas. Výběrová rekreace probíhala vždy v jarních, letních a podzimních a zimních měsících příslušného kalendářního roku.

Jak vypadala organizace takové letní rekreace, nejlépe dokládají směrnice, které vydala Ústřední správa rekreační péče 5. 4. 1948. V úvodu upozorňuje ÚRO na skutečnost, že v létě 1948 bude zotavená pracujících probíhat v ještě větším měřítku než doposud. Přesto odbory nemohly poskytnout rekreaci všem svým členům, i proto musely být rekreace výběrové. Výběr účastníků měli v závodech, podnicích nebo úřadech na starosti závodní skupiny ROH (důvěrníci ROH) a rekreanti byli vysíláni do středisek v Československu a v omezeném rozsahu i do zahraničí.⁸² Domácí letní rekreace trvala čtrnáct dní, přičemž v létě 1948 začínala i končila vždy v neděli a probíhala v celkem devíti rekreačních obdobích v rozmezí 30. 5. – 19. 9. Závodní skupiny obdržely od své krajské odborové rady poukazy⁸³ do zotavoven, které následně rozdělily mezi své členy, vybrané na základě směrnic, schválených Ministerstvem sociální péče a Ministerstvem financí. Každá závodní skupina ROH se musela včas přihlásit, následně obdržela poměrný počet poukazů s různým datem „nástupních termínů“. Nárok na bezplatný pobyt v zotavovně měli jednak nejlepší pracovníci a dále zasloužilí odboráři, kteří byli alespoň čtyřicet let organizováni a kteří byli zaměstnáni čtyřicet, čtyřicet pět nebo padesát let. Pro ně objednala závodní skupina potřebný počet poukazů u krajské odborové rady.

Za poplatek 650 Kčs se mohli rekreovat „zvláště výkonní zaměstnanci, jejichž *píle aneb výkony jsou uváděny ostatním zaměstnancům za vzor*“, dále sociálně slabí pracovníci, zdravotně ohrožení (ale ne nemocní) a „*živitelé většího počtu nezaopatřených rodinných příslušníků*“.⁸⁴ Poukazy za 850 Kčs dostali rodinní příslušníci zaměstnanců, kteří byli vyznamenáni v „*národní soutěži pro výstavbu republiky*“, nebo příbuzní zaměstnanců pracujících ve ztížených pracovních podmínkách (to byli například horníci, slevači, taviči, dělníci chemických továren apod.)

---

⁸¹ Těmito filmy se zabývám v samostatné kapitole.

⁸² Letní zotavená pracujících 1948. VOA ČMKOS, fond rekreace - formuláře, bez inventární jednotky, neustránkováno.

⁸³ Jednalo se o dokument, opravňující zaměstnance k účasti na výběrové rekreaci a obsahoval základní informace o pobytu.

⁸⁴ Tamtéž.

Výčet těch, kdo se mohli, resp. směli účastnit rekreace, výslovně definovaly směrnice z roku 1951: „*Na rekreaci patří jen nejlepší a nejzasloužilejší zaměstnanci: nejlepší pracovníci oborů, podniků, závodů, dílen a part, nejlepší úderníci a zlepšovatelé, výkonní zaměstnanci, pracující za zvlášť ztížených podmínek v těžkém a klíčovém průmyslu, vzorní dlouhodobí brigádníci v hornictví a hutnictví...*“⁸⁵ Poukaz za 850 Kčs pak mohl dostat pouze manžel nebo manželka (druh, družka) dotyčného zaměstnance, pokud žili ve společné domácnosti a nezúčastnili se žádné jiné zotavovací akce. Pobyt dětí v zotavovnách nebyl povolen, protože „*dětem pobyt v zotavovnách pro dospělé neprospívá ani z hlediska zdravotního, ani z hlediska výchovného*“. Není zcela zřejmé, co mínili autoři instrukce tím, že by dětem neprospěl pobyt „z hlediska“ výchovného! Ovšem už v roce 1948 byly přece jen vybrány zotavovny, jejichž poloha i zařízení umožňovaly pobyt dětí, o děti mělo být během dovolené postaráno školeným personálem tak, aby se jejich rodiče mohli bezstarostně zotavovat. Přesto bylo rodičům doporučováno, aby děti raději na rekreaci nebrali.⁸⁶ První skutečně rodinná rekreace byla na zkoušku pořádána až v roce 1960.⁸⁷

Vedle této výběrové rekreace existovala ještě tzv. lidová. Ta byla určená těm členům ROH, kteří nebyli vyvoleni a nemohli jet na dovolenou za snížený poplatek; takové jedince stál poukaz 1250 Kčs. Pobytu v lázeňských střediscích - Karlových Varech, Mariánských Lázních, Františkových Lázních, v Luhačovicích a v lázních na Slovensku byly dražší – patřil k nim zvláštní příplatek ve výši 200 Kčs, a to i pro ty, kteří měli jinak pobyt v lázních zadarmo.

ÚRO dále organizovala i „zotavenou pracující mládež“⁸⁸, která přicházela v úvahu pro svobodné jedince, kteří dosáhli věku osmnáct až dvacet jedna let, pro ně se cena pobytu pohybovala mezi 200 – 400 Kčs a do zotavoven byli rozděleni podle pohlaví. Pro mladé lidi, jejichž zdraví bylo podlomené, organizovaly odbory za cenu 400 Kčs speciální třítydenní pobyt zejména ve Vysokých Tatrách nebo jinde na Slovensku, pokud se tito předem prokázali platným lékařským osvědčením s přesným zněním diagnózy.

Až do roku 1953 platilo tzv. přidělové hospodářství, které bylo zrušeno až v souvislosti s měnovou reformou. To poněkud komplikovalo i organizování všech typů

---

⁸⁵ Letní výběrová rekreace ROH 1951, VOA ČMKOS, fond rekreace – formuláře, bez inventární jednotky, s. 1.

⁸⁶ Plán zotavené pracujících na rok 1948. VOA ČMKOS, fond ÚRO – kulturní komise, č. kartonu 56, inv. j. 57, s. 2.

⁸⁷ Letní zotavená pracujících 1948.

⁸⁸ V roce 1948 se letní zotavené účastnilo celkem 13 205 účastníků z řad pracujících mládeže.

Tabulka Přehled o počtu účastníků z řad pracujících mládeže 1948. VOA ČMKOS fond ÚRO – kulturní komise, č. kartonu 56, inv. j. 57 nestránkováno.

rekreací. Účastníci zotavovacích pobytů získali předem určitý počet potravinových lístků, které museli odevzdat při nástupu do zotavovny. Například pro 35. přidělové období platilo následující rozdělení: pro jednu osobu na jeden týden – 750 g chleba, 750 g pečiva, 500 g masa, 240 g masa, 240 g umělého tuku, 200 g cukru v ústřížcích nebo ve zboží a ústřížky na mléko na celou dobu pobytu⁸⁹ (viz. příloha č. 7).

Jiné směrnice obsahovaly pokyny, aby za nemajetné zaměstnance uhradila poplatek správa závodu, popřípadě úřadu. Poplatek mohla dodat také závodní rada ze svého podílu na zisku závodu; pokud ovšem tyto metody selhaly, musel si účastník platit pobyt sám. Závodní skupina odváděla krajské odborové radě poplatky ještě před převzetím poukazů do zotavoven. ÚRO poskytovala účastníkům rekreace *„čtrnáctidenní pobyt, ubytování a stravování, jízdné třetí třídou osobního vlaku do zotavovny a zpět a pojistné“*. Většinu nákladů hradila ÚRO, Jednotný fond pracujících, Ústřední národní pojišťovna a přispíval i stát. Tak tomu bylo definitivně od roku 1951, kdy také klesly ceny poukazů.

Na závodní radě pak spočíval zodpovědný výběr účastníků dovolené.⁹⁰ Dovolené se mohli, podle směrnic, účastnit osoby pracující nepřetržitě nebo lidé, kteří přišli do nového zaměstnání *„v rámci mobilizace pracovních sil podle zákona 87/47 Sb“*. Přísný zákaz rekreace byl vydán pro *„pracovníky fluktuující“*. Závodní skupina při výběru upřednostňovala ty uchazeče, kteří dosud na podobné dovolené nikdy nebyli a dále ty, kteří byli nejméně po dobu jednoho roku řádnými členy ROH se zaplacenými členskými příspěvky, a to až do doby nástupu do zotavovny. Pro pracující mládež ve věku do osmnácti let platilo půlroční členství v ROH.

Závodní skupina měla výše stanovené zásady přesně dodržovat, nestalo-li se tak, čekala ji náhrada „škody“. Mělo se dohlížet, aby na rekreaci nebyli vysláni lidé nemocní, „nesvědomité elementy“, či pracovníci, kteří by se dovolené účastnili z protekce. Při příchodu do zotavovny bylo po každém rekreantovi požadováno předložení členské průkazky ROH, zároveň byl upozorněn na skutečnost, že je povinen účastnit se *„odborářské výchovy a kulturních akcí“*. O životě v zotavovnách a různém „kulturním vyžití“ budu pojednávat dále. Rekreace se pracovníkům započítávala do řádné dovolené.

„Zotavená pracujících je velkou vymožeností naší odborové jednoty. Slouží nám k tomu, abychom mohli vyznamenávat a odměňovat nejuvědomělejší příslušníky našich

---

⁸⁹ Upozornění pro účastníky zotavené pracující mládeže 1947-1948. VOA ČMKOS, fond ÚRO – kulturní komise, č. kartonu 56, inv. j. 57, nestránkováno.

⁹⁰ Tamtéž.

jednotných odborů, nejlepší stavitele republiky, a abychom jim v odměnu za jejich zásluhy o výstavbu republiky pomohli upevnit zdraví a přibrat sil k další budovatelské práci.“ Tak se psalo v jedné z oficiálních instrukcí, která má zjevně spíš charakter proklamace. Rekreatanti se na zotavené měli chovat jako „*uvědomělí a ukáznění odboráři*“.⁹¹ Do jaké míry byla tato výzva skutečně naplněna, se lze pouze domýšlet.

Závodní (případně místní) skupiny ROH objednávaly poukazy na výběrovou rekreaci u krajských odborových rad a měly na starosti všechny administrativní úkoly s tím spojené, např. potvrzovaly razítky a podpisy funkcionářů správnost všech údajů vyplněných v poukazech. Přirozeně docházelo i k různým podvodům a zneužívání poukazů, za což byli postihováni právě členové závodních rad, kteří v takovém případě museli uhradit plnou částku. Ve směrnicích se doporučovalo, aby se poukazy vydávaly už předtištěné a potvrzené přímo na jméno vybraného účastníka, nevyplněné poukazy se nesměly vydat. Pokud závodní rada vyslala na rekreaci náhradníka, musel i on splňovat podmínky výběru. Po nástupu do zotavovny se kontrolovala totožnost účastníka podle občanského průkazu.

Z řad závodní rady byl vybrán člen, dohlízející na všechny úkoly, které se týkaly rekreace. Mezi jeho povinnosti patřilo seznámit se směrnicemi, pomáhat s výběrem účastníků, dále budoucím rekreatům podávat různé informace, týkající se pobytu, vybrat poplatky, objednat poukazy a rozdat je účastníkům.⁹² Pěkně je tento mechanismus vyličen ve filmu *Anděl na horách*, kde je takovým rekreačním referentem soudruh Mejzlík, ztvárněný Františkem Filipovským. I referenti svého postavení dovedli zneužívat, dokladem toho budiž další postava z výše zmíněného filmu, rekreační referent Puleček, jenž se, především vlastním přičiněním, dostal snad na všechny druhy rekreací (hraje ho Rudolf Deyl ml.).⁹³

Pro účast na zimní rekreaci platily stejné podmínky jako pro účast na dovolenou v letních měsících. Zimní zotavená se konala v době od 18. 1. do 17. 4., a to v atraktivních lokalitách - v Harrachově, Příchovicích, Peci pod Sněžkou, Velké Úpě, Špindlerově Mlýně, na Benecku, v Rokytnici nad Jizerou či ve slovenských horách (především ve Vysokých a Belanských Tatrách). Zde se jednalo o přitažlivé destinace, jakými jsou Tatranská Lesná, Tatranská Lomnica, Kežmarské Žleby, či Ždiar- Dále se jezdilo do moravských hor, zde se nabízely pobyty v Horní Bečvě, Koutech nad Desnou nebo Ondřejníku.⁹⁴ Podle dochovaných

---

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Letní výběrová rekreace ROH 1951, s. 7

⁹³ Opěla V. a kol.: Český hraný film III. 1945-1960. Národní filmový archiv. Praha 2001, s. 27.

⁹⁴ Plán zotavené pracujících na rok 1948, s. 9.

záznamů se zimní rekreace zúčastnilo už v roce 1948 celkem 21 507 lidí, z toho 17 229 dospělí a rodinných příslušníků a 4 278 pracující mládež (počet mladých lidí se dále dělil na ty, co strávili dovolenou v zařízeních v Čechách a na Moravě, 2 750 účastníků, a na ty, kteří trávili zimní rekreaci v Tatrách, jejich počet byl 1 528).⁹⁵

Zimní rekreace trvala týden, ale i čtrnáct dní nebo tři týdny. Ti odboráři, již se zúčastnili ve stejném roce zimní rekreace, nesměli jet na akci letní a naopak. V roce 1949 zůstávaly podmínky pro účast na rekreaci stejné, zásadně se nezměnily až do zavedení rodinné rekreace v roce 1960. Změnily se však ceny poukazů. Podle dochovaných záznamů se ceny na zimní rekreaci pohybovaly od 300 do 700 Kčs za týden⁹⁶, v roce 1952 byl již jednotný účastnický poplatek pro dospělé 500 Kčs, pro pracující mládež 150 Kčs. Celkové předběžné náklady na zimní rekreaci v roce 1952 se pohybovaly okolo 80, 240. 000 Kčs.⁹⁷

Podle plánu šéfa Ústředního rekreačního oddělení ROH Antonína Rezka⁹⁸ se mělo v roce 1952 rekreovat celkem 310 000 lidí v zotavovacích akcích ROH, z toho 255 000 měli tvořit dospělí a 55 000 účastníků z řad mládeže. Rezkovy údaje potvrzují v podstatě i dochované statistiky.⁹⁹

Letní rekreace o rok dříve přišla dospělé zaměstnance na 800 Kčs (jednotný poplatek) za čtrnáctidenní rekreaci, 500 Kčs za týdenní a 350 Kčs na rekreaci mládeže.¹⁰⁰ Za cenu 500 Kčs si mohl zaměstnanec dopřát i tzv. kulturní rekreaci. Trvala zpravidla týden a byla pořádána pro lidi, kteří žili daleko od velkých měst (zpravidla Prahy nebo Bratislavy), během

---

⁹⁵ Tamtéž, tabulka rozdělení účastníků zimní rekreace 1948 podle oblastí a středisek.

⁹⁶ Zimní rekreace 1949, VOA ČMKOS, fond ÚRO – Kult. č. kartonu 42, inv. j. 56.

⁹⁷ Směrnice zimní výběrové rekreace ROH 1952. VOA ČMKOS, fond rekreace-formuláře, bez inventární jednotky, s. 3

⁹⁸ Antonín Rezek (21. 3. 1912 Praha - ?) byl od roku 1957 do roku 1965 ředitelem ÚSRP ROH. Po maturitě na reformním reálném gymnáziu absolvoval osm semestrů na Právnické fakultě UK v Praze. Před druhou světovou válkou pracoval jako vedoucí provozu v kavárně Holandský mlýn na Praze 2. Během války pobýval v emigraci v Itálii, od 1. 4. 1945 byl (podle údajů v životopisu) zaměstnán jako legační atašé na Ministerstvu zahraničních věcí v Londýně. Po návratu se stal členem ROH a nastoupil v roce 1948 jako vedoucí Ústředního rekreačního oddělení Ústřední rady odborů. Od roku 1958 byl „řádným členem“ KSČ. Mezi lety 1966-1972 zastával funkci ředitele podniku BALNEA – reprezentace československých lázní a zříděl. Z této funkce byl odvolán na základě prokázaného podvodu, který se týkal neoprávněného užívání vysokoškolského titulu. Doktorát měl údajně Rezek získat během pobytu v Itálii na Filozofické fakultě univerzity v Římě v oboru krásného písemnictví. Až do roku 1972 tento titul u svého jména uváděl. Podvod se prokázal na základě udavačského dopisu, který byl do BALNEy doručen 31. 8. 1971. Protože Rezek nepředložil ověřený vysokoškolský diplom, byl přeložen na ÚRO do Oddělení investiční výstavby, kde setrval do roku 1978.

VOA ČMKOS, fond ÚRO – kádrové oddělení, č. kartonu 35, inv. j. 103, nestránkováno.

⁹⁹ Mezi lety 1948-1952 počet rekreantů narostl z asi 130 548 na 302 924, počet zotavoven se v té době pohyboval zhruba kolem počtu 200.

30 let rekreace ROH, s. 8.

¹⁰⁰ Letní výběrová rekreace 1951. VOA ČMKOS, fond Rekreace- formuláře, bez inventární jednotky, s. 5.

ní mohl zájemce navštívit různé galerie, muzea, divadelní představení, kulturní památky nebo promítání filmu v kině. Účastníci kulturní rekreace byli ubytováni v Domě rekreace v Praze v ulici na Poříčí, dnes luxusní hotel Imperial s vyhlášenou gastronomií (viz. příloha č. 8).

4.3 Rekreace po roce 1953

Velké změny a zásah do finanční sféry nastaly pro obyvatele Československa v roce 1953. „Nové podmínky“ však byly připravovány již od poloviny roku 1952, kdy se tehdejší prezident Klement Gottwald rozhodl, na nátlak Moskvy, zrušit dvojí trh (tedy přidělové hospodářství „na lístky“) a provést měnovou reformu. Ta se měla stát jakýmsi oživujícím impulsem pro československou ekonomiku. Gottwald se už naplnění těchto plánů nedočkal (zemřel 14. 3. 1953). Bohužel snahy o reorganizaci ekonomické sféry na sebe nenechaly dlouho čekat. Nové vedení KSČ rozhodlo o provedení reformy k 1. 6. 1953. Státní i stranické vedení (prezident Antonín Zápotocký, předseda vlády Viliam Široký a šéf KSČ Antonín Novotný) však ještě do 30. 5. uklidňovaly obyvatele, že měna je pevná a reformy se nechystají. Nicméně už následující den bylo všechno jinak a došlo k vnucené výměně peněz: 300 Kčs na osobu v poměru 1:5, ostatní 1:50. Penze, mzdy a platy se přepočítávaly 1:5, stejně tak sociální přídavky. Další novum znamenalo zrušení dvojího trhu volného a přidělového, nové ceny byly o mnoho vyšší na vázaném trhu než na volném, obrovsky vzrostly ceny potravin.

„Vyhlášení“ měnové reformy mělo za následek obrovské vlny nespokojenosti, stávkám a protivládním demonstracím. Pět let po „Vítězném“ únoru vláda musela uklidňovat situaci.¹⁰¹ Jak se však vypořádala s obrovským odporem zejména zaměstnanců v závodech těžkého průmyslu? Příkladem budiž události z Plzně z června 1953. Zde dělníci Škodových závodů podnikli největší demonstraci proti vládnoucímu režimu. Protestů se zúčastnilo asi dvacet tisíc lidí a tato akce byla zlikvidována Lidovými milicemi a vojáky.¹⁰²

Určité změny nastaly i v oblasti rekreací. Dne 1. 4. 1953 převzala provádění tzv. zvláštní léčebné péče Ústřední správa lázní, sanatorií a zotavoven ROH¹⁰³, zvláštní léčebnou

---

¹⁰¹ Kaplan, K.: Československo v letech 1953-1966. 3. část. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1992, s. 4-5.

¹⁰² Nálevka, V.: Studená válka. Triton, Praha 2003, s. 56.

¹⁰³ Jejím ředitelem byl od roku 1955 do roku 1957 Antonín Rezek.

péči do té doby prováděla Ústřední národní pojišťovna. ÚSLSZ ROH převzala od Státní správy zdravotní objekty, které sloužily pouze sezónnímu provozu a do majetku ROH se tak dostaly další objekty v lázeňských místech (například v Konstantinových Lázních, Velichovkách, Luhačovicích a Lázních Bělohrad).¹⁰⁴ Převzetím objektů do správy ROH bylo prý dále dosaženo zlepšení péče o pacienty a v řadě ústavů začali působit referenti masové kulturní práce, takže docházelo i k lepším možnostem „*kulturního a zábavného využití volného času*“. Zvedla se, údajně, i úroveň stravování. Kupodivu i sebelépe naplánované změny vykazaly závažné chyby. Hlavním problémem byl nedostatek lékařů, dlouhá čekací doba na nástup na léčení a špatná osvětová práce referentů masové kulturní práce.¹⁰⁵

V roce 1953 byla převedena zodpovědnost za přidělování poukazů ze závodních skupin ROH na jednotlivé odborové svazy. V důsledku toho došlo ke zrušení referátů Krajských odborových rad. Letní rekreace probíhala ve 138 zotavovnách v Čechách a na Moravě a ve 22 na Slovensku. Vedle klasické čtrnáctidenní a týdenní rekreace proběhla i dvoutýdenní rekreace pro zaměstnané matky s dětmi předškolního věku, turistická týdenní rekreace a kulturní rekreace v Praze.¹⁰⁶ Vcelku kladné hodnocení rekreace hatilo pár objevených nedostatků. Byla to především celkem nízká obsazenost zotavoven (50%) v důsledku špatného rozdělování nebo nevyčerpání poukazů.¹⁰⁷ Revizní komise naopak kladně ocenila zrušení přidělových lístků: „*Zrušení lístkového hospodářství a z něho plynoucí zjednodušení administrativy umožnilo dokonaleji sledovati a kontrolovati kvalitu podávané stravy po stránce jejího kalorického a vitaminového složení. Na druhé straně však vyvolalo zvýšený tlak rekreantů na zlepšení stravy a zvýšení dávek, zejména u masa, másla, rýže apod.*“¹⁰⁸ Klidný průběh letní rekreace byl narušen vyhlášením peněžní reformy. Údajně se však pracovníkům ÚSLZ ROH „*zabránil ve dnech po jejím vyhlášení panice a předčasným*

---

¹⁰⁴ Hodnocení průběhu zvláštní léčebné péče ROH a letní výběrové rekreace ROH v r. 1953. VOA ČMKOS, fond ÚRO – Předsednictvo, č. kartonu 18, inv. j. 196/2/5, s. 1-2.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 5.

¹⁰⁶ Náplní turistické rekreace byly pěší výlety, nejčastěji v oblasti Krkonoš, Českého ráje nebo Jeseníků. Později přibyla i „mototuristika“, kdy lidé používali vlastní automobily či jiné dopravní prostředky, aby dosáhli i vzdálenějších míst. Dalším typem dovolené byla „*putovní rekreace po stopách SNP-za krásami Slovenska*“ a „*rekreace spojená s poskytováním některých lázeňských procedur*“.

30 let rekreace ROH, s. 12-13.

¹⁰⁷ Rekreace se zúčastnilo asi 65% dělníků a 34 % „*ostatních povolání*“. Hodnocení průběhu zvláštní léčebné péče ROH a letní výběrové rekreace ROH v r. 1953, s. 6.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 7

odjezdům rekreantů a pacientů ze zotavoven a léčebných ústavů a zajistit hladký nástup rekreační směny“.¹⁰⁹ Jak tomu bylo doopravdy, se můžeme pouze domnívat.

Mezi lety 1954-1955 došlo ke snížení lůžkové kapacity zotavoven a poklesu účastníků rekreace zejména v důsledku „*delimitace objektů zotavoven*“ pro účely veřejného cestovního ruchu.¹¹⁰ Ve stejném období ÚRO plánovala, v rámci tzv. decentralizace (jednalo se o přidělení zotavoven do správy zaměstnanců určitého svazu), převedení výběrové rekreace ROH na Svaz zaměstnanců v hornictví a Svaz zaměstnanců hutí a rudných dolů. Hlavním důvodem bylo „nevýběrové“ rozdělování poukazů, ty byly totiž postupem doby přidělovány každému, kdo se o ně přihlásil. Jediným důležitým hlediskem se tak stala potřeba, aby nepropadla platnost poukazů a tak se na rekreaci nedostávali pouze ti nejlepší pracovníci. Uvedené dva svazy byly upřednostňovány z toho důvodu, protože sdružovaly pracující z klíčového odvětví tehdejšího hospodářství, a kromě toho v zotavovnách se lépe prováděla „osvětová“ činnost a horníkům byla podávána vydatnější strava.¹¹¹ Do roku 1955 se plánovalo převedení i na další svazy.¹¹²

Je tedy zřejmé, že přísné zásady „výběrovosti“ rekreace, stanovené jen před několika málo lety, nebyly ani zdaleka dodržovány. Organizování rekreací se nezlepšilo ani zmíněnými opatřeními, decentralizace nebyla vedení odborů příliš po chuti. O rok později podaly další svazy žádost o umožnění samostatného disponování s poukazy.¹¹³ Ta však byla zamítnuta s odůvodněním, že je nadále potřeba řídit rekreaci centrálně.¹¹⁴

Od roku 1957 se finančně podílelo na výběrové rekreaci i ROH, stalo se tak na základě usnesení politického byra ÚV KSČ a schválení předsedy ÚRO. Do té doby byla výběrová rekreace ROH součástí nemocenského pojištění zaměstnanců a její financování zajišťovala ÚRO, oddělení národního pojištění. „Plánované náklady ÚSRP ROH budou hrazeny

---

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 8.

¹¹⁰ Oproti roku 1952, kdy počet rekreantů činil 302 924 a počet zotavoven 200, v roce 1954 se rekreovalo 274 659 zaměstnanců ve 143 zotavovnách, rok později 227 613 ve 113 zotavovnách. K opětovnému nárůstu počtu rekreantů (nad 300 000 lidí) došlo na konci šedesátých let 20. století.

30 let rekreace ROH, s. 8

¹¹¹ Horníkům patřily zotavovny Dukla ve Špindlerově Mlýně, K. H. Mácha ve Starých Splavech, Červánky v Čejkovicích, Praha v Mariánských Lázních, Devět Skal v Milovech, Úsvit ve Filipovicích, Na Výsluní v Rožnově pod Radhoštěm a Budovatel ve Starém Smokovci ve Vysokých Tatrách. Zásady převedení výběrové rekreace ROH na Svaz zaměstnanců v hornictví a Svaz zaměstnanců hutí a rudných dolů v roce 1954 a na ostatní svazy v roce 1955. VOA ČMKOS, fond ÚRO – Předsednictvo, č. kartonu 18, inv. j. 196/2/6, s. 3-4.

¹¹² Tamtéž, s. 1- 2.

¹¹³ Jednalo se především o odborové svazy zaměstnanců železnic a svaz zaměstnanců chemického průmyslu.

¹¹⁴ Stanovisko k požadavkům některých odborových svazů na decentralizaci správy rekreačních zařízení. VOA ČMKOS, fond ÚRO-Předsednictvo, č. kartonu 32, inv. j. 255/2/6, s. 1-8.

příspěvkem ROH, příspěvkem státu z prostředků nemocenského pojištění, příspěvkem rekreantů a vlastními příjmy získanými hlavně z prodeje 10% poukazů ředitelským fondům nebo základním organizacím ROH, z poskytování rozšířených služeb rekreantům a jejich rodinným příslušníkům za úplatu a z poskytnutých služeb průchozím hostům“ (tzv. pasantům). Výše státního příspěvku a příspěvku ROH měla být každoročně určena dohodou mezi předsedou ÚRO a ministrem financí.¹¹⁵

Ve stejné době se plánovalo převedení lázeňské a sanatorní péče od ROH na ministerstvo zdravotnictví s účinností od 1. 1. 1957, návrh předložila ÚSLSZ ROH společně s oddělením národního pojištění. Zásady tohoto plánu schválil sekretariát ÚRO, k dalšímu schválení byl návrh předložen politickému byru ÚV KSČ 30. 6. 1956. Lázeňská a sanatorní péče potom nadále spadala pod ministerstvo zdravotnictví. S tím pochopitelně souvisely mnohé převody, ať již převzetí zaměstnanců nebo převedení majetku. *„Zařízení dosud sloužící nebo určená lázeňské a sanatorní péči ROH převádějí se včetně veškerého vybavení a zásob s účinností od 1. 1. 1957 na ministerstvo zdravotnictví pro účely lázeňské a sanatorní péče s výjimkou zařízení pro tuto péči určených, ale sloužících se souhlasem ministra zdravotnictví k účelům výběrové rekreace ROH.“*¹¹⁶ O výběru účastníků z řad zaměstnanců, kteří se účastnili lázeňské a sanatorní péče rozhodovaly odborové orgány v závodech, a to na podkladě lékařských zpráv.¹¹⁷ *„Návrh na novou organizaci řízení a provádění rekreační péče“* ustavil do jejího čela orgán s názvem Ústřední správa rekreační péče, což vešlo v platnost s účinností od 1.1.1957.¹¹⁸

Pro sezónu 1957/1958 nastaly opět změny v cenách poukazů, stalo se tak z důvodu „přestavby“ národního pojištění, přičemž sekretariát ÚRO navrhl, aby poukazy byly k dispozici za plnou úhradu stanovené ceny. Poukaz na sedmidenní pobyt stál 280 Kčs, na desetidenní 400 Kčs a čtrnáctidenní 560 Kčs. To se ovšem hrubě nelíbilo svazům, ty si odmítly kupovat poukazy za plnou cenu se slovy, že tímto způsobem jsou porušovány zásady výběrovosti. ÚSRP proto doporučila, aby se vyhrazený počet poukazů za plnou cenu pohyboval okolo 10%. Rozdělení kvót poukazů probíhalo doposud podle „čtyřstupňové preference“, která se od roku 1958 měla změnit na dvoustupňovou, v rámci ekonomičtějšího

---

¹¹⁵ Financování výběrové rekreace ROH od 1. 1. 1957. VOA ČMKOS, fond ÚRO – Sekretariát, č. kartonu 133, inv. j. 17/II/5, s. 1-2.

¹¹⁶ Převzetí lázeňské a sanatorní péče z odborů do zdravotnictví, převzetí objektů sloužících této péči ministerstvem zdravotnictví a vypracování zásad pro výběr účastníků lázeňské a sanatorní péče odbory. VOA ČMKOS, fond ÚRO – Předsednictvo, č. kartonu 32, inv. j. 254/2/4, s. 1-3.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 33.

¹¹⁸ VOA ČMKOS, fond ÚRO – Předsednictvo, č. kartonu 32, inv. j. 255/2/7.

rozdělování poukazů.¹¹⁹ Žádné zásadní změny ve směrnicích či rozdělování poukazů do konce padesátých let již nenastaly. Ve stejném období se chystaly velké oslavy patnáctého výročí odborové rekreace, při té příležitosti ÚRO měla naplánováno vydání poštovních známek s tématem odborové rekreace a výroční čtyřjazyčné publikace s názvem „*Krása a radost*“.¹²⁰ V zotavovnách měly u příležitosti výročí probíhat besídky, plánovalo se „*vyznamenání nejzasloužilejších pracovníků zotavoven ROH čestnými odznaky ROH*“ či vyhlášení vítězů titulu „*Vzorná zotavovna ROH*“.¹²¹ Počet rekreantů, jenž se mezi lety 1955 – 1959 zúčastnili domácí rekreace, se pohyboval mezi 227 614 až 244 820.¹²²

4.4 Šedesátá léta

V šedesátých letech 20. století došlo v oblasti rekreací k výrazné změně. Důležitým zlomem se stalo zavedení rodinné rekreace, k němuž došlo hned v roce 1960. Předešlých plných dvanáct let se na dovolenou vydávali zaměstnanci vesměs bez rodinných příslušníků, zejména dětí. Novinku bylo proto nutno napřed ověřit: na letní rekreaci byla proto v osmi zotavovnách na zkoušku povolena účast dětí ve věku od tří let. Vyhrazené zotavovny náležely Svazu zaměstnanců v hornictví a Svazu zaměstnanců hutí a rudných dolů (jednalo se o objekty František Kouba, Červánky, Devět Skal, Budovatel' Tatry, Sykovec, K. H. Mácha a Hutník). Podmínky pro účast dětí stanovila ÚRO následovně: děti ve věku od tří do sedmi let se mohly dovolené účastnit bez poukazu, za to se souhlasem závodní rady a se souhlasem správy zotavovny, cena za účast se pohybovala, podle délky pobytu, v rozmezí od 140 do 280 Kčs (tzn. 20 Kčs za den).¹²³ Děti, které přesáhly věkovou hranici sedmi let musely mít poukaz

---

¹¹⁹ Do I. skupiny patřily svazy zaměstnanců v hornictví, hutí a rudných dolů, ve strojírenství, energetice, v chemickém průmyslu, svaz zaměstnanců železnic či svaz zaměstnanců stavebního průmyslu. Ostatní svazy náležely do II. skupiny. Od roku následujícího však zůstal preferován pouze svaz horníků. Zásady plánu a rozsahu výběrové rekreace ROH. VOA ČMKOS, fond ÚRO-Předsednictvo, č. kartonu 38, inv. j. 277/2/5, s. 1-8.

¹²⁰ Kniha nakonec vyšla pod názvem „Zdraví a krása“.

¹²¹ Zajišťování rekreační péče ROH od roku 1960 včetně pionýrské rekreace ROH. VOA ČMKOS, fond ÚRO-Předsednictvo, č. kartonu 45, inv. j. 315/2/9, s. 1-15.

¹²² 30 let rekreace ROH, s. 8.

¹²³ Usnesení předsednictva ÚRO k zavedení rodinné rekreace v rámci výběrové rekreace ROH v roce 1960. VOA ČMKOS, fond ÚRO-Předsednictvo, č. kartonu 47, inv. j. 326/2/7, s. 1.

přidělený základní odborovou organizací, cena za pobyt činila od 98 do 196 Kčs, za děti starší deseti let „*hradil závodní výbor za poukaz jeho plnou stanovenou hodnotu*“.¹²⁴

Předsednictvo ÚRO provedla ve stejném roce průzkum, v němž zjišťovalo, jaké jsou důvody pro (i proti) zavedení rodinné rekreace. Většina funkcionářů základních organizací ROH se zavedením takového druhu rekreace souhlasila. Mezi hlavními argumenty se objevily názory, že zavedení rodinné rekreace bude završením reakce na stále sílící hlasy po společně trávené dovolené. Dále se měl zlepšit výběr zasloužilých pracovníků, kteří doposud odmítali na rekreaci nastoupit, protože vzhledem ke svému pracovnímu vytížení ve všedních dnech dávali přednost dovolené s rodinou, než kolektivně trávené zotavené. Rekreaci tak v dřívějších letech preferovali svobodní, bezdětní či starší pracovníci, naopak „zasloužilí“ zaměstnanci se na rekreaci vůbec nedostali, protože měli malé děti. Tentokrát již ÚRO hlásala, že účast dětí na rekreaci by mohla přinést „*všeobecné zvýšení morálky*“ a mohla by odstranit situace, kdy rekreanti brali děti na dovolenou na černo.¹²⁵ Upozornění na všeobecné zvýšení morálky je jistě zajímavé a dokládá domněnku, že samostatně se rekreující jedinci mohli pojímat takovou dovolenou poněkud volněji, než bylo záhodno, což jistě nebylo (podle dobové terminologie) v souladu s morálkou socialistického člověka.

Důvody proti apelovaly hlavně na nežádoucí snížení organizování kolektivního života (k němuž na rekreacích v šedesátých letech skutečně došlo) a na zvýšené vybírání dovolené v době hlavních prázdnin. V neposlední řadě mohlo mít „*chování některých rekreantů nepříznivý vliv na děti*“.

Nepříznivé hlasy byly ovšem v menšině. ROH bylo potom nuceno dokoupit dětské zařízení do zotavoven a náklady na zavedení rodinné rekreace byly vyčísleny na 2 000 000 Kčs.¹²⁶ Zavedení rodinné rekreace na zkoušku se velice osvědčilo, což mělo za následek definitivní schválení rodinné rekreace dne 11. 10. 1960. Rekreace byla schválena pro všechny odborové svazy a zotavovny pro letní i zimní akce. V roce 1963 byla již možná zimní rekreace v šestnácti zotavovnách a letní ve třiatřiceti objektech.¹²⁷

Díky rozšíření letní sezóny o další měsíce podstatně vzrostl počet účastníků rekreace v první půlce šedesátých let.¹²⁸ ÚRO také vynaložila více než 72 000 000 na generální opravy rekreačních objektů a asi 73 000 000 na jejich vybavení. Vybudovaly se i nové zotavovny,

---

¹²⁴ Tamtéž, s. 2.

¹²⁵ Tamtéž, s. 3.

¹²⁶ Tamtéž, s. 3-4.

¹²⁷ VOA ČMKOS, fond ÚRO – Předsednictvo, č. kartonu 64, inv. j. 379/II/2

¹²⁸ Mezi lety 1960-1965 se počet účastníků pohyboval v rozmezí 253 122 – 290 920. 30 let rekreace ROH, s. 8.

mezi které patřil například Energetik v Rožnově pod Radhoštěm, na Slovensku Magura u Ždiaru, zotavovna Slovenského národního povstání a Dům rekreace v Bratislavě. Docházelo také přestavbě a modernizaci některých starších staveb, především v Mariánských Lázních, Luhačovicích nebo Krkonoších.¹²⁹

V roce 1963 zaznamenali účastníci rekreace zvyšování cen účastnických poplatků na poukazy v hlavní sezóně. Před tímto datem platili rekreanti pouze čtvrtinu skutečné ceny, po zdražení již třetinu ceny. Jako důvod se uvádělo rozšíření působení odborů i na jiné oblasti než rekreaci, a tím pádem již nemohlo financovat dovolenou jako doposud.¹³⁰ Do cen se promítlo i zvyšování nákladů na zařízení a opravy zotavoven. Rekreace se mohli, pokud to dovozovala kapacita objektu, nově účastnit i samoplátci (osoby, které nebyly vybrány orgány ROH, ti si platili plnou cenu poukazu).¹³¹

Výběrová rekreace zaznamenala v polovině šedesátých let další poměrně výrazné změny, stalo se tak usnesením předsednictva ÚRO ze dne 18. 8. 1965. Především se změnil systém direktivního rozdělování poukazů.¹³² Poukazy se nyní nabízely základním organizacím ROH a tím se docílilo toho, že se objednávaly jen poukazy, o něž byl skutečný zájem, a předešlo se přebytkům, či naopak nedostatku v jednotlivých závodech. Rodinná rekreace byla podporována nabídkou více poukazů do téže zotavovny a ve shodný termín, dále se rušilo dosud upřednostňované postavení některých svazů, s výjimkou pracovníků v hornictví a těžkém chemickém průmyslu (to se týkalo těch svazů, jejichž závody neměly vlastní rekreační střediska). Ceny poukazů se rozdělily podle věku účastníků a ročního období a pro jejich rozdělování vznikla krajská střediska rekreační péče ROH (KSRP), jež spolupracovala s krajskými a okresními odborovými radami.¹³³ Nové ceny poukazů byly oproti dřívějšímu levnější. Za den strávený na rekreaci v hlavní sezóně zaplatil dospělý účastník 40,- Kčs, mimo sezónu 30 Kčs. Poukaz pro děti ve věku od tří do patnácti let stál na den 20,- Kčs, pracující mládež (věková hranice byla oproti padesátým letům posunuta na 26 let) vyšel jeden den na dovolené 35,- Kčs.¹³⁴ Roku 1964 vydala ÚRO opatření, jímž se od

---

¹²⁹ Lektorský sbor ÚRO: Péče o zdraví pracujících, nemocenské pojištění a sociální zabezpečení. Péče o bezpečnost a ochranu zdraví při práci. Rozvoj rekreace ROH. ROH, Praha 1967, s. 94-95.

¹³⁰ VOA ČMKOS, fond ÚRO – Předsednictvo, č. kartonu 62, inv. j. 375/I/3.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² S platností od zimní rekreace 1966.

¹³³ Zhodnocení opatření na úseku výběrové rekreace ROH, provedených podle usnesení předsednictva ÚRO ze dne 18. 8. 1965. VOA ČMKOS, fond ÚRO-Předsednictvo, č. kartonu 82, inv. j. 436/I/1, s. 1

¹³⁴ Na počátku šedesátých let nebyl o tento druh rekreace příliš velký zájem, v průběhu dalších let se však, důsledkem zvýšení porodnosti v poválečných letech, stala opět lukrativní záležitostí. 30 let rekreace ROH, s. 19.

roku 1965 10% poukazů poskytovalo za plnou cenu těm pracovníkům, kteří měli vyšší příjmy a na rekreaci již někdy byli. Zároveň došlo ke zvýhodnění pracujících, kteří měli více dětí a nižší příjmy. Poukazy byly někdy poskytovány bezplatně, ale již jen mimořádně, za výjimečné pracovní výkony zaměstnanců s minimálním příjmem.¹³⁵

V roce 1968 došlo znovu k úpravám, které znamenaly především návrat ke „svazové linii“. Znamenalo to, že poukazy byly jednotlivým svazům přidělovány poměrně, podle počtu členů, přičemž žádný ze svazů neměl být preferován. Zotavovny ale zůstávaly pod centrální správou a také nedošlo k „federalizaci“, i když se objevovaly návrhy, aby české objekty byly obsazovány Čechy a slovenské Slováky. Především také mělo dojít k určité komercializaci rekreací – v praxi to znamenalo navýšení cen poukazů až na 65 Kčs. Příčinou byly nízké odvody do ústředního investičního fondu. Navzdory tomu se zahájila na základě usnesení VI. všeooborového sjezdu stavba nových objektů: v Liptovském Jánu a na Medlově na Českomoravské vysočině (až do devadesátých let to byla Zotavovna VI. všeooborového sjezdu, dnes předražený hotel).¹³⁶

Pokusila jsem se ukázat, jak se během dvaceti let měnila organizace odborových domácích rekreací. Je zřejmé, že různých dílčích změn zasahujících do kompetencí vrcholných orgánů, svazů i závodních organizací v jednotlivých podnicích bylo víc než dost. Měnila a vyvíjela se také cena poukazů. Nejpodstatnější je ovšem vývoj směřující od ideologicky podmíněné, ryze výběrové rekreace na počátku po hojně využívanou možnost trávení levné rodinné dovolené. Odbory se tak staly de facto naší největší „cestovou“ zajišťující pobytovou dovolenou v solidně vybaveném prostředí s restauračními službami na vysoké úrovni. Ideologie se postupem let zcela vytratila... A možná, že i nedlouho po roce 1948 zůstávalo víc u směrnic určujících výchovu socialistického člověka i ve chvílích oddychu jen na papíře.

---

¹³⁵ VOA ČMKOS, fond ÚRO – Předsednictvo, č. kartonu 69, inv. j. 400/I/5.

¹³⁶ Rozhovor s ředitelem Ústřední správy rekreační péče ROH Arnoštem Krejčím, Odborář 1968, 23, XXI, s. 20-21.

5. kapitola - Jak se staraly podniky o své zaměstnance - Závodní rekreace ROH

„Posláním závodní rekreace je poskytovat pracujícím a jejich rodinám krátkodobý i dlouhodobý odpočinek v klimaticky vhodném a zdravém přírodním prostředí.“¹³⁷

Mnoho podniků mělo vlastní rekreační zařízení, říkalo se jim závodní zotavovny, častěji ale podnikové chaty atp. Na rozdíl od zotavovny výběrové, měla ta závodní menší „rozměry“ a nižší počet lůžek. Jednalo se o chatu, stanový tábor nebo srub, patřící přímo danému podniku, jenž do objektů poskytoval vybavení a zařízení podle svých finančních možností. Řadu staveb získaly podniky také po odsunu německých obyvatel. Zotavovny se samozřejmě také nacházely na zajímavých a vyhledávaných místech po celém Československu, ať již to byly Krkonoše, Šumava, Český ráj nebo Vysoké Tatry.¹³⁸ O závodní rekreace byl po celé sledované období poměrně velký zájem, na což mohla mít vliv i kratší možná doba pobytu (pouze ze soboty na neděli či 6-8 dní) a zejména možnost rekreace rodinné, a to ještě před zavedením tohoto typu do výběrových rekreací v roce 1960. Výběr účastníků měl také svá pravidla. Rekreační komise nejprve navrhla pracovníka, který vykazoval ty nejlepší pracovní výsledky. Na rozdíl od rekreace ústředně řízené, schvalovala návrh účastníků členská schůze základní odborové organizace. Vybraní adepti následně dostali poukaz a mohli se vydat na dovolenou.¹³⁹ O dopravu se staraly podniky, pokud měly k dispozici vlastní autobusy – a těch nebylo na počátku padesátých let mnoho, nebo si ji musel zajistit každý sám. V pozdějších letech se už vesměs žádný výběr na podnikové rekreace neprováděl a příslušné podnikové odborové orgány (rekreační komise) jen zajišťovaly distribuci poukazů.

Ve zprávách z padesátých let, které se týkají závodní rekreace, se vyskytují nepřesnosti. Tato skutečnost byla způsobena hlavně tím, že mnoho svazů nikdy nedodalo žádané podklady a připomínky, ač je o to ÚRO důrazně žádala. Údaje byly tudíž zpracovány

---

¹³⁷ Veverková, H.: Závodní rekreace ROH. Práce, Praha 1964, s. 183.

¹³⁸ Tamtéž, s. 7.

¹³⁹ Tamtéž, s. 9.

podle údajů ze svazů, které potřebné materiály poskytly.¹⁴⁰ Roku 1954 mělo zjištěných 3318 závodů ve vlastnictví 377 rekreačních objektů s kapacitou 9 319 lůžek. O dva roky dříve se rekreovalo 73 406 lidí, z toho 68 385 dospělých včetně rodinných příslušníků, 1 027 dětí a 3 916 účastníků krátkodobé dovolené (ze soboty na neděli).¹⁴¹ Rozsáhlé průzkumy provedla ÚSLZS v polovině padesátých let ve třech velkých závodech. Byly to jednak Vítkovické železárny Klementa Gottwalda v Ostravě, dále Závody Vladimíra Iljiče Lenina v Plzni a Plzeňské pivovary. Závody V. I. Lenina v Plzni měly pronajatý od Karlovarských hotelů a restaurací hotel Golf v Mariánských Lázních (později mezi závodní rekreační objekty patřil Belveder v Železné Rudě a Kostermannova chata na Modravě, (o čemž se podrobněji zmíním na dalších stránkách). Pouze dodejme, že pronájem objektu byl pro typ závodní rekreace ojedinělý.

Denní poplatek za ubytování činil 38 Kčs pro dospělé a 28 Kčs pro děti. Zaměstnanci ZVIL dostávali rekreaci bezplatně, jejich rodinní příslušníci platili pouze za stravu (25 Kčs za dospělého a 15 Kčs za dítě). Doprava objednaným autobusem ČSAD byla rovněž zdarma.¹⁴² Plzeňské pivovary, národní podnik v Plzni měly k dispozici bývalý zámek Černínů v Chudenicích a objekt v Černovicích. Zámek v Chudenicích sloužil pouze pro letní období. Poplatek za den činil 15 Kčs. Náklady na stravování, mzdy zaměstnanců a „hlavní režii“ byly 24 Kčs. (Rekreaci zaměstnanců Plzeňských pivovarů se budu dále věnovat konkrétněji).¹⁴³ VŽKG v Ostravě měly k dispozici tři zotavovny v Beskydech s celoročním provozem. Zde platila přísná kritéria výběru, protože o rodinnou rekreaci, kterou podnik poskytoval, byl obrovský zájem. Zaměstnanec VŽKG platil za den pobytu 10 Kčs, rodinní příslušníci a děti nad deset let 14 Kčs, děti do deseti let 7 Kčs. Závodní zotavovny mohly, pokud to kapacita dovoľovala, poskytnout své objekty i zaměstnancům jiných podniků, kteří podnikové rekreační zařízení neměli.

Spory panovaly v padesátých letech především o financování závodních zotavoven. *„Zásadní povahy je otázka úhrady nákladů na závodní rekreaci. Podle předpisů o ředitelských fonděch smí být části jejich prostředků používáno pouze na údržbu závodních rekreačních objektů a na pořizování investic trvalé povahy pro tato sociální zařízení sloužící*

---

¹⁴⁰ Mezi „hřištníky“ patřily svazy zaměstnanců hutí a rudných dolů, strojírenství, stavebního průmyslu, zaměstnanců veřejné správy a zaměstnanců školství. Zpráva o závodní rekreaci. VOA ČMKOS, fond ÚRO – Předsednictvo, č. kartonu 18, inv. j. 196/2/7, s. 1.

¹⁴¹ V roce 1953 se počet účastníků závodní rekreace odhadoval na 100 000 osob, ovšem tyto počty mohly být zkreslené mnohdy záměrně nepřesnými zprávami jednotlivých závodních rad. Tamtéž, s. 1- 2.

¹⁴² Tamtéž, s. 2.

¹⁴³ Tamtéž, s. 2-3.

zaměstnancům. V žádném případě však nelze z ředitelských fondů uhražovati provozní náklady těchto zařízení. Přesto však se v mnoha závodech tyto směrnice nedodrží a z ředitelských fondů se často přispívá i na krytí provozních nákladů zotavoven.“ Do budoucna měly závodní zotavovny spravovat závodní rady podniků.¹⁴⁴

Nejvíce rekreačních objektů patřilo vždy preferovanému svazu zaměstnanců v hornictví. V padesátých letech mu náleželo hned devět zotavoven¹⁴⁵, jednalo se o tyto hotely a penziony: zotavovnu Dukla ve Špindlerově Mlýně¹⁴⁶, Devět skal v Milovech na Českomoravské vysočině, Šumavanku v Babylonu¹⁴⁷, František Kouba ve Starých Splavech, Červánky v Čejkovicích, Na výsluní v Rožnově pod Radhoštěm, Úsvit ve Filipovicích¹⁴⁸, Praha v Mariánských Lázních či Budovatel¹⁴⁹ ve Starém Smokovci na Slovensku.¹⁵⁰ V roce 1956 schválilo předsednictvo ústředního výběru svazu zaměstnanců v hornictví ve svých podnikových zotavovnách tzv. „rozšířené pohostinské služby“. Ty byly rozděleny mezi účastníky rekreace, rekreanty plně platící za denní penzi, stravování průchozích návštěvníků (pasantů, tedy těch, kteří v zotavovně nebyli ubytováni) a ubytování průchozích návštěvníků a pronájem společenských místností. V praxi se jednalo například o prodej potravin, jako byly „uzenářské výrobky, konservované rybí výrobky, saláty, moučníky, zmrzlina, šlehaná smetana, cukrovinky apod.“ Dále přicházely v úvahu i alkoholické nápoje (zejména pivo), nealkoholické teplé i studené nápoje, upomínkové předměty či tabákové výrobky, tedy sortiment, který jsme zvyklí dostávat i v současných hotelech. Do poloviny padesátých let byl ovšem prodej pro veřejnost v závodních zotavovnách přísně zakázán.¹⁵¹ Za ubytování průchozích návštěvníků byla stanovena následující cenová hranice, za jednolůžkový pokoj zaplatil „pasant“ v létě 14 Kčs, v zimě 17 Kčs, za dvoulůžkový (opět v závislosti na období)

---

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 3.

¹⁴⁵ Od roku 1954, kdy bylo 9 zotavoven převedeno z ÚSLZS do vlastní správy SZH.

¹⁴⁶ Dnes hotel Palace Club, někteří bývalou zotavovnu asi budou znát jako „Radost“ z filmu Homolka a Tobolka.

¹⁴⁷ Po roce 1989 hotel Belveder, vyhořel 22. 1. 2003 a dosud nebyl opraven. Cibulková, M: Vyhořelý babylonský hotel Belveder možná prodají. In: Domažlický deník 5. 4. 2011. Dostupné z http://domazlicky.denik.cz/zpravy_region/vyhorely-babylonsky-hotel-belveder-20110404.html

¹⁴⁸ Dnes hotel Stará pošta. Dostupné z <http://www.hotel-staraposta.cz>

¹⁴⁹ Dnes hotel Tatrys. Dostupné z www.tatrys.sk

¹⁵⁰ VOA ČMKOS, fond ÚVOS zaměstnanců v hornictví, č. kartonu 57, inv. j. 2.

V zimě 1956 se v zotavovnách rekreoval následující počet zaměstnanců: v zotavovně Budovatel 985 lidí, v zotavovně Devět skal 453 účastníků, v Dukle 1044 rekreantů, Na výsluní 962 osob, v Úsvitu 569 zaměstnanců, celkem tedy 4013 lidí. VOA ČMKOS, fond ÚVOS pracovníků v hornictví, č. kartonu 44, inv. j. 2, nestránkováno.

¹⁵¹ Pokyny o provádění rozšířených služeb poskytovaných rekreantům, omezeného a rozšířeného pasantního provozu v zotavovnách ROH-SZH. VOA ČMKOS, fond ÚVOS zaměstnanců v hornictví, č. kartonu 44, inv. j. 2, s. 1.

20 Kčs nebo 23 Kčs a za třílůžkový 17 Kčs nebo 20 Kčs.¹⁵² Povolení prodeje a ubytování pasantům bylo posléze povoleno i ve výběrových zotavovnách.

Na závodních rekreacích si rekreanti volili komise, které po skončení pobytu napsaly ředitelství svazu zprávu, v níž hodnotily průběh a organizaci dovolené. V materiálech VOA ČMKOS se dochovalo jen malé množství těchto zpráv, ale některé stojí za citaci. Můžeme si tak lépe učinit představu toho, jak závodní zotavená vypadala. Dvacátá osmá směna letní rekreace v Milovech konstatovala: *„Příjezd do zotavovny měl nedostatek v tom, že nebyl řádně označen autobus jménem zotavovny a nebylo postaráno o dopravu zavazadel, která musela být umístěna v autobusu, což zabralo hodně místa (...)“* Kladně naopak hodnotili kulturní náplň rekreace. *„Pro krásné počasí usnesli se rekreanti, že většinu času stráví u vody, kde soudružka kulturní vedla kurs plavání, za což jí soudružky děkují. Byly rovněž dva večery s filmem (...)“* Hodnocení nedostatků obsahovalo i jednu kuriózní zprávu, týkající se sociálního zařízení. *„Po stránce hygienické nevyhovují záchody, které jsou umístěny uprostřed (!) obývacích místností. Není dále pamatováno na koupelnu s teplou vodou, aby v případě nepříznivého počasí a pro osobní hygienu žen jí mohlo být použito (...)“*¹⁵³

I účastníci rekreace v zotavovně Šumavanka v Babylonu u Domažlic nebyli plně spokojeni. *„Účastníci si stěžují, že nepříjemnou skutečností pro ně bylo, že za chladných a deštivých večerů nebylo možno shromažďovat kolektiv účastníků a provádět kulturně masovou práci i společenskou zábavu. Většina rekreantů trávila čas ve svých pokojích neb sousedních restauracích, což budilo špatný dojem domácího občanstva, jelikož to vedlo i k případům opilství.“*¹⁵⁴

Stížnost dorazila i na zotavovnu Budovatel' ve Starém Smokovci, přesněji řečeno vedoucí tohoto objektu jistě soudružce Šufliarskou. Stěžovaly si hlavně rekreantky: zejména na špatný seznamovací večírek, kterého se soudružka vedoucí nezúčastnila, dále na čistotu pokojů či na ubytování nesezdaného páru. Soudružka vedoucí napsala omluvný dopis na ředitelství SZH. *„Súдруh Prouza, že bol ubytovaný so súdružkou Matysovou som sa taktiež dozvedela až po mojom príchode. Ubytovanie som robila ja a určite som aj ich ubytovala, ovšem nedopatrením. I s týmto vyšli až posledný deň. Pamätám sa, že se ma jeden deň (jedna z menovaných súdruziiek, na hodnotení podpísaných) pýtala, že či sú to manželia? Keď som sa*

---

¹⁵² Tamtéž, s. 3.

¹⁵³ Hodnocení 28. směny rekreace od 30. 6. do 13. 7. 1957 na Devíti skalách v Milovech. VOA ČMKOS, fond ÚVOS zaměstnanců v hornictví, č. kartonu 57, inv. j. 2, nestránkováno.

¹⁵⁴ Zotavovna Šumavanka – stížnost účastníků z 25. 11. 1957. VOA ČMKOS, fond ÚVOS zaměstnanců v hornictví, č. kartonu 57, inv. j. 2, nestránkováno.

jej pýtala, že prečo, tak mi povedala, že chodia vel'mi zal'ubení a to nie je podobné na manželstvo. Ovšem ako hovoril súdruh F., na hodnotení hovorila, že pozná s. Prouzu manželku a že je ženatý.“¹⁵⁵ Jistě výmluvné svědectví nejen o době, kdy se mimomanželské úlety projednávaly dokonce i na stranických výborech, ale i o nesnázích života v kolektivu a slídivé pozornosti horlivců.

V šedesátých letech došlo k nárůstu počtu rekreantů, odjíždějících na závodní rekreaci. V roce 1961 této možnosti využilo přibližně 630 000 zaměstnanců, o čtyři roky později to bylo zhruba 1 133 000 lidí.¹⁵⁶ Aby se nestávalo, že by pracovníci z jednoho podniku jezdili jen na ta samá místa, měli provozovatelé závodní rekreace možnost, vyměnit si, v rámci stejného odborového svazu, část lůžkové kapacity nebo celou zotavovnu.¹⁵⁷ Daný podnik také mohl poskytnout závodní zotavovnu pro účely pionýrské rekreace dětí zaměstnanců podniku. Právě z tohoto důvodu a také, kvůli stále se zvyšujícímu počtu účastníků, docházelo k tomu, že se ne všichni zaměstnanci na dovolenou dostali, což budilo často animozitu. Opačná situace nastala v tzv. „nesezónních měsících“, kdy lidé nechtěli jezdit na dovolenou, a některé zotavovny tak nemohly naplnit kapacitu. Pracovníkům pak funkcionáři vysvětlovali výhody rekreace v červnu nebo září (jako hlavní argumenty se uváděla například možnost „příjemnější“ turistiky, na podzim je daleko snazší putování než v parných dnech apod.).¹⁵⁸ Přitom by bylo jednodušší volit cenové zvýhodnění těchto „okrajových“ měsíců.

Sekretariát ÚRO schválil dne 17. 2. 1961 „zásady pro řízení a provádění závodní rekreace“, jimiž se povinně řídily ZV ROH ve spolupráci se ZO ROH při organizaci závodní rekreace. Lidé, kteří pomáhali při zajišťování rekreace navíc postupovali různá školení, která měla zajistit zvyšování kvality závodní dovolené nadále zvyšovala.¹⁵⁹ Další směrnice doporučovaly, jak by měl v závodních zotavovnách vypadat kulturní a společenský život, výběr účastníků či hospodaření rekreačních zařízení. Kontrolu provozu a ekonomiky v závodních zotavovnách prováděly ZV ROH, které následně sepsaly zprávu, již předkládaly ke schválení na členských schůzích ZO ROH.¹⁶⁰

Do budoucna se počítalo s vytvářením lepších podmínek pro rekreace pracujících na závodní rekreaci, a to ohledem na postupné zkracování pracovní doby. Závodní zotavovny

---

¹⁵⁵ VOA ČMKOS, fond ÚVOS zaměstnanců v hornictví, č. kartonu 57, inv. j. 2, nestránkováno.

¹⁵⁶ VOA ČMKOS, fond ÚRO – Předsednictvo, č. kartonu 82, inv. j. 436/I/1, s. 2.

¹⁵⁷ Veverková, H.: Závodní rekreace ROH, s. 9.

¹⁵⁸ Hruška, L.: K některým otázkám závodní rekreace. Odborář, listopad 1963, č. 23, roč. XVI., s. 1090.

¹⁵⁹ VOA ČMKOS, fond ÚRO – Předsednictvo, č. kartonu 59, inv. j. 365/I/4.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 187.

měly lépe řešit „*požadavky na zajištění krátkodobého odpočinku*“ (zejména tzv. víkendovou rekreaci), zároveň se počítalo s větší účastí mládeže na závodní rekreaci. S postupným rozšiřováním nového fenoménu – motorismu – se počítalo s vybudováním zařízení pro autocamping a mototuristiku v blízkosti vhodných zotavoven.¹⁶¹

Zcela samostatně se starala o své zaměstnance Československá lidová armáda. Ta měla svou vlastní instituci, která byla známá pod zkratkou VOLAREZA (tj. Vojenská rekreační a lázeňská zařízení). Podobně jako tomu bylo na čas v padesátých letech i u ROH, vojsko pečovalo současně o zotavovny i lázně. Pobyty v armádních objektech byly zajišťovány podobně, jako tomu bylo v civilním sektoru, ale k dispozici byl ještě větší komfort. Armádní zaměstnanci a jejich rodinní příslušníci mohli trávit dovolenou v republice, od šedesátých let i v zahraničí. Mezi vnitrostátními objekty byly nejvíce využívané největší komplexy ve Špindlerově Mlýně – Bedřichově a v Tatranských Zrubech. Vojenská dovolená byla přece jen podřízena většímu „pořádku“, než tomu bylo v ROH. Rekreační si vždy volili ze svého středu velitele turnusu, který byl „styčným důstojníkem“ mezi účastníky a vedením zotavoven. Na konci pobytu sepisoval o průběhu turnusu zprávu.

5.1 Závodní rekreace podniků ZVIL Plzeň a Plzeňské pivovary, n. p.

Závody Vladimíra Iljiče Lenina (předtím i dnes Škoda Plzeň) v Plzni vlastnily od roku 1954 rekreační zařízení na Šumavě: v Železné Rudě objekt Belveder s kapacitou 90 lůžek a rekreaci sloužila i Klostermannova chata na Modravě s kapacitou 50 lůžek; oba tyto objekty byly v provozu po celý rok. Do roku 1954 měly ZVIL k dispozici pouze pronajatá lůžka v hotelu Golf a v hotelu Panorama v Mariánských Lázních. V roce 1958 věnovala ÚRO podnikovému výboru ROH ZVIL částku 400 000 Kčs na vnitřní vybavení zotavovny podnikové rekreace, tato částka byla určena na dokončení blíže nespecifikovaného rekreačního střediska Orlík. Leninovy závody však v té době neměly dostatek financí, musely od dokončení Orlíku ustoupit a zůstat u původně naplánované závodní rekreace. Zakoupené vybavení plánoval podnikový výbor použít pro účely a zařízení pionýrského tábora.¹⁶²

---

¹⁶¹ Pokud lidé vlastnili automobil, mohli se dopravit na místo rekreace vlastním dopravním prostředkem. Lektorský sbor ÚRO. Péče o zdraví pracujících, nemocenské pojištění a sociální zabezpečení; Péče o bezpečnost a ochranu zdraví při práci; Rozvoj rekreace ROH. ÚRO – politickovýchovné oddělení. Praha 1967, s. 108 – 110.

¹⁶² Náklady na sociální a kulturní činnost za roky 1956 – 1960. Archiv Škoda Plzeň, fond ZVIL, č. kartonu 1831, inv. j. T 656, nestránkováno.

Mezi lety 1964 - 1965 vykazovala rekreační střediska na Šumavě zisk 45 000 Kčs, přičemž volná lůžková kapacita byla nabízena i jiným podnikům a pasantům. Za toto období se v závodních zotavovnách vystříдалo celkem 10 100 lidí. Na Modravě byla provedena částečná výměna zařízení ve výši 93 000 Kčs a na Belvederu ve výši 30 000 Kčs, obě tyto částky byly hrazeny z celopodnikové režie.¹⁶³

V roce 1968 došlo i k prvnímu výměnnému zahraničnímu pobytu zaměstnanců ZVIL s podnikem v Magdeburgu, kterého se zúčastnilo 89 pracovníků. Stalo se tak v rámci rozvoje cestovního a turistického ruchu do zahraničí, k němuž docházelo právě na konci šedesátých let.

V roce 1969 byla letní rekreace na Klostermannově chatě osmidenní, na Belvederu sedmidenní. V období od ledna do března stejného roku trvala zimní rekreace pět dní, organizovaly se i víkendové lyžařské pobyty pro zaměstnance podniku.¹⁶⁴ Rekreační měli k dispozici knihovnu, společenské hry, různá filmová představení a sportovní aktivity. Klostermannova chata byla díky své poloze vyhledávána spíše staršími lidmi, pobyty zde byly, dle možností, poskytovány nejen příbuzným zaměstnancům, ale i „nepřímým rodinným příslušníkům“ a ostatním zájemcům. V mimosezónní době sloužila Klostermannova chata rekreaci bývalých zaměstnanců ZVIL, různým školením a školám v přírodě.

Rekreační středisko Belveder¹⁶⁵ v Železné Rudě bylo naopak vyhledáváno lidmi mladší a střední generace, díky jeho poloze navštěvovali tento objekt zaměstnanci, kteří do Železné Rudy dorazili na pouhý jeden den. V zimní sezoně 1969 byly se konaly pětidenní turnusy, v tomto období bylo středisko poskytováno i lyžařskému výcvikovému kurzu učňů, v letní sezoně byla délka turnusu sedm dní.¹⁶⁶ Den rekreace přišel zaměstnance ZVIL na 40 – 45 Kčs, pokud byl pracovník členem podpůrného spolku, stál ho den rekreace 10 Kčs. Celková dotace na podnikovou rekreaci činila 1 102 000 Kčs (podnik přispěl na rekreaci 504 000 Kčs, z fondu kulturních a sociálních potřeb bylo poskytnuto 444 000 Kčs, z podpůrného spolku 154 000 Kčs).¹⁶⁷

---

¹⁶³ Komplexní rozbor hospodaření sociálního odboru za rok 1965. Archiv Škoda Plzeň, fond ZVIL, č. k. 1993, inv. j. 1333, s. 5.

¹⁶⁴ Což umožnilo zavedení pětidenního pracovního týdne v roce 1968. Personální útvar podnikové rekreace (zhodnocení roku 1969, výhledy pro rok 1970). Archiv Škoda Plzeň, fond ZVIL, č. kartonu 1833, inv. j. C 1033, s. 1 – 2.

¹⁶⁵ Z rekreačního střediska Belveder se dochovala pamětní kniha se zápisky rekreačních, z níž některé vybrané pasáže uvádím v přílohách č. 14 – 19.

¹⁶⁶ V tomto roce se turnusů zúčastnilo 589 pracovníků podniku, 392 dospělých rodinných příslušníků, 277 dětí a 69 nepřímých příslušníků rodiny. Tamtéž, s. 2 – 3.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 4.

Podnik umožňoval svým zaměstnancům i výjezdy do zahraničí, především do Jugoslávie, přičemž náklady na jednoho účastníka činily 2800 Kčs, s výjimkami pro členy podpůrných spolků. Pro rok 1970 a léta následující plánoval podnik výstavbu lyžařského vleku u zařízení Belveder, což bylo realizováno až o tři léta později.¹⁶⁸ V sedmdesátých letech plánoval podnik další rozšíření podnikové rekreace, jak domácí, tak zahraniční.

Zbývá jen ještě uvést, že oba dva výše zmíněné rekreační objekty jsou stále v provozu, vzhledem k tomu, že ani za minulého režimu nebyly budovy přejmenovány, jejich názvy se oproti sledovanému období neliší. Hotel Belveder slouží návštěvníkům Šumavy po celý rok¹⁶⁹, stejně tak Klostermannova chata na Modravě.¹⁷⁰

Plzeňské pivovary, národní podnik, měly svá závodní rekreační zařízení nejprve v Černovicích, v tehdejším okrese Horšovský Týn (dnes Plzeňském kraji), poté v Chudenicích, v okrese Klatovy (Plzeňský kraj) a od padesátých let i v Železné Rudě. Rekreační objekt v Černovicích pivovary získaly v roce 1945 jako konfiskát, jednalo se o vilu bývalého ředitele Měšťanského pivovaru v Plzni Roberta Müllera, jenž svoji funkci vykonával za druhé světové války po dobu německé okupace, takže se stal osobou nežádoucí. K vile náležela velká zahrada a rozlehlé budovy, pozůstatky po strojovně bývalém dolu na těžbu stříbra a olova. Objekt byl přesto shledán jako vhodný pro rekreaci zaměstnanců podniku a následně došlo k odkoupení budov.¹⁷¹ Zamýšlená počáteční investice, kterou hodlal podnik do zařízení věnovat, byla 600 000 Kčs.¹⁷² V roce 1952 stál pobyt v Černovicích na osobu a den 40 Kčs pro zaměstnance podniku a jejich rodinné příslušníky a pro děti cizích zaměstnanců, 20 Kčs pro děti zaměstnanců pivovarů, bezplatný pobyt měly děti ve věku od dvou do šesti let. 80 Kčs stál pobyt cizí zaměstnance a jejich rodinné příslušníky. Ceny se vztahovaly i na zotavovnu v Chudenicích.¹⁷³

Zámek v Chudenicích získaly pivovary do „operativní správy“ v roce 1947, o čemž vypovídá dopis, se kterým se podnik obrátil na Ústřední ředitelství státních lesů a statků

---

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 5. K dostavbě rekreačního objektu Belveder se uchovaly plány na jeho přebudování uložené v archivu Škoda Plzeň ve fondu ZVIL č. kartonu 1993, inv. j. B 1033.

¹⁶⁹ Dostupné z <http://www.hotelbelveder.cz>

¹⁷⁰ Klostermannova chata byla na počátku devadesátých let minulého století ze statických důvodů uzavřena, v roce 1996 byla vyhlášena kulturní památkou. Chata chátrala až do roku 2002, kdy Správa národního parku Šumava ve spolupráci s Památkovým ústavem a dalšími začali s její opravou. O dva roky později byla znovuotevřena. Dostupné z <http://www.klostermannovachata.cz/cz/historie-klostermannovy-chaty>

¹⁷¹ Ozdravovna v Černovicích. Archiv Plzeňského Prazdroje, fond ZO ROH Plzeň, č. kartonu 10, inv. j. IB7d, nestránkováno.

¹⁷² Informativní odhadová kalkulace na ozdravovnu v Černovicích. Tamtéž, nestránkováno.

¹⁷³ Oznámení o zahájení provozu v zotavovnách 1952. Tamtéž, s. 1.

v Praze. „*Jménem Plzeňských pivovarů, národní podnik Prazdroj a Gambrinus v Plzni žádáme tímto zdvořile, aby nám byl přidělen zámek Lázně u Chudenic s restaurací a přilehlými budovami, jež sloužily jako obydlí pro služebnictvo, jakož i přináležejícím parkem a zelinářskou zahradou, pro rekreační účely.*“¹⁷⁴ Svou žádost zdůvodňoval podnik tím, že nemá dostatečné množství objektů pro rekreaci svých zaměstnanců a dále tím, že zámek potřebuje schopného majitele, který by o něj pečoval.¹⁷⁵ Zpráva, hodnotící hospodaření v Chudenicích v padesátých letech, byla příznivá. Komise ocenila práci správců zotavovny, manželů Drozdových, a jejich pomocného personálu. Ocenili zejména péči o pětihektarový zámecký park i zařízení „zámecké“ zotavovny.¹⁷⁶ Jak ovšem ve skutečnosti péče o „kulturní dědictví“ vypadala, si, myslím, všichni dobře umíme představit.

Odboráři byli na svůj zámek náležitě pyšní, to je znát i z novinového článku, který vyšel v Pravdě 30. 7. 1961. „*Až pozoruhodně se tu nové snoubí se závany minulosti. Kdysi letní zámek Černínů v Chudenicích má už čtrnáctý rok nového vládce i ctitele. Místo hraběcí rodiny – pracující Plzeňských pivovarů. Už ne pěti vyvoleným, ale stovkám lidí patří a slouží sedmatřicet pokojů ve žlutavém zámku s bílými okenicemi, který se jako perla vyjímá na svěží hrudi bohatého parku. Vysoké stropy, umně vykládaný nábytek, titěrně zdobené vázy a sošky, bezpočet obrazů a na čtrnáct set parohů po chodbách dýchá zapadlou už minulostí. Nově zařízená jídelna, dětský koutek, klubovna s televizorem, kulečnickem, na terase poletující pingpongový míček (...) to je dnešek stoletého zámku.*“¹⁷⁷ Dobová dikce, myslím, jasně vypovídá o tom, že „modernizace“ nemusela být pro zámek znamenat zrovna tím nejvíce žádoucím.

Zámek sloužil i k pořádání pionýrských táborů, mohli se zde rekreovat i zaměstnanci jiných podniků (například ČKD v Hořovicích) v rámci výměnné rekreace mezi podniky¹⁷⁸ a v šedesátých letech se zde vystřídali i zaměstnanci pivovaru Braustolz z Karl – Marx – Stadtu

---

¹⁷⁴ Objekt byl dán do operativní správy podniku dekretem ministerstva zemědělství ze dne 1. 7. 1947, podle tohoto dokumentu měl podnik udržovat objekt i park pod dozorem památkové péče, z čehož se podnik „vyvlékl“, protože „*objekt byl závodní organizací pouze propůjčen*“. Tamtéž, nestránkováno.

¹⁷⁵ Dopis odeslaný 14. 5. 1947. Tamtéž, nestránkováno.

¹⁷⁶ Zpráva o ozdravovně Chudenice. Archiv Plzeňského Prazdroje, fond ZO ROH Plzeň, inv. j. VB7d, s. 2.

¹⁷⁷ Rekreační středisko Chudenice 1955 – 1986, pamětní kniha. Archiv Plzeňského Prazdroje, fond ZV ROH, č. kartonu 58, inv. j. VB7h, nestránkováno.

¹⁷⁸ Zaměstnanci pivovaru se na oplátku vydali na Slapy a do Krkonoš, kde se nacházela rekreační zařízení podniku ČKD Hořovice. Archiv Plzeňského Prazdroje, fond ZV ROH Plzeň, Kronika závodu Prazdroj, kniha 6 (1966-1970), s. 9-11.

(dnes -i dříve - Chemnitz) v NDR, v rámci výměnné zahraniční rekreace.¹⁷⁹ O všechna podniková rekreační střediska byl velký zájem, zejména však o Chudenice a Železnou Rudu, o čemž svědčí i zápisy v podnikové kronice.¹⁸⁰ Plzeňský Prazdroj také ve svém archivu uchoval pamětní knihu, kde bych chtěla upozornit především na pasáž, týkající se invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968 (viz. příloha č. 20).

Zámek Lázeň v Chudenicích se roku 2009 vrátil do vlastnictví rodiny Černínů. Plzeňský Prazdroj nabídl zámek vnukovi původního majitele, Karlu – Eugenu Czerninovi a ten souhlasil. Tomuto aktu ovšem předcházela patnáct let trvající restituční spor, během něhož empírový zámek dále chátral. Prazdroj se chtěl zámku zbavit již nějakou dobu předtím, protože musel na jeho „udržování“ dávat stále více financí, předtím ještě nějaký čas pivovar pronajímal zámek jako hotel. Původně chtěl Prazdroj Chudenice Černínům prodat (!) za 3, 5 milionu Kč, což Černínové přirozeně odmítli.¹⁸¹ V prosinci roku 2009 převedl konečně pivovar zámek Černínům za nejnižší možnou cenu. Více než šedesát let, kdy zámek sloužil jako rekreační zařízení, bylo na objektu znát, a to jak na interiérech, tak exteriérech a náklady na opravu byly vyčísleny na 120 milionů Kč.¹⁸²

Obecně lze uzavřít, že podnikové rekreace byly už od počátku méně formální, co do organizace i života v zotavovnách. Lidé odjížděli do známého prostředí a setkávali se vesměs se známými lidmi, s kolegy. Postupně se veškeré formality (a „výběrovost“) vytrácely úplně. Jediným kritériem pro umožnění strávit podnikovou dovolenou bylo včasné přihlášení, nebo registrace. Sama vzpomínám na své časté zimní pobyty na Patejdlově boudě patřící Univerzitě Karlově. Před rokem 1989 poukazy rozdělovala rekreační komise ZV ROH RUK a také dohlížela na provoz. Ještě v devadesátých letech se o rekreační pobyty staraly odbory, nyní vše probíhá na ryze komerční bázi (za vyšší cenu, ale i s vyššími náklady na administrativu).

---

¹⁷⁹ Zpráva o rekreačním středisku v Chudenicích. Archiv Plzeňského Prazdroje, fond ZV ROH Plzeň, Kronika závodu Prazdroj, kniha 6 (1966-1970), s. 11.

¹⁸⁰ Záznamy uvádějí počty turnusů, které proběhly v jednotlivých střediscích. Tamtéž, roky 1966 – 1970. Z rekreačního střediska v Chudenicích se také dochovala pamětní kniha, z níž nejzajímavější pasáže uvádím v přílohách.

¹⁸¹ ČTK 14. 10. 2009: Zámek v Chudenicích bude patřit rodině Czernínů. Dostupné z http://www.lidovky.cz/zamek-v-chudenicich-bude-patrit-rodine-czerninu-f57-/In_domov.asp?c=A091014_093949_In_domov_pks

¹⁸² ČT24. 29. 12. 2009 : Zámek v Chudenicích již patří rodu Czernínů. Dostupné z <http://www.ct24.cz/regionalni/76601-zamek-v-chudenicich-jiz-patri-rodu-czerninu/>

6. kapitola - Za hranice všedních dní: Zahraniční rekreace ROH a návštěvy cizích hostů v Československu

Vedle domácí výběrové a závodní rekreace, organizovalo ROH také dovolenou v zahraničí. Podle publikace 30 let rekreace ROH se až do roku 1952 nedochovaly záznamy o počtu lidí, kteří měli to štěstí a podívali se za hranice Československa.¹⁸³ Neznamená to, že by se zahraniční rekreace do té doby nekonala. S určitostí víme, že se rekreace uskutečnila již v roce 1947.¹⁸⁴ Na druhou stranu existují směrnice, mapující výjezdy do zahraničí v roce 1948 a složka s poznámkami o zahraničních zájezdech z roku 1951, dále se dochovaly některé informace ve fondech ÚRO – Předsednictvo, Sekretariát, Mezinárodní oddělení a ÚRO – Kult. a ÚVOS pracovníků v hornictví. Z těchto kusých informací se pokusím nastínit problémy zahraniční dovolené.

6.1 Zahraniční rekreace v letech 1948 - 1959

Směrnice z roku 1948 popisují důvody, proč se na tento typ zotavené, nedostanou všichni pracovníci, kteří by si takovou odměnu zasloužili, nebo pobyt v zahraničí potřebují. Jako hlavní důvody uvádí ÚRO problémy finanční, devizové a dopravní. Zdůrazňoval se obzvlášť pečlivý výběr rekreantů. Zaměstnanec mohl odjet do zahraničí opět za odměnu „za zvláštní zásluhy, výkony a píli“, kromě nich mohl vycestovat jedinec, jenž pobyt bezpodmínečně potřeboval ze zdravotních důvodů (to se týkalo hlavně zotavené u moře).¹⁸⁵ Adepti museli skutečně procházet přísným sítím, nesmělo se stát, aby se na dovolenou dostal člověk, který si pobyt plně uhradil, ale neprošel „selekcí“ závodních skupin ROH. Uchazeči se hledali mezi *„nejuvědomělejšími a nejaktivnějšími členy naprosto státně spolehlivými, plně oddaným lidově demokratickému socializujícímu zřízení“*. Patřili sem zaměstnanci závodů, které byly vyznamenány v V. a VI. kole Národní soutěže standartami „Hrdinům práce“ nebo „Bojovníkům práce“ nebo podnikům vyznamenaným „Veřejným uznáním“. Dále se samozřejmě opět pamatovalo na zaměstnance ve zvláště obtížných pracovních podmínkách,

---

¹⁸³ 30 let rekreace ROH, s. 8.

¹⁸⁴ Zahraniční zotavená pracujících 1948, nestránkováno.

¹⁸⁵ Tamtéž.

tedy již mnohokrát zmiňované horníky, slevače, taviče apod.¹⁸⁶ Kromě dospělých na zahraniční rekreace vyjížděla i „pracující mládež“ ve věku od patnácti do osmnácti let. Rodinní příslušníci na tento typ dovolené vyjížděli pouze výjimečně, jednalo se zejména o manžele či manželky (případě druhy a družky) vybraných zaměstnanců, a to jen pod podmínkou, že tento pobyt bezpodmínečně potřebují ze zdravotních důvodů. Takový rodinný příslušník se pak zahraniční zotavené účastnil vždy na úkor někoho jiného. Účast dětí byla zcela vyloučená.

Poplatky byly přirozeně vyšší než za domácí rekreaci. Společné financování ministerstva sociální péče, sociálního pojištění a ÚRO nestačily na to, aby se pobyt v zahraničí poskytoval zdarma, nebo za symbolickou částku. Pro zaměstnance vyznamenaných závodů a pracovníky ve ztížených podmínkách se cena pobytu pohybovala v rozmezí 1600 – 1900 Kčs, ostatní pobyt vyšel na 2200 – 2500 Kčs. Pracující mládež platila 500 – 800 Kčs.¹⁸⁷ Tyto částky si účastníci neplatili v plné výši ze svého, ale dovolenou měl hradit zaměstnavatel ze svých finančních prostředků, zejména z odměn za vyznamenání v Národní soutěži, z prostředků na sociální účely, z podílů na zisku a jiných fondů. Pokud dovolenou plně nemohl uhradit zaměstnavatel, platil „nekrytou část“ zaměstnanec. Výjimku tvořili sociálně slabí občané, kterým byly poplatky zaplacený úplně. Přihlášky byly přidělovány závodním skupinám ROH buď přímo Ústředním rekreačním oddělením (oddělením zahraniční rekreace) nebo krajskými odborovými radami prostřednictvím krajských svazových výborů.¹⁸⁸

V roce 1948 se zahraniční dovolená konala v Jugoslávii a Polsku. Zahraniční rekreace trvala zpravidla dva týdny. V pozdějších letech se již vyjíždělo i do SSSR, NDR, Maďarské lidové republiky, Bulharska, Rumunska a Mongolska, jednalo se přirozeně o spřátelené socialistické země¹⁸⁹ (příloha č. 11). Jugoslávie se po roztržce se Sovětským svazem vrcholící v roce 1949 stala načas pro naše odboráře nedostupnou.

Pokud byl zaměstnanec vybrán na zahraniční dovolenou, obdržel „*Pokyny pro účastníky rekreačního zájezdu do zahraničí*“. Spolu s pokyny na cestu dostal rekreant „*poukaz na zájezd s úvěrovou stvrzenkou*“ a složenku na zaplacení kapesného. Dále se v uvedené instrukci dozvěděl, z jakého nádraží (popřípadě letiště) a v kolik hodin se na

---

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ 30 let rekreace ROH, s. 15.

dovolenou vypraví, tato informace byla uvedena na poukazu. Na rekreaci byli účastníci dopravováni, podobně jako u domácí rekreace, vyhrazenými vlaky, či autobusy na delší vzdálenosti letadly.¹⁹⁰ Účastníci jeli na místo své dovolené „na úvěr“. Tento systém fungoval následovně: úvěrová stvrzenka, která byla součástí poukazu se předložila pokladníkovi v železniční stanici (nebo na letišti), kde rekreant nastupoval na cestu. Pokladník si úvěrovou stvrzenku ponechal, orazítkoval jízdenku, a tu vrátil majiteli. Jízdenka platila na cestu do místa dovolené i zpět. V případě, že rekreant jel na dovolenou vlakem, byly vagony označeny nápisy „ROH – zahraniční rekreace“, kde měl cestující předem rezervované místo.¹⁹¹ Pokyny obsahovaly i připomínky, kterak se na cestu zásobovat potravinou, jaká si s sebou vzít vhodná zavazadla, či co si přibalit za oblečení. Nemohu si ani zde odpustit citaci, protože si myslím, že některé pasáže připomínek jsou obzvlášť půvabné.

*„Pro cestu vezmi s sebou jídlo a nápoje na jeden den, například chléb vcelku, pečivo všeho druhu (vánočku vcelku), vařená vejce, salám, pečené maso, sýr, konservu (rybí neb paštiku), a v jedné neb dvou lahvích kávu, čaj, vodu. Dále se na cestu hodí tvrdé bonbony, šumicí prášky, citron, sušenky apod. Prázdné lahve nezhazuj, hodí se na zpáteční cestě na kávu, čaj, vodu.“*¹⁹²

Tyto pokyny platily např. pro cestující do Maďarska, pokud zaměstnanec cestoval na dovolenou letadlem, jídlo s sebou se nedoporučovalo. Zajímavé bylo i „předepsané“ oblečení, a to zejména z toho důvodu, že se jeho složení neměnilo, ani když se účastník vydával do teplejších krajín. *„Muži si vezmou normální šaty nebo pumpky a bundu, lehký kabát nebo kabát do deště, na hlavu čapku nebo baret. Ženy si vezmou kostým nebo šaty a lehký kabát, vhodné jsou též dlouhé kalhoty. Na hlavu čapku, šátek nebo baret.“* Je jistě kuriózní, že oběma pohlavím se i na letní období, do přímořských krajín, doporučoval teplý kabát.¹⁹³

Pečlivě hlídaná byla finanční stránka věci. Na osobní útratu (kapesné) si rekreant musel poukázat určitou částku složenkou na účet ústředního rekreačního oddělení. Pro rekreaci v Maďarsku činila poukazovaná částka 650 Kčs, za které obdržel rekreant na místě rekreace 150 Forintů.¹⁹⁴ Tato částka byla povinná a byla sjednána s maďarskými odbory. Přísně zakázáno bylo vyvážet z republiky československé peníze. Stejně tak se nesměly,

---

¹⁹⁰ Pokyny pro účastníky rekreačního zájezdu ROH v r. 1951. VOA ČMKOS, fond ÚRO – zahraniční rekreace, formuláře, s. 1.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 1 – 2.

¹⁹² Tamtéž, s. 2.

¹⁹³ Tamtéž, s. 2.

¹⁹⁴ Pro rekreaci v Polsku v téže době činila poukazovaná částka 1500 Kčs, v Bulharsku 1300 Kčs. Tamtéž, s. 4.

kromě cestovních potřeb, vyvážet žádné jiné věci. Pokud k takovému prohřešku došlo, byl účastník vykázán z výpravy a bylo proti němu zahájeno trestní řízení. Věci a předměty dovezené do Československa nesměly překročit hranici 500 Kčs. *„Jestliže účastník dováží věci větší hodnotě než 500 Kčs, je zjevno, že si peníze obstaral prodejem svršků nebo nějakým jiným způsobem a budou z toho vyvozeny přísné důsledky. Kapesné má každý účastník pro svoji útratu, na přilepšenou, po případě na menší upomínkové předměty, nikoliv však na nákup svršků, což není v žádném případě dovoleno.“* Rekreatant s sebou na dovolenou musel v neposlední řadě vzít občanský průkaz a legitimaci ROH.¹⁹⁵ Zahraniční rekreace byla především výměnná, to znamená, že za zhruba stejný počet československých odborářů vycestovavších za hranice všedních dní přijelo do naší republiky stejné množství odborářů spřátelených.

Z období roku 1948 se dochovala pěkná „reportáž“ z rekreace mládeže v Jugoslávii. Účastník, jehož jméno bohužel není uvedeno, zaznamenal podrobně nejen cestu vlakem do Jugoslávie, ale i pobyt ve Splitu v Masarykově domě.¹⁹⁶ Popisuje nejen život a zábavu v zotavovně, ale také výlety a zajímavé zážitky, které rekreatanti absolvovali. Ani na tomto místě, myslím, neuškodí poněkud obsáhlejší citace. (...) :

„Kolem tři čtvrtě na jednu byl pískán nástup a pochodem jsme se ubírali na oběd do nejlepšího hotelu „Bačvice“. K obědu nás uctili nejprve špagetama. Ono se řekne špagety. Ale nejsou špagety jako špagety. Ale to byl boj s urputným, nebezpečným a kluzkým nepřítelem. Po krásné zteči za pomoci vidličky a nože, bylo nám přiznáno vítězství. Po tuhém boji, vysíleným bojovníkům, bylo poskytnuto osvěžení v podobě velmi dobrého příkrmu. Po obědě nám bylo dáno celé odpoledne na prohlídku města. (...) Na večere se scházíme každého dne kolem sedmé hodiny v hotelu „Bačvice“, kde po dlouhém čekání je nám podána večere, která je přizpůsobena již trochu naší kuchyni. Byl nám totiž předkládán první dny salát polévaný olejem, který každému tak chutnal, že jen málokterý odvážlivec dokázal salát sníst. Jako hlavní jídlo je nám podáváno obyčejně maso nebo ryba, k tomu brambory (knedlíky zde bohužel neznají) a onen nešťastný salát, který, bohudík, již není polévaný olejem. (...) Hned v prvních dnech jsme se nahnuli na koupaliště, kde jsme poprvé okusili slasti i strasti moře. (...) Odložili jsme šaty a hupky do vody (...) Že jsme při tom ochutnali, že mořská voda chutná

---

¹⁹⁵ Tamtéž, s 3 – 4.

¹⁹⁶ Zpráva o dovolené v Jugoslávii, která začala 5. 6. 1948. VOA ČMKOS, fond ÚRO – Kult., č. kartonu 56, inv. j. 57/9.

*opravdu slane, netřeba snad ani připomínat.*¹⁹⁷ Z tohoto úryvku vyplývá, že cestování do ciziny rozhodně nepatřilo ještě k běžným činnostem, i když Jugoslávie patřila k oblíbeným destinacím československých turistů i za I. republiky. Tehdy ovšem bylo výsadou středních a vyšších vrstev obyvatelstva.

V roce 1951 se konaly zájezdy do Bulharska, které pořádalo ROH ve spolupráci s ČSM. Jednalo se o letecký zájezd, kterého se v šestnácti turnusech zúčastnilo celkem 2400 osob.¹⁹⁸ Ve stejném roce absolvovalo asi 800 rekreantů letecký zájezd do Polska a na 1050 zaměstnanců vyrazilo vlakem do Maďarska. Asi 120 osob absolvovalo dovolenou v Rumunsku a blíže nezjištěný počet účastníků se rozhlížel po NDR; u německých sousedů jsme měli silnou „výměnnou základnu“ s Freier Deutscher Gewerkschaftsbund (FDGB), východoněmeckými odbory.¹⁹⁹ V témže období navštívilo Československo na 2380 zahraničních odborářů, byli mezi nimi zástupci výše zmíněných spřátelených zemí, kromě nich však také Švédi, Angličané, Belgičané či Rakušané. Ubytování byli pražském Domě rekreace, v Mariánských Lázních, v Krkonoších či na Slovensku v Tatranské Lomnici.²⁰⁰

Velice vyhledávané byly zájezdy československých odborářů do NDR. V materiálech Mezinárodního oddělení ÚRO se dochovalo několik dopisů, hodnotících pobyty v NDR. Z následující citace je zřejmé, že u soudruhů v NDR nebylo všechno v naprostém pořádku. „*V průběhu pobytu se projevíly v samotné delegaci některé nedostatky. Tyto nedostatky byly odrazem velmi různorodého kolektivu a několika drobnými nesrovnalostmi mezi ženami členů naší delegace. Nespokojenost některých soudruhů a soudružek byla zapříčiněna nedostatky, vzniklými v organisování výletů, anebo v tom smyslu, že tyto výlety byly pro některé členy naší delegace dosti namáhavé. Konkrétně se tyto otázky projevíly v tom, že naše ženy při zájezdech do některých míst, neměly čas si nakoupit to, co chtěly (...)*“²⁰¹

O rok později plánovaly Československé odbory výměnnou rekreaci s FDGB, v zimě odjelo na 100 odborářů do NDR, 100 německých odborářů dorazilo do Špindlerova Mlýna.

---

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 5 – 12.

¹⁹⁸ Zahraniční rekreace v roce 1951. VOA ČMKOS, fond ÚRO – zahraniční rekreace, formuláře. Karton bez čísla i inventárního označení, s. 2 - 3.

¹⁹⁹ Freier Deutscher Gewerkschaftsbund. Tamtéž, s. 4 – 6.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 6 – 30.

²⁰¹ Hodnocení pobytu delegace československých odborů v NDR v roce 1953. VOA ČMKOS, fond ÚRO – Mezinárodní oddělení, č. kartonu 58, inv. j. 381, s. 2.

V létě se zhruba 200 odborářů rekreovalo u Baltského moře, 225 odborářů z Východního Německa dorazilo do Vysokých Tater.²⁰²

Velice silným odborovým svazem, který měl čilou „družbu“ právě s NDR, byl Svaz zaměstnanců v hornictví, mající svůj německý protějšek v FDGB – Bergbau. V roce 1957 němečtí horníci pobývali ve Vysokých Tatrách, v již zmiňované zotavovně Budovatel' ve Starém Smokovci. Náklady na jednoho účastníka za den činily 10 Kčs, za stravu se účtovalo 37 Kčs. Soudružka správcová měla navíc zajistit do klubovny rozhlasový přijímač, aby Němci mohli poslouchat svůj rozhlas, v knihovně měli rekreanti nalézt vhodné knihy v německém jazyce. Rekreace se účastnil i politický vedoucí a překladatelka.²⁰³ Hodnocení hornické rekreace bylo pozitivní, rekreanti si pochvalovali nejen kulturní program. „*V neděli dne 10. 2. dopoledne za přítomnosti předsedy SZH soudruha Tepera odjeli všichni rekreanti lanovkou na Hrebienok a byla podniknuta procházka do Chaty kapitána Nálepky. Po odpočinku v chatě se účastníci vrátili zpět do zotavovny. Odpoledne byla uspořádána beseda se soudruhy Teperem a Plachým. Večer byl přátelský večírek s družnou zábavou, kterou pohotově a vesele doplňoval soudruh Bardoň z Ostravy.*“ Horníkům se dostalo i významné návštěvy, kdy je svou přítomností oblažil „*první tajemník Sjedené německé socialistické strany a první náměstek vlády*“ Walter Ulbricht s chotí.²⁰⁴ Výměnné rekreace mezi československými a německými horníky se v zotavovně Budovatel' konaly pravidelně během celého roku 1957, českoslovenští horníci odjížděli na výměnu do Berlína.

Do NDR se však nechtěli vypravit pouze dovolené chtiví odboráři, zájem pramenil od občanů, kteří měli v Německu své příbuzné. S žádostí o cestovní pas a povolení vycestovat se na Ministerstvo zahraničních věcí a ÚRO obrátila jistá Anna Straková z Liberce. Straková v dopise prosí, aby jí bylo umožněno odjet na čtrnáct dní za svým otcem (sudetským Němcem), který byl po válce odsunut. Odvolává se na svou matku československé národnosti i na své zaměstnání v KOR v Liberci. Bohužel, ani tato slova nebyla nic platná, ÚRO žádost zamítla se slovy: „*Ve věcech jednotlivců nemůžeme bohužel v pasových věcech intervenovat. Sdělte žadatelce.*“²⁰⁵

---

²⁰² Seznam výměnné zahraniční rekreace v roce 1954. VOA ČMKOS, fond ÚRO – Mezinárodní oddělení, č. kartonu 71, inv. j. 448, s. 2.

²⁰³ Horníci z NDR – rekreace v zotavovně Budovatel. VOA ČMKOS, fond ÚVOS zaměstnanců v hornictví, č. kartonu 57, inv. j. 3, nestránkováno.

²⁰⁴ Zpráva o průběhu zahraniční rekreace horníků z NDR ve dnech 8. 2. – 22. 2. 1957, tamtéž, s. 1- 2.

²⁰⁵ Žádost o cestovní pas a povolení k pobytu v NDR 1952. VOA ČMKOS, fond ÚRO – Mezinárodní oddělení, č. kartonu 50, inv. j. 329, nestránkováno.

6.2 Zahraniční rekreace v 60. letech 20. století

Různé organizované zájezdy do zahraničí, i do zemí sovětského bloku, byli bezmála jedinou možností, jak opustit aspoň na čas tuto republiku. Např. do NDR se začalo volněji cestovat až po postavení Berlínské zdi. v roce 1961. V šedesátých letech můžeme zaznamenat jisté „uvolnění“ i v oblasti zahraničních rekreací. Usnesením politického byra ÚV KSČ z 10. 2. 1960 bylo uloženo ÚRO, ČSM, Československému výboru pro tělesnou výchovu, Československému výboru obránců míru a Československé společnosti pro mezinárodní styky organizovat zájezdy odborářů (především z dělnických profesí) z kapitalistických zemí (především z Belgie, Finska, Francie, Itálie, NSR, Nizozemí, Rakouska, Švédska velké Británie). Na této akci spolupracovalo Ministerstvo zahraničního obchodu, Ministerstvo zahraničí a Ministerstvo financí. Jednalo se o dělnické zájezdy, v nichž se nemalou měrou angažovala cestovní kancelář Čedok. Tyto zájezdy byly cenově výhodné, aby si je mohli dělníci dovolit, zahrnovaly ubytování, stravování, dopravu do Československa, či návštěvy různých podniků a exkurzí. Rozdíl mezi cenou výhodnou a skutečnými náklady pokrýval Čedok ze státních dotací.²⁰⁶ Od této doby se pak datuje spolupráce odborového rekreačního ústředí s naší nejstarší (a po roce 1948 i dlouho jedinou) cestovní kancelář.

Ovšem návštěvníci z kapitalistických zemí, ačkoliv nestáli nijak vysoko na pomyslném domácím společenském žebříčku, nebyli s návštěvou u nás vždy plně spokojeni. Měli výhrady, hlavně na ne zcela odpovídající ubytování a stravování, nebo dopravy. Na druhé straně námitky se objevovaly i z naší strany. Organizátoři dělnických rekreací západních odborářů vždy zajistili návštěvu některého z našich závodů (většinou se mělo jednat o podnik profesí odpovídající složení zahraniční delegace). Pak si vedení našich závodů stěžovalo, že podobné vizitace značně narušují provoz!²⁰⁷ Takovéto tvrzení se mi nezdá úplně hodnověrné. Možná, že spíš mohly být na závalu připomínky cizích hostů ke kvalitě výroby, nebo strojovému vybavení továren.

Partneři Čedoku v západních zemích při svých návštěvách Československa projednávali s mezinárodním oddělením ÚRO nábor zájemců a podrobnosti dělnické turistiky. Zároveň Čedok organizoval propagaci dělnické turistiky v kapitalistických zemích.

---

²⁰⁶ Zpráva o průběhu dělnické turistiky z kapitalistických zemí v roce 1962 a o opatřeních v organizaci dělnické turistiky v roce 1963. VOA ČMKOS, fond ÚRO – Předsednictvo, č. kartonu 62, inv. j. 374/III/2, s. 1.

²⁰⁷ Materiál pro schůzi Předsednictva Ústřední rady odborů z 27.12.1962, označený jako Tajný!?, VOA, fond ÚRO- předsednictvo, kart. č. 62, inv.j. 374 III/2.

Od roku 1961 došlo ke zvýšení rozsahu zahraniční rekreace díky zakoupení zhruba 9980 pobytů od Čedoku.²⁰⁸ Dalším zajímavým faktorem bylo zavedení tzv. akcí sociální turistiky, navazující na dělnickou turistiku. Sociální turistiku organizovalo ROH prostřednictvím ÚSRP od roku 1964. Na základě tohoto rozhodnutí se do Československa mohli vypravit turisté z „kapitalistických“ zemí, stejně tak lidé z ČSR mohli vyjet na západ.²⁰⁹

Ve stejném období dochází v rámci „rozšíření turistického ruchu“ k většímu konání rekreací a hlavně „individuálním turistickým cestám“ mezi Československem a tolik oblíbenou Jugoslávií, toto usnesení bylo schváleno 13. 10. 1964 ÚV KSČ. V rámci individuálních cest do Jugoslávie však turisté museli dodržovat určité zásady. Od počátku roku 1965 si lidé museli zakoupit „devizové prostředky“, a to v rozsahu, který by pokryl náklady na osobu a den, doporučovalo se 2 000 dinárů. Maximální devizový přiděl na osobu a den byl stanoven na 4000 dinárů, nejvýše 64 000 dinárů na osobu za rok. Devizy, jež turisté nespotřebovali, mohli vrátit ve stejném kursu, v jakém je zakoupili. Platily tedy podobné předpisy, jako pro cesty do „kapitalistické“ ciziny; tam bylo ovšem zapotřebí ještě ověřené pozvání.

Uvažovalo se dokonce i o výstavbě nového rekreačního střediska v Jugoslávii. Nabídka přišla od Vukmanoviče Tempa, předsedy Svazu jugoslávských odborů. Sekretariát ÚRO i ÚV KSČ s návrhem souhlasily, a tak se do Jugoslávie vydala delegace ÚRO, která vyhlížela volná místa ke zřízení rekreačních objektů.²¹⁰ V roce 1966 byl dokončen odborový hotel Plavi Horizont v Bečiči (u Tivatu v Černé Hoře), čímž došlo k zvýšení počtu účastníků zahraniční rekreace.²¹¹

O rok později se zahraniční rekreace a turistiky v socialistických zemích zúčastnilo 17 000 lidí, do kapitalistických zemí se podívalo 1 091 účastníků, z kapitalistických do ČSR přijelo 13 090 zahraničních turistů zemí 6 459 lidí. Bylo konstatováno, že závodní výbory se více snažily o to, aby se na rekreaci vypravilo více manželských dvojic, k čemuž sice došlo, ale problémy nastaly na místě dovolené, neboť mnoho zotavoven mělo k dispozici pouze

---

²⁰⁸ 30 let rekreace ROH, s. 9.

²⁰⁹ Plán zahraniční výběrové rekreace a turistiky ROH a sociální turistiky na rok 1968. VOA ČMKOS, fond ÚRO – Sekretariát, č. kartonu 350, inv. j. 1378, s. 13.

²¹⁰ Tamtéž, s. 4.

²¹¹ V roce 1965 se zahraniční rekreace zúčastnilo zhruba 10 700 lidí, o rok později to bylo již o cca 6 000 více. 30 let rekreace ROH, s. 8 -9.

jednolůžkové pokoje. Nespokojenost panovala v sociálním složení rekreatantů, protože se, dle záznamů, zotavené účastnilo stále méně dělníků.²¹²

Pro rok 1968 plánovalo ÚSRP dodržet dosavadní formy zájezdů, a to za prvé do socialistických zemí, kde byla rekreace prováděna formou pobytové výměnné rekreace; výměnné rekreace, kdy byl pobyt rozdělen do několika míst v zemi; turistických zájezdů (tematických do SSSR), československý občan měl možnost trávit dovolenou ve středisku ROH v Bečici v Jugoslávii nebo romanticky na vodě, na palubě zájezdní lodi ROH „Družba“, která jej dopravila do Jugoslávie nebo Maďarska. Kromě výše zmíněných variant, mohl zájemce rozšířit své obzory i v kapitalistických zemích, a sice v Rakousku, kam ho zavezla „Družba“, či v Itálii.²¹³

Ve stejném roce se počítalo s následujícími propočty, podle nich mělo vyjet do socialistických zemí z ČSR celkem 18 943 účastníků, do kapitalistických 1 300 lidí, naopak v ČSR se počítalo s účastí 14 096 zahraničních turistů.²¹⁴ Ceny poukazů byly upraveny, především se doporučovalo snížení nákladů na pobyt v rekreačním středisku v Jugoslávii. Cena za pobyt v hlavní sezóně byla nově stanovena na 2 975 Kčs, mimo hlavní sezónu stála dovolená 2 675 Kčs. Hlavním důvodem, proč ROH přistoupilo ke snížení nákladů, byla téměř shodná cena se zájezdy, které nabízel Čedok, avšak lidé, jedoucí s cestovní kanceláří, dostávali větší kapesné. ROH naopak zvýšilo (zhruba o 200 Kčs) cenu svých zájezdů do Polska a Maďarska, v důsledku vyrovnání kapesného „na stejnou úroveň mezi všemi socialistickými zeměmi.“

V rámci sociální turistiky se počítalo s účastí zhruba 7 000 občanů z kapitalistických zemí v roce 1968. O rok dříve byly akce sociální turistiky shledány jako nanejvýš dobré. Zahraniční turisté absolvovali, mimo poznávání kulturních krás Československa, také besedy s funkcionáři odborů. ROH konstatovalo, že „*vystupování zahraničních hostí bylo dobré a nedošlo k rušivým jevům*“.²¹⁵ Účastníci sociální turistiky byli ubytováni nejen v Domě rekreace v Praze a dalších zotavovnách, ale také v dalších objektech, což bylo dáno tím, že se partnery ÚSRP staly cestovní a turistické kanceláře, patřící odborům. Objevily se i pokusy zapojit kromě těchto kanceláří i kanceláře „komerční“, a to většinou na doporučení některých odborářů. ÚSRP měla v západních zemích své partnery, na něž se měli obracet případní

---

²¹² Plán zahraniční výběrové rekreace a turistiky ROH a sociální turistiky na rok 1968. VOA ČMKOS, fond ÚRO – Sekretariát, č. kartonu 350, inv. j. 1378, s. 1 – 3.

²¹³ Tamtéž, s. 3.

²¹⁴ Tamtéž, s. 8 – 9.

²¹⁵ Tamtéž, s. 12 – 13.

zájemci o cestu do Československa. Turisté, přijíždějící v rámci sociální turistiky se v zotavovnách setkávali i s občany socialistických zemí. ROH tuto skutečnost prezentovalo jako výbornou příležitost „*k diskuzím a besedám o Československu, o úloze odborů v socialistickém státě i o problémech pracujících v kapitalismu*“.

Vedoucí zájezdů do zahraničí schvalovalo organizační oddělení ÚRO a ÚSRP, přihlíželo se zejména ke kádrové „bezúhonnosti“ a ke zkušenostem a znalostem jednotlivých adeptů.²¹⁶ Jak mohly kádrové posudky vypadat, uvádím v následujících ukázkách: „*Pochází z dělnické rodiny, otec rukavičkářský dělník, později poštovní zaměstnanec, matka dělnice. Oba organisováni v KSČ. Má dva sourozence, oba nyní bezpartijní. (...) Do odborů nastoupil 9. 1. 1950, nyní je tajemníkem sekretáře ÚRO. (...) Do KSČ vstoupil 1. 6. 1945 a prošel řadou funkcí. (...) Je politicky vyspělý, spolehlivý, v okolí požívá dobré pověsti. Charakterově je skromný, neprůbojný.*“

„*Pochází z rodiny železničního zřízence. Otec i matka jsou politicky organisováni v KSČ. (...) Manžel pracuje v Aero Vysočany a je členem KSČ. (...) 1. 5. 1946 vstoupila do KSČ, kde pracovala v různých funkcích. Od roku 1945 je členkou ROH. (...) Je hodnocena jako třídně uvědomělá, charakterově přímá a poctivá, je uzavřenější povahy. Pracovně schopná, obětavá a spolehlivá.*“²¹⁷ Je ale třeba připomenout, že i průvodci Čedoku provázející naše turisty na „Západ“ museli být velmi pečlivě prověřeni a nadto měli často sami vykonávat i dozor nad svými svěřenci.

Do dalších let počítalo ROH rozšiřovat kapacitu výběrových zotavoven zahraniční rekreace a zvýšit výměnnou zahraniční rekreaci a turistiku do socialistických zemí, což se potvrdilo v roce 1970 nákupem pobytů v Bulharsku, Rumunsku a SSSR.²¹⁸

Na první pohled je patrné, že ve srovnání s domácími rekreacemi se těch zahraničních účastnilo mnohem méně lidí. Jednak bylo méně možností, jednak se vybíralo pečlivěji a kromě toho, zejména od šedesátých let nebyly ceny poukazů nikterak zanedbatelné.

---

²¹⁶ Tamtéž, s. 14 – 16.

²¹⁷ Určení turnusových vedoucích do Polska a NDR v roce 1954. VOA ČMKOS, fond ÚRO – Sekretariát, č. kartonu 58, inv. j. 622, nestránkováno.

²¹⁸ 30 let rekreace ROH, s. 9; Péče o zdraví pracujících, Nemocenské a sociální zabezpečení; Péče o bezpečnost a ochranu zdraví při práci; Rozvoj rekreace ROH, s. 108.

7. kapitola - Ze života na odborových rekreacích

Organizovaná část pobytu na rekreaci se, zejména v počátečních letech, na výběrových či závodních rekreacích příliš nelišila. Na rekreaci měli lidé načerpat nové síly, tolik potřebné pro další a především ještě výkonnější práci. I volný čas v krásných přírodních scenériích však měli trávit „kulturně“ a při zdravém pohybu. O to se měli starat příslušní referenti: kulturní a sportovní, později označovaní jako programoví referenti. Na výběrových a zahraničních rekreacích to byli vesměs stálí zaměstnanci ROH. Z padesátých let se mi nalézt přesné podmínky pro jejich kvalifikační požadavky, dle všeho se vedle politické spolehlivosti braly v úvahu osobní dispozice, které bylo možno prověřit ve zkušební lhůtě.²¹⁹ V případě „sportáků“ byla podmínkou tělesná zdatnost a znalost těch sportovních odvětví, která přicházela v úvahu: v létě volejbal, plavání atp., v zimě především lyžování. Kulturní referenti museli být skutečně politicky na výši, protože bývalo zvykem zařazovat i jakési zpravodajské „pětiminutovky“. Jak sportovní, tak kulturní referenti museli být komunikativní a museli umět pracovat s kolektivem a vytvářet „dobré mezilidské vztahy“. Dále měli „pracovat s elánem a nadšením“, „přístupovat k úkolům svědomitě a odpovědně“ a „soustavně se vzdělávat a získávat orientaci v současných politických, hospodářských a kulturních událostech“.²²⁰

Jedna z „metodických pomůcek“ pro počínání programových referentů byla vytištěna v roce 1987, ovšem per analogiam lze soudit, že jistě téměř totožné pokyny byly vydávány i ve starších dobách.²²¹ Hned v úvodu se tu píše: „*Společenská zábava v zotavovacích ROH má mezi mnoha úkoly na prvním místě ten nejdůležitější: spojovat lidi, sjednotit je na základě společných zájmů, pobavit je, vyprovokovat jejich aktivitu, ale také – a na to nezapomínejme – přinést zdroj poučení*“.²²² Uvedenému citátu předcházejí ještě slova z pera Olgy Machoninové (z díla Teorie kulturně výchovné činnosti): „*nejvýznamnější úlohu v úsilí společnosti o ovlivnění oddechu, zábavy a rekreace má kulturně výchovná činnost jako celek*.“ Lidskou aktivitu je třeba iniciovat proto, aby lidé zábavu jenom pasivně nepřijímali, a

---

²¹⁹ Vysokoškolské vzdělání humanitního, nebo sportovního směru se nevyžadovalo. Ostatně v padesátých a šedesátých letech 20. století obory jako „kulturologie“ neexistovaly a tělovýchova se studovala na pedagogické fakultě. Samostatná Fakulta (nejdříve Institut) tělesné výchovy a sportu byla včleněna do svazku Univerzity Karlovy v roce 1950 – srv. www.cuni.cz. Další sportovní vysokoškolské fakulty a ústavy jsou ještě mladší.

²²⁰ Pokyny pro odborové referenty. VOA ČMKOS – fond Rekreace, formuláře.

²²¹ Vožechová, M.: Vzorové programy – společenská zábava. Metodická pomůcka pro práci programových referentů zotavoven ROH. Ústřední správa rekreační péče ROH, odbor programové práce, Praha 1987. Bohužel právě podobné příručky a instrukce vzaly v knihovnách zotavoven po roce 1990 za své.

²²² Tamtéž, s. 3.

organizování hodnotné zábavy je důležité, protože „nepodchycení“ občané by snadno mohli sklouznout na scestí, ba až k trestné činnosti. Jednoduché a pádné... a zároveň naivní, ale i nebezpečné. Jakoby zábava musela nutně splňovat jakési „úkoly“.

Snad každá výběrová zotavovna, i větší podniková zařízení, disponovaly sportovním nářadím a náčiním, které si mohli rekreatanti zdarma vypůjčit, stejně tak jako různými společenskými hrami (dáma, šachy) i karty, a samozřejmě knihovnou. V podnikových chatách byly tyto bibliotéky často pobočkou ústřední knihovny. Dále existovala přesná doporučení, jak poskytovat rekreatům vhodné knihy a noviny (ostatně „nevhodný“ denní tisk se v té době ani nevyskytoval ²²³), hudbu k poslechu či filmy ke zhlédnutí. Tisk musel i na rekreaci plnit úlohu „*informátora, agitátora a organizátora*“, doporučovalo se „zásobování“ „*denním stranickým, odborovým a mládežnickým tiskem*“, referent měl čtenáře upozorňovat na „*závažné články v novinách*“²²⁴ (viz. příloha č. 9). Knihy se všude půjčovaly podle fixního výpůjčního řádu, jako v jiných veřejných knihovnách. Za pozornost jistě stojí doporučení, aby jednou za čas předčítal ostatním rekreat „*s pěkným přednesem*“, protože takový člověk „*dokáže plně zaujmout i další posluchače*“.

Účastníci rekreace si mohli, pokud byla zotavovna vybavená hudebním koutkem, zahrát na nějaký hudební nástroj. Obecně se doporučoval poslech gramofonových desek, především českých klasiků – Smetany, Dvořáka, Fibicha apod., a přirozeně díla „*ruských, sovětských a ostatních světových autorů*“. Samotnému poslechu měl předcházet zasvěcený výklad kulturního referenta o konkrétním skladateli. Zato jsem nenašla žádný pokyn, který by nějaký druh hudby výslovně zakazoval. Možná je to tím, že odboroví instruktoři ještě na počátku šedesátých let netušili, že i k nám pronikl rock´and roll a bigbít (viz. příloha č. 10).

Promítání filmů a později sledování televize mělo být také výchovné, vhodně zvolené referentem, stejně tak poslech rozhlasu, což se nejlépe provádělo v klubovnách a společenských místnostech. Pozornosti si měly zasluhovat „*projevy státníků, denní zprávy, kulturní a sportovní pořady*“.²²⁵

Velice oblíbené se staly podvečerní besedy. Rekreati, mnohdy se skutečným zaujetím, naslouchali výkladu přizvaných hostů. Populární bylo zejména rozmlouvání se členy Horské služby o nebezpečí hor, které se především v Krkonoších a Vysokých Tatrách stávalo pravidlem, dále byli zváni pamětníci, vypravující o zajímavostech kraje, kde zotavená

---

²²³ Pochopitelně se kromě Rudého práva doporučovala odborářská Práce a mládežnická Mladá fronta, ne Svobodné slovo nebo Lidová demokracie.

²²⁴ Veverková, H.: Závodní rekreace ROH. Práce, Praha 1964, s. 12 – 13.

²²⁵ Tamtéž, s. 14 – 16.

probíhala, místní výtvarníci či znalci hub, které rostly v okolí zotavovny. Besedy se pořádaly i pro děti, ty zaujalo vyprávění o různých záhadách, které se mohly stát v místě, kde se právě nacházely. Sama jsem hned zkraje devadesátých let minulého století zažila v hotelu Medlov (bývalé Zotavovně VIII. Všeodborového sjezdu) ukázkou takové besedy, když jsem vyslechla přednášku s názvem „O strašidlech v Ochoze“.²²⁶

Rekreanti si svůj program mohli sestavit sami, v tom případě se mělo dbát „aby se nezpívaly odrhovačky“ a „nepředváděly se dvojsmyslné scénky“.²²⁷ Ovšem téměř obligatorní byly na výběrových (i zahraničních) rekreacích úvodní seznamovací a závěrečné – „rozlučkové“ večírky s hudbou a tancem. Oficiální materiály na těchto akcích předpokládaly až stoprocentní účast!²²⁸ Hudebníky musel hned úvodem referent řádně představit a poté měl působit jako konferenciér (podle dnešní terminologie tedy moderátor). Kromě ohlašování jednotlivých skladeb měl organizovat v průběhu večera různé zábavné hry, mezi nimiž se prý těšila oblibě, „rekreantská mazurka“, pak cosi mezi staročeskou besedou a srbským kolem v pochodovém rytmu a názvem „špacírka“, tanec s nafukovacími balonky, podlézání dlouhého švihadla v tanečním rytmu ad.

Různé hry mohly být na programu i v průběhu pobytu, opět na povel, opět organizované. Takto vynucovaná zábava sice naprosto odporuje pojetí hry, jak ji definoval Johan Huizinga: „Každá hra je nejdříve a především svobodným jednáním. Hra na rozkaz přestává být hrou.“²²⁹ Ale velké části rekreantů se takové hříčky líbily, chápali je dle všeho jako vlastní svobodné rozhodnutí. Referenti nemuseli nic moc sami vymýšlet – měli k dispozici množství „hravých“ příruček, které vycházely v početných nákladech. Adresovány byly dospělým i mládeži. Vycházely z domácích tradic, ale samozřejmě nemohl být zanedbán příklad Sovětského svazu, odkud k nám hbití překladatelé v roce 1955 přenesli osmdesát „her a zábav“.²³⁰ Co se týče domácích tradic, ty byly skutečně hluboce ukotvené v čase. Nejednalo se jenom o přejímky ze skautských prvků (Kimova hra), musíme hledat ještě ve starších dobách. A pak shledáme analogie např. mezi dílkem P.J.Šulce z osmdesátých let 19. věku o tom, „jak zajímavým způsobem baviti se může společnost hrou“ a souborem vytvořeným

---

²²⁶ Je nepochybné, že tato strašidla byla rekreantům prezentována už od té doby, co byla zotavovna postavena. „Ochoza“ je název lesa u Nového Města na Moravě.

²²⁷ Veverková, s. 16.

²²⁸ Tak tomu mělo být ještě i v druhé polovině osmdesátých let, srv. Vozechová, s. 8-12.

²²⁹ Huizinga, J.: Homo ludens. O původu kultury ve hře. Přel. Jaroslav Vácha. Nakladatelství Dauphin, Praha 2000, s. 17.

²³⁰ Společenské hry: Sborník 80 nejznámějších her a zábav (přeložili ze sovětského originálu Jan Homolka – Zdeněk Matoušek), Ústřední dům rekreace, Praha 1955.

soudruhy Strouhalem a Matějkou na sklonku padesátých let 20. století, kde jsou shromážděny hádanky a hříčky pro odpočinek a rekreaci.²³¹ V zotavovných nezřídka předváděli své umění amatérští kouzelníci, kteří přiučovali jednoduchým kouskům ostatní rekreanty. I zde nacházíme dávné zdroje: *Boskovo umění kejklířské* je téměř dokonalým inspiromatem.²³² Různé pantomimické předvádění profesí, názvů filmů, nebo postižení charakteru osob doporučovaly sborníčky ještě v nedlouho před rokem 1989²³³. Bavili se jimi ovšem už čeští vlastenci koncem 19. století na Silvestra, při výletech i „*národních slavnostech*“.²³⁴ Oslavy závěru roku jsou jedním z témat příručky určené mládežnickým kolektivům z roku 1962. Autoři předpokládají, že se ovšem při tom budou konzumovat jen nealkoholické nápoje. Dále je tu i poučení pro pohybové a taneční hry, mezi nimiž dominuje kolo, při němž se zpívá *Žádnýj neví, co jsou Domažlice*, nebo kvapík – polka za zpěvu známé písně *Boleslav, Boleslav*..²³⁵ Neumím si představit, že by tyto tanečky oslovily i v té době kohokoliv staršího deseti let. Tak bych mohla ještě dál pokračovat, ostatně návody na to, jak organizovat společenskou zábavu hry vycházejí stále. Motiv soutěžní hry se objevuje i ve Škvoreckého Legendě Emöke, kdy hlavní hrdina znemožní hloupého učitele při lehce intelektuální společenské hře.

Neméně důležitou součástí rekreace byl sport, kde se dala využít i soutěživost, na rekreacích podporovaná. Doporučovaly se pravidelné ranní rozcvičky, které měly probíhat před snídaní nejlépe na „*travnatém okolí zotavovny*“, přičemž účast rekreantů byla dobrovolná. Rozcvička měla obsahovat osm až deset různých úkonů, zakončená byla chůzí, při níž si účastníci mohli zpívat „*veselou písničku*“. Ještě v polovině padesátých let ale byla tato dobrovolnost spíš povinná, ten, kdo nehodlal cvičit, byl vystaven posměchu kolegů (jak je pěkně doloženo i ve filmu *Anděl na horách*). Do sportovní výchovy se zařazovaly prvky lehké atletiky jako běhy, skoky, koupání, které bylo spojeno s plaveckým výcvikem. Zájemci

---

²³¹ Šulc, J.P.: *Společenské hry: uvedení, jak zajímavým způsobem bavit se může společnost hrou*. Alois Hynek, Praha [1881]; Strouhal, J., Matějka, J.: *Veselé hádanky a hříčky pro odpočinek a rekreaci*. Práce, Praha 1959.

²³² Vlček, J.: *Boskovo umění kejklířské: na zkušenosti založené navedení, jak provádět lze přemnohé kejkle vzbuzující, bez velkých příprav a výloh ku poučení a zábavě kruhů veselých*. Rudolf Storch, Praha 1891

²³³ Např. *Nápadník společenských her I. díl. Metodická pomůcka pro moderátory a organizátory společenské zábavy*. Středočeské krajské kulturní středisko, Praha 1987.

²³⁴ Lorbeer, F.: *Pantomimy (němohry): k zábavám silvestrovským, výletům a národním slavnostem*. M. Knapp, Praha 1895.

²³⁵ Jírový, Z., Stein, V., Čapek, V.: *Mládežnické hrátky a zábavy. Několik odpovědí na otázku „Co a jak ve volném čase?“*. III. rozšířené vydání. Mladá fronta, Praha 1962. Protože, jak jsem v textu ocitovala, na rekreacích a jistě ani v mládežnických kolektivech se nesměly používat dvojsmysly, tak i název této knížky byl jistě zcela nevinný.

si mohli zastřílet ze vzduchovky nebo luku. U zotavoven nechybělo hřiště na volejbal a popularitě se těšily „ruské kuželky“.²³⁶ V zimním období byly vyhledávány lyžařské kurzy.

Pro ty, kteří nechtěli, nebo nemohli podávat větší specializované sportovní výkony, zbývala turistika. „*Turistika osvěžuje lidský organismus, pomáhá objevovat přírodní krásy, seznamovat se s historickými památkami a výsledky budování naší země.*“²³⁷ Pokud byl rekreant „zdatným turistou“, mohl získat ocenění v podobě odznaku „Rekreační kilometry“.²³⁸ Tato zdatnost ale nebyla rozhodně nijak enormní: odznak dostávali ti, kdo za týden ušli 20 km. Každý výlet měl být předem naplánován, spolu s vysvětlením trasy a náročností terénu, a účastníci se před odchodem zapisovali do vycházkové knihy, což bylo nutností především v horském a vysokohorském terénu. Na rekreacích se pořádaly i půldenní či jednodenní zájezdy spojené s poznáváním památek v okolí.

Zotavovny byly opatřeny vhodným sportovním vybavením, jak už jsem výše naznačila. Mezi základní inventář patřily lyže, sánky, míče na odbíjenou a na kopanou, přetahovací lano, potřeby na ping pong, badminton. To bylo v padesátých a šedesátých letech vlastně nutností, protože např. lyže vlastnilo jen nemnoho zapřísáhlých sportovců. Nebylo výjimkou, že účastníci kurzů vozili s sebou předválečná „prkýnka“. Půjčování sportovního vybavení a sportovní výchova spadaly do kompetencí sportovního referenta. Ten pak organizoval i soutěže, či turnaje v míčových hrách, jejichž vítězové byli odměňováni a obdrželi diplom. Soutěže a turnaje měly přinášet účastníkům zotavené „*radost, uspokojení a pohyb, zároveň posilovaly soudružské vztahy a pocit zodpovědnosti ke kolektivu*“.²³⁹

Zotavovny, zejména ty výběrové, disponovaly školeným personálem – to se týkalo vedoucích, provozních i kuchařů a číšníků (resp. kuchařek a servírek). Požadovalo se vyučení v oboru, u vedoucích a provozních alespoň střední škola hotelového, nebo ekonomického směru. „Kvalifikačním“ předpokladem vedoucích bývalo i členství v KSČ. Stravování třikrát (pro děti až čtyřikrát denně) patřilo k rekreačním bonusům, protože bylo kvalitní a to i v časech přidělového hospodářství a i v dobách, kdy různé druhy zboží náhle a bez zjevných příčin, mizely z pultů prodejen.

Popis života v zotavovnách, jak jsem ho v předchozím textu předesílala, byl hlavně sestaven na základě příruček a instrukcí. Často citovaná knížka Hany Veverkové byla sice

---

²³⁶ Ruské kuželky jsou rozmístěny do čtverce, nad nímž je na řetěze uvázaná koule, jejíž pomocí se kuželky porážejí.

²³⁷ Veverková, s. 18 – 19.

²³⁸ VOA ČMKOS, fond ÚRO – odznaky, stužky, plakety, č. kartonu 4, bez inv. jednotky.

²³⁹ Veverková, s. 18 – 20.

podle názvu určena pro závodní rekreace, ale vztahovala se spíš k rekreacím výběrovým, kde bylo více možné tak náročná desiderata aplikovat. Je třeba si uvědomit, že ne všechno, co se doporučovalo, bylo také dodržováno. Dikce těchto elaborátů poněkud připomíná teoretické didaktické poučky pro učitele, poučky, jichž v praxi nikdo nepoužívá. To se týká především „politického školení“, od něhož se už v padesátých letech v praxi ustupovalo. Zato různé večírky, soutěže, hry a kolektivní zábavy se skutečně těšily velké oblibě.

8. kapitola - „Vždyť je to pro děti – naši budoucnost, a tu není žádná oběť marná.“ Pionýrské tábory ROH

8.1 Poslání pionýrských táborů

Radosti zotavovacích pobytů si nemuseli dopřávat pouze dospělí, ale také děti, pro něž pořádalo pionýrskou rekreaci ROH, ale kromě toho ještě jiné organizace. I Ministerstvo vnitra a Český červený kříž se staraly o obdobné akce, co do počtu dětí si však prvenství zachovali právě odboráři. Například v roce 1965 vyslali na pionýrskou rekreaci 294 017 dětí, zatímco Ministerstvo vnitra pouze 2 500.²⁴⁰ Asi nejčastější formou dětské rekreace byly letní stanové tábory, někdy se rekreace konala i ve srubových táborech, v podnikových zotavovnách, nebo jiných objektech.²⁴¹ Tyto tábory pochopitelně neměly být pouhým „prázdně“ stráveným časem, i zde se dbalo na to, aby mládež, kromě poznávání nových přátel a volnočasových radovánek, zažívala něco „navíc“. I v horkých letních dnech se nezapomínalo na fakt, že děti jsou nedílnou a důležitou součástí socialistické společnosti. Mládež tedy nejen utužovala své zdraví, ale učila se žít v organizovaném (!) kolektivu, kladnému vztahu k fyzické práci a navštěvovala různé závody. Pionýrské tábory se také snažily navazovat na „výchovný proces ve škole.“²⁴² Pobyt dětí v táborech byl kromě jiného i praktickým opatřením. Od počátku padesátých let se prudce zvýšila zaměstnanost žen²⁴³ a ne všichni prarodiče bydleli na venkově, kde by jejich vnoučata mohla trávit větší díl dvouměsíčních prázdnin. Ostatně ne nepodstatná část dědečků byla ještě v produktivním věku a zapojovala se do pracovního procesu.

Pro ilustraci, co všechno měla dětská rekreace ideově splňovat, výborně poslouží několik ukázek z příruček vydaných v padesátých a šedesátých letech 20. století, právě pro potřeby vedoucích účastníků letních táborů.

---

²⁴⁰ VOA ČMKOS, fond ÚRO – Předsednictvo, kart. č. 82, inv. jednotka 436 I/1.

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² Kolektiv pracovníků Ústřední správy nemocenského pojištění a ochrany a bezpečnosti práce, kolektiv pracovníků Ústřední správy rekreační péče: Péče o zdraví pracujících, nemocenské pojištění a sociální zabezpečení; Péče o bezpečnost a ochranu zdraví při práci; Rozvoj rekreace ROH. Lektorský sbor ÚRO, Praha 1967, s. 99 (dále cituji: Kolektiv pracovníků Ústřední správy).

²⁴³ V průběhu padesátých let podle statistik tvořily ženy už průměrně 42 % všech zaměstnanců.

„Pionýrské tábory ROH nemohou sloužit pouze k rekreaci a k utužení zdraví dětí. Je povinností odborové organizace pečovat o to, aby život dětí byl správně organisován a pionýrské tábory ROH plnily i po výchovné stránce své poslání, dbát, aby výchovná práce v táboře navazovala na výchovný proces ve škole a byla v souladu se zásadami pionýrské organizace. V pionýrském táboře se učí děti družnosti, dobrovolné kázni, samostatnosti, rozvíjení iniciativy a tvořivosti, učí se úctě k práci a socialistickému vlastnictví (...)”²⁴⁴

V šedesátých letech už bylo poslání pionýrských táborů podáno méně „vzletně“, striktní ideologický akcent je oslaben: (...) *„Pionýrské tábory, které poskytují dětem možnost aktivního odpočinku, přispívají k upevnění jejich zdraví a umožňují vhodně a cílevědomě působit na výchovu dětí. Program v táborech navazuje na výchovnou práci rodiny a Pionýrské organizace ČSM (...)”²⁴⁵* Oproti předchozímu citátu je zde zřetelný posun a připomenutí role rodiny, která je dokonce zmiňována na prvním místě.

8.2 Organizování pionýrských táborů

Pro odbory byl v otázce pořádání pionýrských táborů rozhodující rok 1955, kdy bylo usnesením vlády ze dne 9. 9. 1955 schváleno, aby dětská rekreace spadala především do péče ROH.²⁴⁶ V tomto roce se podle záznamů ÚSRP zúčastnilo letního pobytu 25 000 dětí.²⁴⁷ Pro orientaci a přesnou organizaci táborů sloužily lidem, kteří se na chodu rekreačních pobytů podíleli, směrnice vydané Ministerstvem školství a kultury, ÚRO, Ústředním výborem ČSM, Ministerstvem zdravotnictví, financí a Československým Červeným křížem.²⁴⁸ Dvacetidenní pobyt byl určený dětem (zejména z průmyslových oblastí) ve věku od sedmi do čtrnácti let a sloužil k upevnění zdraví, vzájemnému poznávání a rozvoji všeobecného rozhledu.²⁴⁹

---

²⁴⁴ Bartoníček, S.: Význam a poslání pionýrských táborů. In: Pionýrské tábory ROH. Práce, Praha 1957, s. 4.

²⁴⁵ Kolektiv pracovníků Ústřední správy, s. 99.

²⁴⁶ Bartoníček, S.: Význam a poslání pionýrských táborů, s. 3.

²⁴⁷ Kolektiv pracovníků Ústřední správy s. 99.

²⁴⁸ Pionýrské tábory o hlavních prázdninách 1955. Archiv Škoda Plzeň, fond ZVIL, karton č. 1515, inv. j. PV 1202 - Směrnice závodní rady o pionýrských táborech v roce 1955, s. 1.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 1.

Organizátorem bylo ROH, provozovateli pak Závodní výbory (ZV) ROH, podílely se i instituce jako například domy pionýrů a mládeže²⁵⁰.

Podle směrnic z roku 1957 se mělo pionýrských táborů zúčastnit 120 000²⁵¹ dětí, to znamená asi o 20 000 dětí více než v roce předcházejícím²⁵². Pionýrské tábory ROH zřizovaly (a byli zároveň provozovateli) „závodní výbory nebo krajské (oblastní) výbory odborových svazů v dohodě se správami závodů“²⁵³. Na tábor směly děti ve věku od sedmi do čtrnácti let, které se poté rozdělovaly do jednotlivých skupin podle věku. První skupinu tvořily děti od sedmi do devíti let, druhou od devíti do jedenácti let a na konec děti od jedenácti do čtrnácti let, přičemž v této skupině bylo zajištěno oddělené ubytování pro chlapce a dívky²⁵⁴.

Pionýrské tábory podléhaly schválení určitého ústředního výboru odborového svazu, ten měl samozřejmě dohlížet na dobrou organizaci a správné hospodaření. V jednotlivých závodech se všechny úkoly spojené s organizací dětské rekreace přesouvaly na závodní výbory, v nichž byla ustanovena komise pro práci s dětmi ve spolupráci s komisí národního pojištění.²⁵⁵ Tábor by se nemohl konat bez svolení vhodného objektu, kde by mohli děti společně s vedoucími přebývat. Zde se jednalo o promyšlenou součinnost ÚRO s odbory školství a kultury rad národních výborů, které měly na starosti předání vhodných objektů do trvalého vlastnictví ROH nebo alespoň jejich dlouhodobý pronájem po dobu letních prázdnin (patřily sem i pronájmy školních budov).²⁵⁶ Provozovatelé pionýrských táborů byli povinni zajistit si u výhodného a pokud možno nejbližšího (vzhledem k místu konání dětské zotavené) dodavatele dovoz potravin. Místo konání tábora se muselo nejméně šest týdnů před jeho zahájením nahlásit místnímu národnímu výboru, okresnímu výboru ČSM, okresnímu hygienikovi a v neposlední řadě ústřednímu výboru příslušného odborového svazu.²⁵⁷

Přísná kritéria s pevně daným postupem zachovávali soudruzi u výběru dětí, jež se měly pionýrské rekreace zúčastnit. Zde se také postupovalo ve shodě s vydanými směrnicemi. Především se vybírali žáci nemající jinou možnost zotavení, tuto „selekci“ měly na starost

---

²⁵⁰ Kolektiv pracovníků Ústřední správy, s. 99-100.

²⁵¹ ÚRO v dohodě s Ministerstvem školství a kultury, ústředním výborem Československého svazu mládeže a v dohodě s ministerstvy zdravotnictví, financí a Československým Červeným křížem: Pionýrské tábory o hlavních prázdninách v r. 1957, Práce Praha 1957, s. 1 (dále cituji: Pionýrské tábory o hlavních prázdninách).

²⁵² VOA ČMKOS, ÚRO – kulturní komise, karton č. 161, inv. j. 145/14.

²⁵³ Pionýrské tábory o hlavních prázdninách, s. 2.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 2.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 2.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 3.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 3.

závodní výbory, které postupovaly podle návrhů komise pro práci s dětmi. Osvětu mezi pracující rodiče pak vnášela členská schůze, kde se zájemci dozvídali nejdůležitější informace o připravovaném pionýrském táboře, kritériích pro výběr dětí apod. Rodiče pak na schůzi obdrželi napřed jen nezávazné přihlášky. Konečné slovo měl ovšem závodní výbor, který vybrané děti na tábor schvaloval.²⁵⁸

Ted' již se mohl naplno rozjet řetězec, na jehož začátku stál třídní učitel, který vyplněnou přihlášku předal řediteli, ten vše projednal s pedagogickou radou a vedoucím pionýrské skupiny ČSM. Při výběru žáků se mělo přihlížet nejen k jejich dobrým studijním výsledkům, ale také k celkovému snažení a chování, a v neposlední řadě k iniciativě v pionýrské organizaci ČSM. Velice důležitý byl kladný posudek lékaře. Přihlášky vybavené všemi kladnými posudky odevzdali rodiče zpět závodnímu výboru. „Bezúhonní“ museli být i živitelé chlapců a dívek, kteří se chystali odjet na letní zotavenou. ZV ROH přihlížel k faktu, zda jsou rodiče řádnými členy odborového svazu a „*zda za své budovatelské úsilí zasluhují, aby jejich děti byly vyslány do pionýrských táborů, tedy děti, jejichž oba rodiče jsou zaměstnání, nebo děti, které mají jen jednoho z rodičů nebo rodiče již nemají.*“²⁵⁹

ZV ROH neměl zapomínat ani na sirotky po válečných hrdinech či mládež, jejichž rodiče postihl těžký pracovní úraz, tito rodiče pak byli zproštěni povinnosti členství v odborovém svazu. Přirozeně se tábora nesměly zúčastnit děti s podlomeným zdravím, kdy by pobyt v táboře zhoršil jejich zdravotní stav, nebo ty, které by se ze zdravotních důvodů nemohly podílet na životě a „výchovném programu“ v táboře. Zvláštní pozornost měly ZV ROH věnovat tomu, aby do tábora nebyli vysláni stejní účastníci dvakrát za prázdniny.²⁶⁰

Přesně propracované bylo také financování táborů. V roce 1957 platily následující podmínky: za dvacetidenní pobyt neměl překročit náklad 500 Kčs na žáka (13, 35 Kčs za den, při podávání stravy pětkrát za den), režijní příspěvek poskytovaný ústředním výborem odborových svazů činil 250 Kčs, na každé dítě přispíval 100 Kčs i závodní výbor. Částečná úhrada letní zotavené spočívala přirozeně i na rodičích. Provozovatel tábora měl výši poplatků stanovit tak, aby v celkovém průměru nepřesáhl 150 Kčs na osobu za dvacetidenní pobyt. Poplatek vypočítal a stanovil provozovatel tábora, a to 10 – 15% z hrubého měsíčního příjmu toho z rodičů, jehož příjem byl vyšší. Nejnižší poplatek měl činit 80 a nejvyšší

---

²⁵⁸ Tamtéž, s. 3.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 3-4.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 4.

320 Kčs.²⁶¹ Tyto přísné, až „otrocké“ postupy a podmínky se ROH snažilo zachovávat, alespoň v „tuhých“ padesátých letech a alespoň podle předpisů. Samozřejmě i tehdy docházelo k různým prohřeškům. Pro srovnání uvedu výši průměrného platu v tehdejší Československé republice:

	1956 ²⁶²	1960 ²⁶³
Pracovníci v průmyslu	1 309 Kčs	1 429 Kčs
Dělníci ve stavebnictví	1 372 Kčs	1 486 Kčs
Inženýři ve stavebnictví	1 766 Kčs	1 912 Kčs
Pracující v JZD	1 243 Kčs	
Prům. měsíční mzda v nár.hosp.	1 243 Kčs	1 349 Kčs

Samotná příprava třítydenní dětské dovolené byla rovněž zanesena ve směrnících. Jedním z hlavních kritérií (kromě funkce ozdravné), která se nesměla opomíjet, byla funkce výchovná, ta ovšem neměla být v rozporu s pedagogickými požadavky, věkem dítěte, zájmy apod. Výchovná práce se řídila zásadami pionýrské organizace ČSM.²⁶⁴ Všechny děti se musely zúčastnit programů v oddílu, navíc na ně vedoucí působili i v tzv. zájmových kroužcích. Celý táborový život měl probíhat podle předem stanoveného projednaného rámcového plánu, provozovatelé měli navíc za úkol vybavit tábor potřebnými politickými a kulturními materiály.²⁶⁵

Vhodné knihy, filmy či gramofonové desky doporučovaly i dobové příručky; organizátoři se tedy mohli (či spíše museli) inspirovat a předložit pionýrům to pravé. Jen pro zajímavost uvedu alespoň několik příkladů, kterými se měly děti během letního pobytu kulturně obohatit. Pionýři mohli zhlédnout hotové „poklady“, za všechny jmenuji alespoň: *Pionýr Jirka*, *Pionýrský palác*, *Artěk* (s podtitulem *Život v Artěku*), *Život rumunských námořníků* či *Majstri Modranskej keramiky*. Mládež pak směla zalistovat v dílech českých klasiků - Boženy Němcové, Karla Jaromíra Erbena, Josefa Václava Sládka a pak, přirozeně, v hojně zastoupených pracích sovětských autorů. Hudbu zatupovaly „skvosty“ z pionýrské a

²⁶¹ Pionýrské tábory o hlavních prázdninách, s. 15.

²⁶² Statistická ročenka Republiky československé 1957. Státní úřad statistický Republiky československé. Orbis, Praha 1957.

²⁶³ Statistická ročenka Československé socialistické republiky 1961. Ústřední úřad státní kontroly a statistiky - SNTL, Praha 1961.

²⁶⁴ Pionýrské tábory o hlavních prázdninách, s. 4-5.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 4-5.

národní „klenotnice“. Například píseň *Krásné je žít* autora Dalibora C. Vačkáře zazněla i ve filmu *Dovolená s Andělem*. Neméně zajímavé byly jistě skladby *Děda Mráz jede, Mičurin, Zasadím jabloňku* či *Jede děda Mráz*²⁶⁶ (zde se opravdu nejedná se o dvě stejné písně, nýbrž o odlišné skladby s „jiným názvem“; rozhodně je úsměvné, že o Dědovi Mrázovi měly děti poslouchat či zpívat právě v období letních prázdnin).

Po příjezdu do místa konání tábora mládež tvořila tzv. pionýrskou skupinu. Ta se dále dělila na oddíly (s příslušným oddílovým vedoucím), sestavovanými podle věku dětí. Děti od sedmi do devíti let a od devíti do jedenácti byly v oddílu složeném z osmnácti žáků, starší chlapci a dívky od jedenácti do čtrnácti let po čtyřiaadvaceti. Oddíl se dále skládal z družin maximálně deseti pionýrů.²⁶⁷

Děti se kromě výchovných her oddávaly pracovní výchově (veřejně prospěšné práci), kterou nesměly vykonávat déle než 2 hodiny denně. Z této činnosti byla vyřazena pomoc při přípravě pokrmů, z pochopitelné obavy spočívající v možné kontaminaci potravin nebezpečnými bakteriemi. Všichni, kdo měli přístup do kuchyně, museli projít hygienicko – epidemiologickou prohlídkou. A tak se děti věnovaly třeba uklízení táborových prostor, nebo pomáhaly při některých zemědělských pracích. „*Pracovní výchova byla ve všech pionýrských táborech správně zaměřena, a to na práci v pionýrských táborech, na úpravě cest (...) v pomoci vesnici bylo odpracováno více jak 15 tisíc hodin, a to zvláště při sbírání mandelinky bramborové.*“²⁶⁸

Veškeré akce v místě letní zotavené se měly konat pod (ve směrnicích stanovenými) devizami pionýrské symboliky (pionýrský prapor, oddílový prapor, pionýrský šátek, pionýrský odznak, případně trubka a bubínek)²⁶⁹, každý tábor měl mít své jméno, rovněž tak oddíl.²⁷⁰ Volba správného názvu nebyla maličností, oddíl musel žádat o povolení skupinovou radu, pokud svolila, mohl se pionýrský oddíl pyšnit jménem rozličných „velikánů“. Místy se mohla vloudit chybička. „*V pionýrském táboře MV ČSM Praha ve*

---

²⁶⁶ Pionýrské tábory ROH. Práce, Praha 1957, s. 91-99.

²⁶⁷ Pionýrské tábory o hlavních prázdninách, s. 5.

²⁶⁸ Mandelinku bramborovou měli, dle tehdejší ideologie, do socialistických zemí přinášet američtí agenti. Archiv Škoda Plzeň, Zpráva o průběhu a hospodaření pionýrských táborů Leninových závodů v r. 1960, fond ZVIL, č. kart. č. 1831, inv. j. T 656, s. 2.

²⁶⁹ Součástí táborového života bylo i pionýrské heslo: „K budování a obraně vlasti buď připraven!“, které mělo být součástí pionýrského praporu. Heslo pronášel vedoucí při ranním a večerním nástupu a děti na něj odpovídaly: „Vždy připraven!“. Tento pozdrav pionýři říkali s „pravou rukou zvednutou nad čelo, obrácenou hranou dlaně dopředu, s pevně semknutými prsty“.

Spalová, G.: Výchovná práce v pionýrském táboře. In: Pionýrské tábory ROH. Práce, Praha 1957, s. 36-39

²⁷⁰ Pionýrské tábory o hlavních prázdninách, s. 5.

*Stašově Baldě měl každý oddíl své jméno, o které požádal skupinovou radu. Byl tam oddíl P. Morozova a P. Korčagina. Pojmenování oddílu není formalita, naopak, má svůj zvláštní význam. Je třeba, aby oddíly dostaly jméno hrdiny, kterého děti znají a milují. Za pobytu v táboře je pak úkolem každého vedoucího, aby dětem milovaného hrdinu ještě více přiblížil. Nedoporučujeme, aby oddíly dostávaly jména lidí, s kterými se děti někdy setkaly. Jeden oddíl měl například jméno profesora, který byl jednou u nich na shromáždění. Takové pojmenování nemělo žádný smysl.*²⁷¹ Předpokládám, že „hrdinské skutky“ Pavlíka Morozova byly mládeži vyloženy neúplně či zkresleně. Snad každému dítěti, i v době socialismu, by nebyl sympatický chlapec, jenž udal vlastní rodiče.

Poměrně dlouhá doba konání dětské rekreace umožňovala, aby se do míst letních radovánek vypravili rodiče, byť jen na jeden den. I ti do tábora přijížděli za přísných podmínek, museli mít totiž od okresního hygienika potvrzení o absenci nakažlivých chorob nejen v rodině, ale i jí blízkému okolí, rodičům pak byla na místě vyhrazena jedna místnost, kde se svými ratolestmi mohli setkat. V pozdějších dobách (od sklonku šedesátých let) byly rodičovské návštěvy nedoporučovány na podkladě výzkumů psychologů, kteří dokládali, že taková akce může spíše labilnější děti rozrušit a vyvolat stesk po domově.

Motivaci dětí k plnění úkolů zajišťovaly možnosti získání lákavých odznaků, například Mladý turista ČSR, Mladý technik či Mladý Mičurinec.²⁷² Ideologická motivace a instrukce pro náplň podobných soutěží využívaly přirozenou soupeřivost mladé generace (nebo aspoň její části) a de facto podprahově vnášely do dětských duší zásady socialistické výchovy a orientovaly je k užitečnému trávení volného času.

Směrnice dále obsahovaly podrobné informace o vybírání pomocného personálu, jejich finanční odměně (zdravotníci, kuchařky, pomocní vedoucí atd.), instrukce k umístění tábora a doložku, aby odborové svazy předložily ÚRO prostřednictvím ÚSRP ROH podrobnou zprávu o průběhu pionýrských táborů.²⁷³

Pionýrské tábory se měly nacházet ve vhodném objektu, v blízkosti komunikace a u dostatečného zdroje pitné vody. Prostor konání stanového tábořiště musel být suchý, ideálně „mírně skloněná louka nebo paseka obrácená k jihu.“ Stany s dřevěnou podsadou (tato zásada

---

²⁷¹ Spalová, G.: Výchovná práce v pionýrském táboře ROH, s. 35.

²⁷² Tamtéž, s. 35.

²⁷³ Tamtéž, s. 5-16.

je ve směrnicích přesně stanovena) obývaly děti starší jedenácti let, pokud měl stan dřevěnou podlahu, ubytovali zde i pionýry o dva roky mladší.²⁷⁴

Ke směrnicím (tehdy ještě ve fázi návrhu) z roku 1957 se vyjádřil Antonín Rezek, šéf ÚSRP ROH. Na tomto příkladu můžeme vidět, s jakou pečlivostí přistupovali všichni zainteresovaní k přípravám pionýrské rekreace. V dopisu z 12. 1. 1957 mimo jiné napsal: „*Směrnice v podstatě odpovídají směrnicím vydaným za rok 1956. Zásadní změny byly provedeny podle získaných zkušeností jen v článku V. stanovením výhodnějšího klíče pro určení počtu zejména pomocnic v kuchyni, dále článku VI., kde se převádí povinnost zajistit školení (soustředění) vedoucích táborů, vedoucích skupin a správců z KOR přímo na odborové svazy.*“²⁷⁵ Dále Rezek zmiňoval, že oproti roku minulému došlo k zestručnění a zkrácení směrnic, což uvítal.²⁷⁶ V podstatě se ale směrnice po celé sledované období příliš nezměnily.

8.3 Výběr pracovníků

Velkou pozornost věnovalo ROH tomu, koho pro práci s dětmi zvolí, protože od výběru zaměstnanců se odvíjel celý průběh dětské letní rekreace. Museli to být lidé politicky uvědomělí, aby mohli šířit to „pravé“ výchovné poslání, a v neposlední řadě měli prokázat pedagogické zkušenosti a znalost práce s dětmi. Příručka *Výchovná práce v pionýrských táborech ROH* doporučovala vybrat do řad pracovníků především ty, kteří se osvědčili již v předchozích letech, i ti však měli podstupovat různá školení a zúčastňovat se porad rozvíjejících jejich didaktické dovednosti.²⁷⁷ Dobré spolupracovníky šlo nalézt i v okresních domech pionýrů, okresních domech mládeže či v patronátních školách v místech konání tábora.²⁷⁸ Vybraní adepti pak obdrželi „Přihlášku pro pracovníka pionýrského tábora ROH“, kterou si musel uchazeč nechat potvrdit zaměstnavatelem a OV ČSM, poté mohly začít přípravy na samotnou náplň dětské rekreace. Výchovní pracovníci vybírali vhodná místa a objekty k návštěvám, například státní či strojní traktorové stanice (STS), JZD, lom, továrnu

---

²⁷⁴ Pionýrské tábory o hlavních prázdninách, s. 11-12.

²⁷⁵ VOA ČMKOS, fond ÚRO – Mezinárodní oddělení, kart. č. 113, inv. j. 609, s. 1.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 1.

²⁷⁷ Purkar, R.: Jak připravovat pionýrský tábor. In: *Výchovná práce v pionýrských táborech ROH*. Praha, Práce 1962, s. 26

²⁷⁸ Tamtéž, s. 26-27

(oblíbené byly sklárny a papírny) nebo státní statek a oslovovali různé „významné“ osobnosti, s nimiž by se děti mohly setkat při besedách. Žádání byli předsedové MNV, partyzáni, lesníci a staří členové KSČ.²⁷⁹

Nejvyšší nároky byly kladeny na vedoucího pionýrského tábora, jelikož na něm spočívala hlavní míra odpovědnosti a organizace celé akce. Zodpovídal nejen za programovou náplň pionýrského tábora, měl na starosti i hospodaření, kontrolu účetnictví, bděl nad dětskými životy a nad všemi zaměstnanci. Ideální vedoucí projevoval „*politickou vyspělost, pedagogické znalosti, zkušenosti z práce s dětmi a v pionýrských organizacích ČSM*“, jeho doporučovaný minimální věk byl dvacet pět let. Pokud by byl vedoucím tábora mladší jedinec, pak musel prokázat pedagogickým vzdělání a alespoň dvouletou praxi v práci s dětmi.²⁸⁰ Za svou práci pobíral denní odměnu 33 Kčs.²⁸¹

Vedoucí pionýrské skupiny se spolu s vedoucím pionýrského tábora podílel především na výchovné činnosti. V táboře do počtu sta dětí navíc vykonával funkci vedoucího oddílu, v neposlední řadě nesl také zodpovědnost za správné užívání pionýrské symboliky. Ke své funkci potřeboval doporučení OV ČSM,²⁸² uvedenou práci vykonával za 30 Kčs.²⁸³

Na řádném průběhu pionýrské rekreace se podílel i vedoucí oddílu, který zodpovídal za osmnáct nebo dvacet čtyři dětí ve své skupině (záleželo na věku žáků), dále pak zdravotník, pečující nejen o tělesnou a duševní schránku mládeže, nýbrž vedl chlapce a dívky ke získání odznaku BPZO I. a II. (Buď připraven zdravotnické ochraně), tělovýchovný instruktor, u něhož mohli pionýři obdržet odznak Mladý turista ČSR a BPPOV (Buď připraven pomáhat obraně vlasti). Ti co se naučili plavat, nebo se zdokonalili v tomto umění, získávali odznak Mladý plavec ČSR (později ČSSR).²⁸⁴ Seznam pracovníků tábora uzavíral správce, hospodář a zaměstnanci kuchyně,²⁸⁵ všichni výše zmínění zaměstnanci vykonávali svou činnost za denní plat v rozmezí od 29 do 37 Kčs, přičemž nejvyšší odměna náležela hlavní kuchařce.²⁸⁶

---

²⁷⁹ Tamtéž, s. 28.

²⁸⁰ Stawarž, M.: Kádry pionýrského tábora, In: Pionýrské tábory ROH. Práce, Praha 1957, s. 21.

²⁸¹ Pionýrské tábory o hlavních prázdninách, s. 6.

²⁸² Stawarž, M.: Kádry pionýrského tábora, s. 21-22.

²⁸³ Pionýrské tábory o hlavních prázdninách, s. 6

²⁸⁴ Tento odznak byl látkový a našíval se přímo na plavky. Počet znázorněných vlnek znamenal počet uplavaných metrů: 1 - 25 m, 2 - 50 m a 3 - 100m.

²⁸⁵ Stawarž, M.: Kádry pionýrského tábora, s. 22-24.

²⁸⁶ Pionýrské tábory o hlavních prázdninách, s. 6-7

Dle směrnic ROH z roku 1957 byli „*provozovatelé tábora s počtem nad sto dětí* (opatření se doporučovalo i táborům menším) *povinni bezplatně přijmout alespoň jednoho absolventa třetí ročníku pedagogické školy pro vzdělání učitelů národních škol jako praktikanta*“. Praktikant hradil poplatek 120 Kčs, pracoval v táboře jako pomocník vedoucího oddílu po dobu jednoho běhu a účast na pionýrské rekreaci vykonával v rámci souvislé pedagogické praxe.²⁸⁷ Své zkušenosti z této činnosti zaznamenala ve své závěrečné práci i studentka Vysoké školy pedagogické Marie Hofmanová, která, mimo jiné, napsala: „*Viděli jsme, k jakým cílům používali kapitalisté táborů a jakým cílům slouží dnes, viděli jsme významnou úlohu, kterou hrály a hrají tábory ve výchově mládeže v určitém duchu, vidíme, jakým jsou mocným výchovným prostředkem.*“²⁸⁸ „*Významné je také to, že prostřednictvím dětí je možno působit na rodiče právě tím, že si děti z táborů přináší nové návyky, poznatky a názory, které pak uplatňují v rodině, jak ukazuje výzkum dr. Lepše. Tak se výchovná práce s dětmi projeví i ve smýšlení a výchově rodičů.*“²⁸⁹ Nevím, jak výše zmíněný doktor prováděl svůj výzkum, pokud vůbec nějaký provedl, ale osobně si dost dobře nedovedu představit domácnost, fungující po vzoru pionýrských táborů, nehledě na to, že mnozí rodiče by si rozhodně nedali nic přikazovat od vlastních dětí.

Nakonec musím ocitovat krátkou půvabnou pasáž z dobového sborníku. Richard Purkar se ve svém příspěvku svěřil: „*Jedním z pracovníků bude i naše loňská praktikantka, důsledná, ochotná a usměvavá soudružka Milena Janáčková, mladá dělnice, členka ZS ČSM závodu – provozovatele a členka brigády socialistické práce, pionýrská vedoucí oddílu 4. B třídy patronátní školy. Letos nastoupí jako vedoucí oddílu a navíc povede kroužek maňásků. Také praktikantku mám již zajištěnou. Bude jí naše bývalá předsedkyně skupinové rady soudružka Eva Malá, studující pedagogického institutu, členka výboru školské skupiny ČSM a vedoucí pionýrského oddílu 5. A třídy. Byla navržena ZV ROH provozovatele za vzornou činnost a výborem školské organizace ČSM za výborný školní prospěch a vzornou práci v pionýrské organizaci*“²⁹⁰ (program pionýrského tábora, viz. přílohy č. 12 a 13). Pionýrští vedoucí však byli také jen lidé a nejspíše si užívali večerních posezení, když děti odpočívaly. Jak dokládá zpráva o pionýrských táborech z roku 1955 i mladá dělnice či členka výboru

---

²⁸⁷ Tamtéž, s. 8-9.

²⁸⁸ Hofmanová, M.: Některé zkušenosti z práce v pionýrských táborech ROH. Diplomová práce. Pedagogická fakulta UK, Praha 1959, s. 12.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 5.

²⁹⁰ Purkar, R.: Jak připravovat pionýrský tábor. In: Výchovná práce v pionýrských táborech ROH. Práce, Praha 1962, s. 26-27.

školské skupiny ČSM mohly ráno chybět při budíčku. „*Pracovníky tábora již též nebudeme v příštím roce se směnou turnusu v takové míře střídat. Samotnému výběru pracovníků budou muset ZV ROH věnovat též větší pozornost. Pracovník v táboře si bude muset být vědom své zodpovědnosti vůči dětem a odborové organizaci. Nesmí se od dětí vzdalovat a musí s nimi být v neustálém styku a nenechat je bez dozoru, a ne jako tomu bylo při naší návštěvě ve Filipově údolí, kde pracovníci v 11 hodin dopoledne spali.*”²⁹¹

8.4 Jak se v pionýrských táborech pečovalo o zdraví a plné žaludky

Děti odjížděly na tábor za účelem zotavení, načerpání nových sil, a v neposlední řadě také příbrání na váze. Alespoň se tuto skutečnost můžeme dočíst z dochovaných zpráv o průběhu táborů, v nichž zdravotníci zaznamenali, že mládež byla po příjezdu do místa rekreace vážena, a toto se opakovalo na konci každého týdne. S potěšením konstatovali přírůstek například tři kil u jednoho chlapce, který se v roce 1955 účastnil pionýrské rekreace ZVIL v Plzni.²⁹² Tento akcent na zvyšování tělesné váhy, chápáné jako výsledek zdravého rozvoje mladého organismu, nepochybně souvisí s poválečným obdobím, kdy právě dostatek stravy se stal symbolem prosperity celé společnosti. Na stravu dětí bylo pečlivě dbáno, o čemž svědčí i vydání publikace *Stravování a hygiena v pionýrských táborech*. Autoři se zde zabývali základními hygienickými a zdravotnickými požadavky, zdravotní péčí v táboře (podrobně vypsali jednotlivá onemocnění a zranění), hygienou stravování, chybami ve výživě, nezapomněli ani na zásady stolování. Velká část příručky je věnována pokrmům připravovaným mladým pionýrům.²⁹³ Nebude jistě bez zajímavosti zastavit se u tohoto tématu déle. Jednak takto lze doložit dobové představy o správné výživě, jednak je možné zjistit, jaké možnosti poskytoval tehdejší trh.

Jídelníček bylo vhodné připravit předem, s co nejpřesnějším rozpisem na celé tři týdny. Organizátoři totiž brali v úvahu zásady zdravé výživy, organizaci celého pobytu a

---

²⁹¹ VOA ČMKOS, ÚRO-Kult. Hodnocení průběhu pionýrské rekreace v roce 1955, kart. č. 161, inv. j. 145/4, s. 1.

²⁹² Archiv Škoda Plzeň, fond ZVIL č. kartonu 1831, inv. j. T656. Náklady na sociální a kulturní činnost za roky 1956-1960, Pionýrské tábory.

²⁹³ Klimentová, M.; Moravec, R.: *Stravování a hygiena v pionýrských táborech ROH*. Práce, Praha 1959.

finanční rozpočet. Dětem se měla vařit pestrá jídla se zřetelem na jejich fyziologický stav, přihlíželo se k biologické a kalorické hodnotě potravin, kterou stanovovali českoslovenští zdravotníci.

Strava se dělila na pět denních dávek – snídani, přesnídávku, oběd, svačinu a večeři. Nejvydatnější měl být oběd (40% z celkové dávky), následovala večeře (30% z celkové dávky), snídaně (20%) a zbylých 10% se dělilo mezi dopolední přesnídávku a odpolední svačinu.²⁹⁴ Při výběru pokrmů se dále dbalo na věk strávníků, možnosti kuchyně, táborový program a aktuální roční dobu. Podle doporučení se vydatnější jídla podávala v chladném počasí, naopak lehčí a stravitelnější v horkých dnech. Přísně se dohlíželo i na čerstvost a skladování potravin.

Sestava jídelníčku byla připravována s nemalou pečlivostí. *„K napsání sestaveného jídelníčku použijeme dvojarchu, na který si nalinkujeme řádky pro jednotlivé dny a jednotlivá denní jídla. Tento přehledný plán umožňuje kontrolu, zda se jídla neopakují, zda jsou správně sestavena, dobře se doplňují jak po stránce vzhledu, tak i chuti.“*²⁹⁵

Mezi hlavními chody bychom našli pokrmy masité (z hovězího, telecího, vepřového, drůbežího nebo rybího masa), polomasité a bezmasé (zeleninová, sýrová a sladká jídla). Následoval-li po hlavním jídle moučník, měl kuchař dohlédnout na lehčí příkrm, podávaný k hlavnímu chodu. *„Při výběru jídel k večeřím dbáme, aby večeře už nebyly příliš pracné nebo složité a jídla nebyla těžká k zažívání“.*²⁹⁶ Polévky měly hlavní jídlo doplnit *„co do sytosti, barvy, chuti i vzhledu“.* *„Bílou zeleninovou polévku nebudeme podávat k zadělávanému telecímu masu, rajskou nebudeme podávat před gulášem, a je-li hlavní jídlo z brambor, nedáme k němu bramborovou polévku.“*²⁹⁷

V padesátých letech minulého století si pionýři mohli pochutnat například na dušeném hovězím, hovězí pečení na smetaně, roštěnkách, dušeném telecím mase, telecí pečení, telecím řízkem, vepřovém řízkem, vepřových kotletách apod. Nezapomnělo se ani na pečené kuře či zadělávané vnitřnosti, pečené rybí filé, plněné papriky, a kupodivu na smažený sýr, který byl tehdy u nás kulinářskou novinkou.²⁹⁸ Realita stravování na dětské zotavené byla mnohdy odlišná, za všechny jmenujme příklady z tábora v Letinech a kdesi na Moravě²⁹⁹: *„Stravování*

---

²⁹⁴ Tamtéž, s. 131.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 132.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 133.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 133.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 177-260.

²⁹⁹ Přesné místo konání není uvedeno.

bylo kaloricky hodnotné, ale neodpovídalo vždy potřebám dětí. Chyběly hlavně lehce stravitelné pokrmy pro děti jako puding, kakao a jiné, poněvadž děti dostávaly jídla vařená též pro pacienty v nemocnici.“³⁰⁰

„O stravě platí totéž, co v prvním běhu s tím, že sedmileté děti mají daleko větší potřebu podomácku upravené stravy a jídla závodní kuchyně jim nevyhovují“ (...) „Bylo nutno bojovat i proti vybíravosti v jídle u řady dětí (odpor proti mléku, rýži a moučnickům). I zde bylo dosaženo ukázněnosti. Bylo nutno zamezit i přejídání a zvracení z toho.“ (...) „Bylo by též třeba více ukázněnosti rodičů, co se týče pamlsků vpašovaných do tábora. Vede to k přeplácanosti a zkaženým žaludkům a nechutenství.“³⁰¹

8.5 Pionýrské tábory v šedesátých letech 20. století

V průběhu šedesátých let 20. století se na organizaci pionýrské rekreace stále největší měrou podílelo ROH (letního pobytu se zúčastnilo zhruba dva krát více žáků než u jiných organizací).³⁰² Ročně mělo být na tábory vysláno až 300 000 dětí, to znamená asi o 180 000 tisíc dětí více než v roce 1957.³⁰³ Finanční stránku měly na starosti ZO ROH, ÚRO, některé závody a rodiče. V letech 1963-1965 činily příspěvky ZO ROH 47, 5%, závodů 6, 7%, ÚRO vynaložila 25, 4% a rodiče 20, 4% (tj. asi 150 Kčs na dítě za 1 pobyt).³⁰⁴ Provozovateli pionýrských táborů byly stále ZV ROH, na chodu táborů se i nadále podíleli dobrovolníci z řad školských pracovníků a zástupci ČSM. ZO ROH vynaložilo během čtyř let (1961-1965) na potřeby pionýrské rekreace 747 milionů Kčs, na výstavbu nových pionýrských rekreačních zařízení 315 milionů, příspěvky rodičů za stejné období činily 223 milionů.³⁰⁵ Přes veškerou snahu odborů došlo v první polovině šedesátých let k úbytku mládeže, jež se vydávala na letní dovolenou, tuto skutečnost způsobilo uzavření některých táborů z rozhodnutí hygieniků.

---

³⁰⁰ Archiv Škoda Plzeň, Zpráva zdravotnic pionýrského tábora ve srubech v Letinech 1955. Fond ZVIL, č. kartonu 1494, inv. j. PV 693, nečíslováno.

³⁰¹ Archiv Škoda Plzeň, fond ZVIL, kart. č. 1494, sign. PV 693, nečíslováno, nedatováno.

³⁰² Kolektiv pracovníků Ústřední správy, s. 9.

³⁰³ Tamtéž, s. 99.

³⁰⁴ ÚRO: Zpráva o činnosti ROH od V. Všeodborového sjezdu. Práce, Praha 1966, s. 114.

³⁰⁵ Kolektiv pracovníků Ústřední správy, Praha 1967, s. 100.

V roce 1963 se pionýrské rekreace zúčastnilo 308 037 dětí, roku 1965 už jen 294 017 dětí, pokles zájmu však netrval dlouho a po roce 1965 došlo k opětovnému nárůstu počtu dětí.³⁰⁶

Novinkou byla tzv. městská pionýrská rekreace, která se nepořádala formou pobytu v přírodě, naopak děti bydlely stále ve svém rodném městě, kde po dobu čtrnácti dnů absolvovaly pestrý program, trvající od 7:00 do 19:00. Tato forma rekreace byla určena těm, kteří se z různých důvodů nemohly zúčastnit standardního pionýrského tábora.³⁰⁷

Další rozvoj dětské rekreace ROH pečlivě plánovalo i do budoucna, některá usnesení předsednictva ÚRO byla zaznamenána v „Závěrech a výhledech v oblasti rekreační péče ROH“. Na organizaci pionýrských táborů se měly nadále podílet ZO ROH společně s dobrovolníky, zároveň se očekávala větší spolupráce a zapojení ze strany rodičů. Měla se vyzkoušet i práce v táborech rozdělených podle věku dětí, to mělo umožnit „lépe organizovat náplň táborového života podle zájmu a věku dětí“, nejmladším byly k bydlení přiděleny sruby, starším dětem stany a ti nejstarší absolvovali putovní pionýrské tábory, a aby mládež lépe poznala nejen své sousedy nejbližší, ale i vzdálenější, připravovalo pro ně ROH výměnné akce s českými, moravskými a slovenskými kraji a okresy, ve fázi příprav byla zimní dětská rekreace.³⁰⁸ V náplni programu mladších dětí (sedm až jedenáct let) měla převládat tělesná výchova a turistika v souladu s jednotnými osnovami tělesné výchovy, děti starší (jedenáct až patnáct let), měly svou činnost více specializovat k „některým úsekům zájmové činnosti“. Tábor pak mohl být zastřešen například společným námětem. Mohlo se jednat i o sportovně - znalostní klání, nebo dobrodružná témata. Inspirací se stávaly i indiánské motivy, nepochybně pod vlivem tehdy tak populárních západoněmeckých zfilmovaných „Mayovek“. *„Kladně lze rovněž hodnotit požadavek, aby bylo využíváno prvků romantiky v přírodě a zvětšen podíl dětí na přípravě i chodu vlastního táborového života, zvláště v oblasti hospodářského zajištění tábora. Byla to zřejmě reakce na dlouholetou kritiku pionýrských táborů ROH v tomto směru.“*³⁰⁹ Z této nové koncepce je jasně patrné uvolnění ve srovnání s padesátými léty, rozbití někdejšího sevřeného ideologického krunýře. I když i ten nebyval vždy tak těsný, jak určovaly předpisy. Jak dosvědčují pamětníci, mezi vedoucími byli i bývalí skauti nebo lidé, kteří se zabývali prací s mládeží s láskou a nebyli zcela zasaženi novou ideologií.

---

³⁰⁶ Zpráva o činnosti ROH od V. Všeodborového sjezdu. Práce, Praha 1966, s. 53. VOA ČMKOS, ÚRO-Předsednictvo, kart. č. 64, inv. j. 379/II/2.

³⁰⁷ Zdráhal Z.: Připravujeme pionýrskou rekreaci. Odborář, duben 1962, roč. XV, č. 8, s. 431-432. VOA ČMKOS, ÚRO-Předsednictvo, kart. č. 64, inv. j. 379/II/2.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 113.

³⁰⁹ Lokajíčková, J.: Příspěvek k analýze hry v programu pionýrských táborů ROH. Kandidátská disertační práce, Pedagogická fakulta UK, Praha 1969, s. 18-19.

Výstavba pionýrských táborů byla navržena dle investiční politiky ROH z roku 1966, přičemž předsednictvo ÚRO organizovalo své další kroky následovně: v letech 1966-1970 pracovat na efektivnější výstavbě táborů, která by zaručila maximální přiblížení dětí přírodě. „*Ve smyslu této zásady zaměřit se ve větší míře na srubové tábory, lehké montované tábory z netradičních hmot, na výhradně stanové tábory s plachtovými přístřešky, turistické základny pro putovní pionýrské tábory apod.*“.³¹⁰ Velký důraz byl kladen na rekreaci nejmladších dětí, vzhledem k této skutečnosti měla být do roku 1970 provedena přestavba či úprava některých zařízení tak, aby vyhovovala požadavkům na rekreaci nejmenších. V neposlední řadě se ROH zaměřilo na „*víceúčelové použití budovaných zařízení spojením funkcí se závodní rekreací, školou v přírodě apod. za přímé a poměrné účasti investora*“ a na budování lehkých táborů s minimálními náklady na inženýrské sítě, s co nejlepší dostupností ke zdrojům pitné vody.³¹¹ V těchto předpisech lze spatřit i velmi rozumné ekonomické ohledy.

8.6 Podniková pionýrská rekreace ROH

Obecné principy organizace a fungování pionýrských táborů jsem se pokusila nastínit na předcházejících stranách. Nyní se ještě zastavím u několika konkrétních příkladů. Pro tuto sondu jsem zvolila dětské rekreační tábory dvou významných plzeňských závodů. Jedná se o slavný Plzeňský Prazdroj - Pilsner Urquell (tehdy sdružený národní podnik Plzeňské pivovary) a současnou Škodu Plzeň, v období, kterým se zabývám, ovšem přejmenovanou na Závody Vladimíra Iljiče Lenina (ZVIL). V obou případech jsem vybrala velké podniky, v jejich táborech se vystřídalo značné množství dětí a kromě toho se v příslušných archivech dochovalo i dostatečné množství materiálů.³¹²

Podniková pionýrská rekreace se také řídila směrnicemi, vydanými ROH, jednotlivé závodní výbory měly při organizování dětské zotavené postupovat podle nich. Lišilo se třeba po formální stránce podávání přihlášek: o vše pečovaly závodní rady (závodní výbory) a

---

³¹⁰Kolektiv pracovníků Ústřední správy, s. 114.

³¹¹Tamtéž, s. 115.

³¹²Kromě toho jsem nahlížela i do podnikových archivů i ve Státním oblastním archivu Plzeň, pobočka Nepomuk, Státním oblastním archivu Zámorsk a Státním oblastním archivu Praha. Bohužel řada fondů je neuspořádaná, nebo velmi torzovitá.

jejich příslušné rekreační komise.³¹³ Často nebylo třeba žádná dalších doporučení, protože podnikoví odboroví funkcionáři své zaměstnance znali (nebo alespoň znát měli). Vedoucími a některými dalšími pracovníky se stávali zaměstnanci daných podniků, někdy i rodiče dětí, jež se pionýrské rekreace zúčastnily. Sice se nejednalo o profesionální vychovatele, ale přítomnost známých dospělých měla vést k dosažení jakési „rodinné atmosféry“.

Děti zaměstnanců ZVIL v Plzni nejčastěji jezdily na tábory, zřizované na území dnešního Plzeňského kraje. Mezi osvědčené destinace patřila Karolina dolina, nacházející se na katastrálním území obce Brod nad Tichou v okrese Tachov, dále Letiny v okrese Plzeň-jih, Holubí kout v okrese Rokycany či Valečkův mlýn v blízkosti přehrady Hracholusky v okrese Plzeň-sever. Jak můžeme vidět z dochovaných fotografií, ubytovací podmínky byly skutečně různé – od výstavných objektů po jednoduché, dočasně budované stanové tábory s „polními“ kuchyněmi. Jistě však nic neubíraly na faktu, že si děti užily mnohdy pohodové prázdniny plné zážitků.

Pionýrská rekreace Plzeňských pivovarů, národního podniku, se konala nejčastěji na místě zvaném Koukalka, která se nachází na katastrálním území obce Borovno u Nepomuku, tedy také v dnešním Plzeňském kraji. Bývalou rekreační oblast spravovalo ještě v roce 2008 Ministerstvo obrany ČR, které ji nabízelo k prodeji jako „nepotřebný majetek“ za cenu 703 200 Kč.³¹⁴ Ke Koukalce se vztahuje nejvíc dochovaných materiálů v pivovarském archivu, několik jich také vypovídá o podnikovém rekreačním středisku v Chudenicích, které sloužilo i potřebám dětské pionýrské rekreace. Mládež tak měla možnost vyzkoušet zámecké prostředí bývalého sídla hraběte Černína či standardní stanový tábor.

„V loňském roce postavený náš stanový tábor bylo třeba pro letošní dětskou rekreaci zvelebit. (...) V závodě, kde byl veliký nedostatek pracovních sil, se velice obtížně sháněly brigády, značně nám však byl nápomocen soudruh Eduard Beer, který po 50leté práci v závodě nesložil ruce v klín, ale odpracoval 272 hodin při úpravě pionýrského tábora. (...) 18 členů Lidové milice v údobí tří dnů postavilo stany a připravilo tábor k obývání. V letošním roce první běh obsadil Západočeský průmysl masný a druhý byl obsazen našimi dětmi. V posledním běhu byly děti zaměstnanců mlékáren. (...) Náklady na zvelebení pionýrského tábora činily v letošním roce přes 100 000 Kčs.“³¹⁵ Jak je zřejmé, volnou kapacitu táborů poskytovaly bohaté Plzeňské pivovary i jiným podnikům. Pionýři, jejichž

³¹³ Pionýrské tábory o hlavních prázdninách 1955. Archiv Škoda Plzeň, fond ZVIL, kart.č. 1515, inv. j. PV 1202 - Směrnice závodní rady o pionýrských táborech v roce 1955, s. 3.

³¹⁴ Dostupné z http://www.onnm.army.cz/url/detail_nemovity_archiv.php?id=37

³¹⁵ Archiv Plzeňského Prazdroje, fond ZV ROH, kronika závodu – kniha 5, 1961-1965, s. 16.

rodiče byli zaměstnáni v Plzeňských pivovarech, absolvovali navíc výměnnou pionýrskou rekreaci s dětmi zaměstnanců pivovaru Braustolz z Karl-Marx-Stadtu (dnes Chemnitz) v tehdejší NDR.³¹⁶

Běžný život v táborech byl analogický jako v jiných obdobných zařízeních. Děti se podřizovaly předepsanému dennímu programu, ráno se konala rozcvička, pak následovalo vztyčování státní vlajky, pravidelné jídlo pětkrát denně, polední klid, ukládání vlajky, večerka. I když je možné předpokládat, že se musely řešit i všelijaké přestupky, záznamy o nich přinášejí jen okrajové zmínky. Téměř stoprocentně to platí o přečinech páchaných vedoucími. Bylo a je běžným zvykem, že vedoucí nezřídka využívají chvil, kdy děti ulehnou do postelí, k družné zábavě, při níž nechybí alkohol atp.

Aniž bych chtěla zahltit svůj text ukázkami kuriózních dobových zápisů, přesto pro ilustraci uvedu aspoň dva příklady potíží, s nimiž se bylo možné v pionýrském kolektivu setkat. Jistý B. Krásný, který působil jako zdravotník na pionýrském táboře ZVIL Plzeň, píše: *„Děti byly v tomto běhu podstatně mladší (2. - 4. třída). Bylo nutné jim věnovat zvýšenou péči (česat, učit jíst příborem, seznámit je s hygienickými pravidly, pečovat o přezouvání a převlékání, pozor na stravu). 5 chlapců se v noci pomočovalo. Z toho 2 soustavně. Oba se přiznali, že se pomočují i doma. Bylo tedy u nich nutno omezit tekutiny, vysadit večerní polévku i nápoj a omezit tekutinu při odpolední svačině. Podařilo se buzením jich v noci vypěstovat u nich příslušný reflex a smysl pro čistotu v tomto směru. U dvou z nich, kteří se pomočovali po delší dobu, byla vyšetřena moč. Nález byl normální, a šlo tudíž o zlozvyk, který byl u obou překonán. Upozorňuji při tom na močopudný účinek zdejší vody.“*³¹⁷ Jak můžeme vidět z této citace, byly k „nápravě“ dětí užívány, z dnešního pohledu, velmi nehumánní metody, absence pravidelného pitného režimu, navíc v létě, jen s podivem nezpůsobila dehydrataci dětí.

Podobně by se jistě dnes nesetkala s kladnou odezvou ani metoda likvidace obtížného hmyzu, či zpráva o bodném zranění: *„V jednom případě byly nalezeny vši a byly odstraněny častým potíráním vlasů lihem a zaprašováním DDT“*³¹⁸ (...) *„Jediné vážnější poranění bylo poranění spojivky, způsobené píchnutím nože do oka. Byla poskytnuta první pomoc a hoch byl*

---

³¹⁶ Tamtéž, kronika závodu – kniha 4, 1839-1960, s. 8.

³¹⁷ Archiv Škoda Plzeň, fond ZVIL, č. k. 1494, sign. PV 693, nečíslováno, nedatováno.

³¹⁸ Plným názvem dichlordifenyltrichlormethylmethan, je toxický insekticid, který může do těla pronikat i pokožkou. Je nebezpečný pro životní prostředí, jeho užívání bylo zakázáno nejprve v USA v roce 1972, s menším zpožděním i u nás. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/DDT>.

*poslán do ZÚNZ, kde mu bylo oko prohlédnuto a byl pak ošetřován výplachy oka borovou vodou (...)*³¹⁹

Pionýrské tábory byly ve své době velmi oblíbené, dá se říct, že jimi prošla od poloviny padesátých let snad většina dětí. Svým způsobem navazovaly na skautské pobyty v přírodě, jejich význam nezmenšilo ani dočasné obnovení činnosti Junáka v letech 1968-1969. Tábory umožňovaly dětem pobyt v přírodě se sportovní a poznávací náplní a kromě toho pomáhaly rodičům vyplnit dlouhé prázdniny aktivní činností. Ideologická indoktrinace dětí rozhodně nebyla ani v počátečních letech nijak velká, většinou se oficiální ideologie připomínala pouze každodenním vztyčováním a snímáním státní vlajky, kterou shromáždění uctívali pionýrským pozdravem (a často ani to ne). Jak vyplývá výše z textu, organizátoři věnovali velkou pozornost jak výběru vedoucích, tak personálu pečujícího a stravování a zdraví dětí, což rozhodně nebylo na škodu.

---

³¹⁹ Archiv Škoda Plzeň, Zpráva zdravotnic pionýrského tábora ve srubech v Letinech 1955. Fond ZVIL, č. kartonu 1494, inv. j. PV 693, nečíslováno.

9. kapitola - Odborová rekreace jako filmové a literární téma

Do atmosféry rekreačních pobytů mohli lidé proniknout nejen osobní účastí, ale také pohledem na plátna kin či stránky knih. Na tomto místě bych ráda ukázala, jak se tématu kolektivních pobytů na zotavenou ujala československá kinematografie a krásná literatura.

9.1 Rekreace ve filmu

Pro názornou demonstraci jsem zvolila tři velice známé filmy - komedie *Dovolená s Andělem*, *Anděl na horách* a *Homolka a Tobolka*. Všechny snímky se zabývají rekreačními tématy, ačkoli každý z trochu jiného úhlu pohledu, s větší, menší či minimální mírou ideologie. S touto skutečností koresponduje fakt, že první dva zmínění „Andělové“ byli natočeni v padesátých letech minulého století, oproti tomu poslední díl „Homolkových“ až v letech sedmdesátých.

Oba díly „Andělů“ jsou dílem, které s oblibou vysílají komerční i veřejnoprávní televizní stanice zejména v období Vánoc, poslední den v roce nebo při příležitosti jiných svátků. Asi se nenajde jedinec, jenž by tyto filmy neviděl, nebo netušil, jaký je jejich příběh. Pravda, názory diváků se mohou lišit v tom, že jedni vnímají příhody pana Anděla jako veselou taškařici, jiní jako pokleslou ideologickou operetku.

Dovolená s Andělem je prvním dílem zamýšlené trilogie zobrazující příhody revizora pražského Dopravního podniku Gustava Anděla (Jaroslav Marvan). Ten dostane za své vzorné pracovní výkony (a také za nulovou absenci v pracovním procesu) poukaz na výběrovou letní rekreaci do zotavovny ROH Jezerka. Sem se sjíždějí rekreanti z celé republiky, jedná se přirozeně o lidi různých povolání, zálib a životních osudů. Tak se neustálý bručoun Anděl setkává s akčním údržbářem Škody Plzeň Václavem Maškem (Josef Pehr), který nejenže stále něco opravuje, ale navíc sdílí s Marvanem pokoj, společnou místnost musí revizor podstoupit také veselému truhláři, navíc ještě nadšenému cellistovi, Vyhlídkovi z ČKD Sokolovo.(Josef Kemr)³²⁰

---

³²⁰ Opěla, V. a kol.: Český hraný film III 1945-1960. NFA, Praha 2001. s. 48.

Účastníky rekreace jsou také mladí manželé Pavlátovi, stojící na prahu rozvodu (Jana Dítětová a Vladimír Ráž), jejichž nelehkou životní situaci se jim snaží pomoci urovnat celá závodní rada domovského podniku. Blahodárným působením kolektivu si během pobytu Pavlátovi uvědomí, že se bezmezně milují, a rozluka manželství je tudíž zbytečná. Radosti a starosti prožívá i horník Štefan Palko z Bánské Bystrice (František Dibarbora), který se během rekreace stihne zamilovat i zasnoubit (!) s řidičkou autobusu Marienkou Vaněčkovou (Stanislava Seimlová).

Údržbář Mašek zorganizuje revitalizaci žnového útulku za mohutné podpory a spolupráce všech rekreantů, k velké nelibosti kulturní referentky Lídy Višňákové (Běla Jurdová).³²¹ Účastníci pobytu mají především odpočívat, pracovat mohou po návratu do zaměstnání. Na konci pobytu se koná rozlučkový večírek, kde si rekreanti mohou vyslechnout v rozhlasu píseň, již si objednali po příjezdu do zotavovny. Rekreanti společně dali výmluvně Andělovi zahrát skladbu Starý bručoun, nevrlý revizor je však v tomto okamžiku již napraven, stává se kamarádkým a přátelským, prostě síla kolektivu ho napravila.³²²

Dovolená s Andělem vznikala v roce 1952 pod pracovním názvem Pojeďte s námi, scénář napsali Josef Neuberg a František Vlček; režie se ujal Bořivoj Zeman, který ve stejném roce natočil velice úspěšnou pohádku Pyšná princezna, v letech pozdějších pak další pohádkový příběh Byl jednou jeden král, či s ještě větším časovým odstupem i Šíleně smutnou princeznu. Kameramanem prvního „Andělovského“ filmu byl Jan Stallich a natáčelo se ve filmových ateliérech Barrandov, exteriéry pak v Hamru na Jezeře, na Máchově jezeře, ve Stráži pod Ralskem a v Jeanech - tehdejším domě rekreace ROH (filmová zotavovna Jezerka). Premiéra nového filmu se konala 3. 4. 1953.³²³ Dovolená s Andělem byla diváky kladně přijata, o čemž svědčí i návštěvnost v kinech. Od prvního uvedení do roku 1987 si příhody revizora Anděla nenechalo ujít 4, 259, 856 lidí.³²⁴ Je jistě pozoruhodné, že tento budovatelsko – pokrokový film ocenili i naši současníci, takže zaujal přední místo v anketě o veselohru století.

Sám Jaroslav Marvan, představitel hlavní role, na natáčení Dovolené vzpomínal rád, a to nejen na příjemné filmařské prostředí, nýbrž také na Jevany a okolí. V knize Jaroslav

---

³²¹ Tamtéž, s. 48.

³²² Tamtéž, s. 48.

³²³ Tamtéž, s. 48.

³²⁴ Březina, V., Danielis, A., Švecová J., Vymětal, J.: Československé filmy ve filmové distribuci I. Dlouhé hrané zvukové filmy 1930-1987. Ústřední Půjčovna filmů, Praha 1988 (dále cituji: Československé filmy ve filmové distribuci).

Marvan nejen o sobě herec vzpomíná: *Exteriérové záběry Dovolené s Andělem jsme točili také v Jevanech a přilehlých lesích, kde se oddával věčně bručlavý anděl své houbařské vášni. Chtěl být co nejdále od ostatních rekreantů, protože byl zapřisáhlým nepřítelem jejich společenských zábav. Jako pan Anděl jsem mohl vychutnat plně požitek z nalezení krásných hřibů a křemenáčů ještě dříve, než jsme začali vůbec točit. Filmaři mě přivezli na mýtinku a řekli mi, abych se trochu porozhlédl. To jsem byl pochopitelně ještě v „civilu“. A tak jsem se chvilku rozhlížel a potom se začal procházet. K veliké radosti jsem viděl před sebou najednou hříbek, poblíž něho, jako by vyskočil za země, druhý, třetí, a další, nedaleko nich jsem viděl křemenáče a hub tam bylo radost pohledět. To bude bramboranda, zajásal jsem v duchu a začal sbírat, když se ozval hlas Bořivoje Zemana: „Heleďte nechte toho... nebo to budeme muset dělat znovu.“ Vrátil mě do skutečnosti sdělením, že tohle místo, nad nímž by se zbláznil jistě každý houbař radostí, upravoval pan profesor Smotlacha, který vsadil houby do mechu tak přirozeně, jako by tam právě vyrostly.³²⁵*

Méně nadšené už byly ohlasy kritiky. Marvan sice v knize vzpomínek uvádí, že *Dovolená s Andělem* zvítězila u kritiky i diváků na celé čáře³²⁶, za což by byl jistě každý herec rád, názory odborné veřejnosti se však lišily.

Tak například Jiří Hrbas ve svém článku jednoznačně vyzdvihl herecký výkon Jaroslava Marvana (na čemž se shodly všechny mnou prostudované kritiky), v ne zcela příznivém světle ale už hodnotil scénáristy. Vadil mu nejen příběh bez hloubky a ploché vykreslení většiny charakterů, zejména však vytýkal autorům jakousi neschopnost lépe ztvárnit to, jak se „lidově demokratická republika stará o pracující lid“, či mělké zachycení ideového a lidského růstu protagonistů.³²⁷ Soudruhu Hrbasovi asi jaksi uniklo, že „ideový a lidský růst“ i co nejlépe zachycený by v komedii mohl působit nenáležitě parodicky. Z dalších herců pak Hrbas ještě kladně hodnotí Josefa Pehra, Josefa Pehra, Janu Dítětovou a Vladimíra Ráže.

„Filmová veselohra Dovolená s Andělem bude jistě úspěšná, neboť náš divák živelně touží po humoru, vtipu a satíře (...) Není a nesmí být ale naší snahou natáčet veselohry, v nichž postavy, jejich charaktery i vzájemné vztahy a problémy budou zachycovány povrchně, běžně, řemeslně. I ve veselohře musíme jít na kořen, do hloubky, i v ní musíme vidět člověka celého (...) To, co dosáhla československá kinematografie ve vážných filmech, jako je

---

³²⁵ Hořec, P.: Jaroslav Marvan nejen o sobě. Melantrich, Praha 1975, s. 154.

³²⁶ Tamtéž, s. 154.

³²⁷ Hrbas, J.: Dovolená s Andělem - barevná veselohra ze života rekreantů. Svět v obrazech, roč. 9, č. 16, 25. 4. 1953, s. 18.

například *Anna Proletárka*, *Nad námi svítá*, *Únos a Mladá léta*, to se jí dosud nepodařilo plně ve veseloherních žánrech“³²⁸, těmito slovy zakončil Hrbas svou kritiku. Ačkoliv je *Dovolená s Andělem* ideologií prosycená, odborná veřejnost zřejmě prahla po ještě větších soustech. V roce 1953 se bohužel není čemu divit. Sama si nedovedu představit, jak by měly komedie dosáhnout tragického účinku *Anny proletárky* apod.

Ve Světě práce vyšel dubnu 1953 článek velice podobného ražení. Jeho autor Jiří Zach v úvodu popisuje úspěchy a prospěšný vliv rekreace na obyvatele Československa, přirozeně zmiňuje autory scénáře a stručně filmový příběh. I zde se setkáme s rozpačitým hodnocením samotného děje³²⁹, ačkoli je film nenáročný a vtipné dílko z rekreace, tak i to si musí zachovat svůj ideologický a především výchovný záměr. Co zde Zachovi chybí především je myšlenka „více podpořit výběrovost rekreace“.³³⁰ Odvolává se i na slova režiséra Bořivoje Zemana, že druzí zase chtěli, aby film pojednával více o odborech. Zemanovi byly údajně vytýkány i takové maličkosti, jako například skutečnost, že kulturní referentka je v jednom záběru ve filmu naondulovaná, ve druhém nikoliv...³³¹ Zajímavá je také výtku, že hlavní postavou je revizor. „Náš zájem však je, aby se na rekreaci dostali pracovníci z nejpotřebnějších sektorů. Zápletka s brigádou ve školce bude vodou na mlýn těm, kteří si dokonce plánují brigády rekreantů a počítají s nimi. Jsou takoví vykukové!“³³² Pro dnešního člověka jsou takové kritiky poněkud zarážející: to, co se nám nyní zdá jako tupé ideologické klišé, je dobovým hodnotitelům málo ideologicky hodnověrné.

Neméně zajímavý pohled na natáčení *Dovolené s Andělem* měla po letech i představitelka kulturní referentky Běla Jurdová. Zde si dovoluji ocitovat její slova, která zazněla v dokumentu *Film patří lidu!* Jurdová popisuje, jak do přípravy replik, znějících ve filmu, zasahovalo ROH. Herečka tvrdí, že jí osobně se repliky zdály kostrbaté a sama si je upravovala, čemuž můžeme i nemusíme věřit, neboť jak známo, člověk sám sebe ve vzpomínkách³³³ většinou staví do lepšího světa, obzvlášť pokud se jedná o tak složitou dobu, jakou byla právě padesátá léta minulého století.

---

³²⁸ Tamtéž, s. 18.

³²⁹ Zach, J.: *Svět práce*, roč. 3, č. 15, 9. 4. 1953. s. 9.

³³⁰ Tamtéž, s. 9.

³³¹ Tamtéž, s. 9.

³³² Tamtéž, s. 9.

³³³ Paměti, resp. vzpomínky prezentované v písemné formě, nebo jako oral history jsou samozřejmě velice subjektivní žánry. V kombinaci s jinými prameny ovšem umožňují mnohem plastičtější vhled do událostí, než jen při užívání oficiálních dokumentů.

Ten byl taky zajímavěj, tento film Dovolená s Andělem (...) Pak ta referentka uvádí ty lidi k tomu jezeru a teď začne: „Tady toto všechno je, soudruzi, od dnešního dne vaše.“ Slyšíte, jak je to kostrbatý, ta čeština, ta byla katastrofální, to bylo na celou stránku – na tři minuty. „To všechno vám dává naše strana, to všechno za vaši práci, za vaše výsledky.“ Tyhle fráze, no, bylo to hrozný! A já jsem říkala: „Podívejte, já jsem to seškrtala, ta čeština je kostrbatá, já jsem si ji srovnala.“ Oni řekli: „Ne, to nesmíte, to je předepsaný ROH, to musí být doslova.“ Tak jsme to natočili a bylo to tak hrozný, že oni to potom skutečně tak nějak sestříhali, že jsem tam začala: „Tohle je od dnešního dne vaše a pár slov – a žádný tři minuty.

*Dovolená byla aspoň hezkej film, ale ta Parta brusiče Karhana to byla hrůza hrůz. To jsme si říkali, v čem to proboha hrajem (...) Ale byli jsme herci, a tak jsme hráli (...)*³³⁴ (Karhanova parta byl československý film režiséra Zdeňka Hofbauera, natočený v roce 1951 na motivy divadelní hry Vaška Káni Parta brusiče Karhana – pozn. autorky). Postavení herců je jistě v dobách ideologického nátlak velmi obtížné: spisovatel může psát „do šuplíku“, ale herec musí předstupovat před obecnstvo, cítit odezvu publika, a v padesátých letech ještě neexistovala praxe „bytových divadel“.

Dva roky po úspěšném diváckém ohlasu na první díl příhod pražského revizora, začal tým filmařů opět pod vedením Bořivoje Zemana natáčet události, jež se přihodily panu Andělovi na zimní dovolené. Ohlas Dovolené s Andělem byl velký, o čemž svědčí mimo jiné fakt, že původní filmový scénář byl převeden na divadelní prkna. V plzeňském divadle uváděli Dovolenu dokonce v operetním provedení, když tuto hru odmítla předvést na jevišti scéna v Karlíně.³³⁵ Velký úspěch zaznamenal první díl Andělových dobrodružství i v zahraničí, zejména v Maďarsku, kde patřil k nejnavštěvovanějším filmům té doby.³³⁶

Anděl na horách byl další velkou příležitostí pro Jaroslava Marvana. Laureát státní ceny přiznal, že role kdysi bručounského revizora dostala přednost před všemi ostatními nabídkami. Ve stejném čase totiž Marvan obdržel, mimo jiné, návrh berlínské společnosti Defa, aby ztvárnil postavu kněze v připravovaném filmu Matka Kuráž podle dramatu Bertholda Brechta. Marvan se však na natáčení s Bořivojem Zemanem těšil, zároveň doufal v opětovnou příznivou reakci diváků a co více, byl zhlákan i vidinou zamýšleného třetího dílu

---

³³⁴ Film patří lidu! Námět, scénář a režie: Bernard Šafařík. Česká televize 1999.

Dostupné z <http://www.ulozto.cz/3504479/cenzurovane-sny-film-patri-lidu-cesky-dok-1999-z-ct-2-09-10-01-17-52-dx-5-avi>

³³⁵ Hrbas, J.: Anděl na pokračování. Svět v obrazech, roč. 11, č. 59, 10. 12. 1955, s.14.

³³⁶ Hořec: Marvan, s. 155.

– tentokrát ze zahraniční rekreace, který se měl odehrávat na Jadranu. K velkému zklamání (dle všeho všech zainteresovaných) však z projektu sešlo.³³⁷

Příběh Anděla na horách je také jistě notoricky znám, přesto si myslím, že nebude na škodu, připomenout si stěžejní příhody ze zimní dovolené vy Vysokých Tatrách. Gustav Anděl (Jaroslav Marvan) dostal za odměnu poukaz na zimní rekreaci ve Vysokých Tatrách. Zpočátku odmítá „*jet se do někam do mrazu nastydnout*“, ačkoli je přemlouván ostatními zaměstnanci podniku i svou manželkou (Milada Želenská). K cestě na Slovensko nakonec svolí až poté, když se dozví, že na stejnou rekreaci a totéž místo vyráží i snoubenka Andělova syna - Věra Matoušková (Milena Dvorská). Ta poukaz dostala, jak jinak, než za vzorné pracovní výsledky společně se dvěma kolegy z podniku Spofana. Všichni se pak setkávají v Tatranské Lomnici v zotavovně Morava. Anděl ovšem omylem považuje za synovu snoubenku jinou dívku, z čehož vyvstává řada nedorozumění i komických situací, v nichž Andělovi úspěšně sekunduje Vyhlídka (Josef Kemr), tentokrát ovšem pod dohledem své ženy Máničky (Stella Zázvorková).

Mezitím v Praze Andělova žena Eliška společně s Věřinou matkou vybírají svým dětem byt, aby měli po svatbě kde bydlet. Zmatený revizor si svůj omyl uvědomí až při výletu na Lomnický štít, kde musel zůstat kvůli sněhové bouři a má možnost se konečně seznámit s „pravou“ Věrou.³³⁸

Tvůrčí tým Anděla na horách pracoval skoro ve stejném složení jako při natáčení prvního dílu. Scénář napsala opět osvědčená autorská dvojice Josef Neuberg a František Vlček, režíroval již zmiňovaný Bořivoj Zeman, pouze kameramana Jan Stallicha nahradil Jan Roth. Filmování probíhalo v barrandovských ateliérech, na pražském Hlavním nádraží, v Holešovicích, na nábřeží Kapitána Jaroše, a konečně na Slovensku ve Vysokých Tatrách, v Tatranské Lomnici, na Lomnickém štítu a v krásné funkcionalistické zotavovně Morava. Premiéra se konala 25. 11. 1955³³⁹ a divácký ohlas byl opět velice slušný, od prvního uvedení do roku 1987 vidělo Anděla na horách 3, 788, 716 lidí.³⁴⁰

Kritika, ovšem, opět spokojená příliš nebyla. Všechny články se shodují v jakési umělé snaze filmařů navazovat na první díl. Označují to za „vaření z vody“, stranou nenechávají příběh bez nápadu, bez hloubky, vadí jim, že se ve filmu již nekoná žádný přerod bručouna

---

³³⁷ Tamtéž, s. 155.

³³⁸ Opěla: Český hraný film III., s. 27.

³³⁹ Tamtéž, s. 27.

³⁴⁰ Československé filmy ve filmové distribuci I., s. 45.

v nadšeného milovníka kolektivních akcí, či dokonce, že zotavovna, v níž se příběh odehrává, je příliš luxusní. Znovu ocenili pouze herecký výkon Jaroslava Marvana.

„*A poněvadž máme Vysoké Tatry, kde je přepychový Grandhotel* (zotavovna Morava – pozn. autorky), *proč by se to všechno nemohlo odehrávat v takovémto příjemném a oslňujícím prostředí?*“, ptá se Jiří Hrbas ve Světě v obrazech.³⁴¹ „Nu – a poněvadž bylo pokračování otce Kondelíka, doufejme, že naše vynalézavá filmová dramaturgie nám zajistí i pokračování dalšího otce Anděla a že osvědčená autorská dvojice pohotově a bez obtíží vymyslí další „bohatou“ fabuli“, končí Hrbas svou sžíravou kritiku.³⁴²

Jiří Plachetka v Rudém právu tvrdil: „*Daleko problematičtější, protože méně lidská je postava Vyhlídky (Josef Kemr), převedená sem z filmu Dovolená s Andělem, spojená papírovou dvojicí s jakousi Máničkou (Stella Zázvorková), jež je do soudobých šatů převlečeným typem paničky ze starých humoristických listů (...)*“³⁴³

Ani Zdeněk Novák na stránkách deníku Práce Anděla na horách příliš nešetří: „Co tomuto filmu vytýkáme? (...) Také to, že pro falešný obraz prostředí rekreace byl vybrán nejluxusnější hotel v Tatranské Lomnici, neodpovídající dobrému průměru našich chat a hotelů, které zná statisíce rekreatantů (...) Nejhodnotnější vedle hry Jaroslava Marvana je pouze satira na věčného rekreanta, vyžírače poukazů Pulečka (Rudolf Deyl) (...) Veselohra je někdy účinnější zbraní v boji proti pozůstatkům minulosti než vážný film. Ale její lehkosti a úsměvnosti i účinnosti se nedosáhne bezideovostí. Právě naopak.“³⁴⁴

Ani Jaroslav Marvan nezažíval při natáčení veselé chvílky. Pokud byla letní dovolená téměř idylická, v Tatrách tomu tak rozhodně nebylo. Co na tom, že filmový Anděl s oblibou sáňkuje, prochází se v zasněžených lesích, dokonce i lyže zkusí? Marvan do jisté míry sáňkoval také rád, zejména s kameramanem Janem Rothem, kdy saní v jednom případě použili i jako prostředku k přesunu z jednoho místa záběru na druhé. Podle Marvanových slov byla cesta, jíž se tehdy vydali, spíše strž. Došlo k ošklivé nehodě. Sáně s oběma aktéry vyletěly do vzduchu a převrátily se. Marvan poté jen s námahou odkulhal do hotelu ve Starém Smokovci. Na příkaz produkčního Hájka a režiséra Zemana byl představitel pana Anděla

---

³⁴¹ Hrbas: Anděl na pokračování, s.14

³⁴² Tamtéž.

³⁴³ Plachetka, J.: Nová dovolená s Andělem. Rudé právo, roč. 36, č. 326, 25. 11. 1955, s. 3.

³⁴⁴ Novák, Z.: Pan Anděl žení syna. Práce, roč. XI. č. 265, 26. 11. 1955, s. 4.

převezen k lékaři do Vyšných Hágů. Produkce si nemohla dovolit filmování přerušit, či dokonce zrušit, protože „stál dva milióny“.³⁴⁵

Po rentgenu, když už si Marvan myslel, že zranění nohy není nijak vážné, radostně vyhrkl: „*Podívejte se, já musím stůj co stůj do Prahy, protože mám v neděli v Národním divadle slavnostní představení Lucerny k narozeninám presidenta Zápotockého (...)*“ Na to lékař zavrtěl hlavou: „*Co vás napadá? Vy nemáte hned jedno, ale hned tři zranění (...) Za a) je to zlomená noha, za b) vymknutý kotník a konečně za c) přetrhané šlachy (...)*“³⁴⁶

Marvan tedy do Národního divadla nejel a za čtyři dny po nehodě pokračoval v natáčení. Na místa ho převážela horská služba společně se Stellou Zázvorkovou a Josefem Kemrem, kteří oba trpěli výronem kotníku.³⁴⁷ Marvan situaci popsal následovně:

*Filmaři spěchali. Sněhu totiž valem ubývalo a na místa natáčení jej přivážela nákladní auta. Domnívám se, že při promítání filmu málokdo tušil, že v něm účinkovali tři nemocní lidé. Ostatně, to nemohl nikdo dost dobře poznat, protože se natáčely záběry v polodetailu, aby nám nebylo vidět na nohy. Na každý záběr mě zvedli, já chvíli stál, odmluvil text role a počkal, až se ozve: Stop! Tedy konec záběru. Potom jsem padl do čvachtanice k velikému gaudiu přihlížejících. Několikrát jsem se také zřítíl na sáně, na nichž mě obložili jako kojence. Nemohu si pomoci, ale dodneška si myslím, že tenhle hazard se zdravím nebyl rozumný ani od nás – herců, tím méně od produkce. Ovšem dva milióny jsou dva milióny.*³⁴⁸ Marvanovi nakonec kost v noze srostla nakřivo a po návratu do Prahy musel podstoupit celkem složitý operační zákrok.³⁴⁹

To, co vytýkala dobová kritika druhému dílu Andělových příhod, je patrné, pokud sledujeme rozdíly v obou částech. Je to viditelný (i slyšitelný) úbytek ideologie v Andělovi na horách. Přirozeně se ve filmech odráží doba i prostředí, v němž vznikly. Dovolená a Andělem vstoupila do kin v roce 1953, v čase, kdy komunistická strana držela stát pevně ve svých rukou. Pokud tedy měl film z prostředí rekreace vzniknout, musel obsahovat určité ideologické prvky. Tak především odhodlanou kulturní referentku, milující svou práci i rekreanty (scéna ze seznamovacího večírku, kdy si všichni účastníci navzájem sdělují svá jména i profese, které přirozeně sestávají z řidičky autobusu, uklízeček, horníků, ba i zedníků). Horlivého údržbáře neustále něco opravujícího namísto toho, aby se oddal

---

³⁴⁵ Hořec: Marvan, s. 155-156.

³⁴⁶ Tamtéž, s. 157.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 157.

³⁴⁸ Tamtéž, s. 157-158.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 159.

osvěžující koupeli v jezeře, a tudíž zahálce. Během čtrnácti dnů se stmelující kolektiv, jenž opraví Žňový útulek, aby měly děti rodičů, sedřených prací na poli, kam složit hlavu. Nebo konečně píseň Krásné je žít (když máme tak krásnou zem), prolínající se celým filmem jako optimistická kulisa rekreačního života.

V Andělovi na horách už je ideologie o poznání méně, což kritici, ať už chtěli, či museli, zmiňovali ve svých článcích. V roce 1956 sovětský svět poznal pravou tvář stalinského režimu, a docházelo tedy k určitým ústupkům od tvrdě ideologického zaujetí. Na zotavené v Tatrách již není rekreace míněna s úplně vážnou tváří, objevují se zde postavy dokazující, že i v „dokonalém“ poukazovém systému existují trhliny, ztělesněné zde zejména rekreantem Pulečkem. Není zde agilní kulturní referentka, Gustava Anděla již není třeba převychovávat, pozornost je upřena spíše na komické situace, do nichž se revizor svým vlastním omylem a nemotorností zaplete. Zřetelně převládají komediální prvky, ideologie a propaganda se výrazně dostávají do pozadí.

Zcela odlišné zpracování rekreačních radovánek vzniklo dvacet let po dokončení Dovolené s Andělem. Autorským přičiněním Jaroslava Papouška, scénáristy Formanova filmu Černý Petr, se na plátnech kin objevil poslední díl trilogie ze života pražské rodiny Homolkových, tentokrát věnovaný zimní dovolené. Předchozí dvě Papouškova díla ze stejné série - *Ecce homo Homolka* (1969) a *Hogo fogo Homolka* (1970) - byla u diváků velmi oblíbená. Režisér Papoušek tvrdil, že „Homolkovi“ měli původně dokázat, že i dveře, přes protesty kolegů z branže, jsou vhodným objektem k filmování, neboť dovedou „vyjádřit“ aktuální náladu protagonistů.³⁵⁰

Ve třetím díle příhod obyčejné pražské rodinky, nazvaném *Homolka a tobolka*, se Homolkovi objevili na zimní rekreaci ve Špindlerově Mlýně, v zotavovně Radost (tehdy známá zotavovna Dukla, nyní hotel Palace). Nepřijeli však již do prostředí budovatelského nadšení, které se přece jenom v sedmdesátých letech už příliš „nenosilo“, nýbrž do hotelu, v němž sice „vládne“ boдрý pan vedoucí, který je ale již jakousi karikaturou sama sebe, což dokazuje v převleku klauna na seznamovacím večírku. I postava kulturního referenta je osoba budící spíše soucit. Referent Bradáček totiž přijal místo v zotavovně z důvodu existenční nouze, lidé se spíše ostýchá a nemá pro práci vůbec žádné dispozice.

Hlavní linie filmu jsou zde osudy „malých českých lidí“, kteří si to přijeli do Špindlerova Mlýna pořádně užít, „když už to stálo takový peníze“. Jen na okraj připomenou, že se o žádné velké peníze rozhodně nejednalo – týdenní pobyt v zotavovně ROH stál tehdy cca

---

³⁵⁰ (jak): Třetí Homolka. Svět práce, roč. 5 (9), č. 12, 22. 3. 1972, s. 11.

70 Kčs. Připomínku o „velkých penězích“ lze v daném kontextu chápat jako komickou nadsázku. Mladí manželé Homolkovi Ludva a Heduš (František Husák, Helena Růžicková) společně se svými dětmi Pětou a Mátou (Petr a Matěj Formanovi) a „babi“ a dědou (Marie Motlová, Josef Šebánek), přijeli na zaslouženou zimní dovolenou do Špindlerova Mlýna. Slíbili si, že po celou dobu pobytu „na sebe budou hodní“, a kdo by se proti této dohodě provinil, půjde za trest „klečet“. Už při příchodu do zotavovny se rodina dostala do konfliktu s budoucím kulturním referentem Bradáčkem (Jiří Hrzán). Bradáček s sebou v kufru přivezl i své „umělecké výtvary“, jež hodlá prodávat rekreantům. Na Homolkovi už v zotavovně čekají manželé Burdovi a Novákovi ocitnuvší se spolu, vinou špatné rezervaci, v jednom pokoji, ačkoliv se navzájem neznají. Homolkovi však výměnu pokojů odmítnou, své soukromí hodlají náležitě využít. Bradáčkovy schopnosti kulturního referenta jsou tristní, stejně jako pokusy manželů Burdových a Novákových vyměnit pokoj. Nakonec zabere nejsilnější zbraň platící na Homolkovi – tři sta korun. I ty jsou však nenávratně ztraceny při dědových lyžařských pokusech.³⁵¹

Film Homolka a Tobolka je takřka celý výtvořem Jaroslava Papouška, napsal scénář a ujal se i režie. Za kamerou stál slavný kameraman Miroslav Ondříček. Natáčelo se v Krkonoších – ve Špindlerově Mlýně a okolí (např. kostel sv. Petra a Pavla, zotavovna Dukla) a v Harrachově. Premiéra proběhla 20. 10. 1972³⁵² a mezi lety 1972-1987 film zhlédlo 630, 489 diváků.³⁵³

Jaroslav Papoušek o filmu řekl následující: „ (...) *Námět třetího dílu je starý několik let: rekreace. Tady Homolky poznáváme trochu jinak: vždycky se hádali, ale tentokrát jsem se snažil vytvořit jim idylu, aby byli šťastní, spokojení, aby měli všechny podmínky, aby nemuseli vařit, uklízet, pracovat, aby se mohli jenom bavit, jíst, pít, lyžovat; dokonce aby byli baveni, krmení atakdále – ale ta jejich danost jim nedovolí vydržet pohodu do konce, takže si to na konci filmu pokazí.*“³⁵⁴

Kritika v deníku Práce je vcelku příznivá, ale jak již bývá zvykem, vytýká opět jakési umělé navazování na díly předcházející: (...) „*Při cestě z kina jsem přemýšlel o tom, co se vlastně proti předchozím dvěma filmům Homolkových změnilo, zda se v novém filmu s nimi posunul jen úhel pohledu, nebo zda jim již opravdu víc vidíme do duše (...) Nic naplat, při*

---

³⁵¹ Český hraný film V 1971-1980. NFA, Praha, s. 123.

³⁵² Tamtéž, s. 122.

³⁵³ Československé filmy ve filmové distribuci I, s. 74.

³⁵⁴ Třetí Homolka, s. 11.

*třetím homolkovském Papouškově filmu si znovu uvědomujeme, že pokračovat na stejné úrovni a se stejným zdarem v líčení dalších osudů úspěšných hrdinů je nejen nesnadné, ale i ošemetné a Homolkovi na horách nejsou prvním filmem, který to dokazuje“ (...)*³⁵⁵.

Pokusila jsem se nastínit, jak se náhled na odborové rekreace ve společnosti proměňoval ve filmech, které se těšily enormní divácké popularitě. I když jsem citovala kritiky z padesátých let, které se o „Andělských“ filmech vyjadřovaly s částečným despektem a konstatovaly malou ideovou angažovanost, s odstupem let už takový dojem nemáme. Domnívám se, že Dovolena s Andělem je filmem nejvíce angažovaným, jehož popularitu do dnešních časů zachraňují pouze výkony populárních herců, Anděl na horách je už víc „odlehčený“ a příběh rodiny Homolkových je komedií s příděchem trapnosti na jedné straně, na druhé straně se soucitným porozuměním pro obtíže „malých“ lidí.

9.2 Odraz rekreace v literatuře

Fenomén rekreace se neodrážel pouze ve ztvárnění prostřednictvím filmové kamery, nýbrž také na stránkách knih. Zážitky z kolektivně trávené dovolené mohly v některých jedincích probudit tvůrčího ducha, což se stalo v případě Antonína Zápotockého, který (údajně) na rekreaci v Jugoslávii napsal román *Vstanou noví bojovníci*.³⁵⁶

Rekreační zotavovna však mohla vystupovat v literárním příběhu jako objekt, jeviště na němž se odehrály rozličné lidské příběhy. „*Ale budova, rekreační středisko, bývalý hotel, penzion, venkovský hostinec či co to bylo, skrývá dosud ten příběh dvojí pošetlosti, a stíny jeho postav lze snad ještě dnes spatřit v místnosti pro masovou zábavu nebo v pingpongovém sále jako zmaterializované představy vlkodlaků v opuštěných starých domech (...)*“.³⁵⁷

Předchozí citát pochází z půvabného lyrického vyprávění Josefa Škvoreckého *Legenda Emöke*, která byla vydána v roce 1963. Pražský intelektuál (vypravěč) se na rekreaci ROH zamiluje do Emöke, mladé a krásné Maďarky z Košic, mající za sebou již kus nepříliš radostného života s obhroublým manželem, kterého zastřelili při pokusu o překročení hranic. Dívka má odpor ke všemu fyzickému a útěchu hledá v okultní víře, již vyznává s až fanatickou náruživostí. Intelektuálovi se skoro podaří přesvědčit dívku o smyslu života

---

³⁵⁵ (hř): Práce roč. 28, č. 265, 9. 11. 1972, s. 6

³⁵⁶ Kaplan, K., Kosatík, P.: Gottwaldovi muži. Paseka, Praha – Litomyšl 2004, s. 208.

³⁵⁷ Škvorecký, J.: Dvě legendy. Primus, Praha 1990, s. 35.

v reálném světě, ale slibně se rozvíjející vztah překazí jiný rekreant, učitel (brilantně autorem vykreslený jako trapný hlupák), pomluvami, neboť se nemůže smířit s tím, že o něj Emöke nejvíce zájem. Po skončení rekreace se mladý intelektuál, především z pohodlnosti, neodvážá za mladou dívkou vyjet do Košic, a Emöke se tak stává jakousi bájí, legendou, minulostí...

Josef Škvorecký napsal novelu během tří dnů, patřila mezi texty „*s nimiž jsem nemusel zápasit, přišla na svět bez škrtů a bez pilování, z jedné vody načisto*“.³⁵⁸ S textem však zápasili jiní. Rukopis autor předložil již v roce 1958, ale v souvislosti s kampaní proti románu *Zbabělci*³⁵⁹, bylo od jeho vydání upuštěno. Na počátku šedesátých let minulého století se Škvoreckému naklonění redaktori v Československém spisovateli rozhodli znovu zadat k lektorskému řízení autorovy texty. Řízení bylo zahájeno v srpnu 1961 a týkalo se rukopisu nazvaného *Legenda Emöke a jiné povídky*.³⁶⁰ Posudky byly nejednoznačné. Například Marie Vodičková usoudila, že „*po trpkých zkušenostech se Zbabělci, Škvorecký vybíral nikoli své nejlepší prózy, ale takové, o kterých se (často ovšem mylně) domníval, že jsou politicky a sociálně natolik ujasněné, aby mohly projít bez větších obtíží*“.³⁶¹ Všichni lektoři se však shodli na tom, že nejkvalitnější povídkou z předkládaného souboru je právě *Legenda Emöke*. Byla přijata k dalšímu řízení, zatímco ostatní texty neprošly. Nakonec bylo vydání *Legendy* schváleno 2. 5. 1963, souhlasně se potom vyjádřila i Hlavní správa tiskového dohledu a kniha vyšla v září stejného roku v nákladu 10 000 výtisků, který byl ovšem vzápětí rozebrán. Druhý náklad v počtu 10 100 výtisků byl propuštěn „do výroby“ 23. 10. 1963.³⁶²

Josef Vohryzek v *Hostu do domu* konstatoval: „*Legenda Emöke je druhou knihou Josefa Škvoreckého (...). Humor tohoto vážného příběhu není složitý a dvojsečný jako ve Zbabělcích. Je to ostrý, jednoznačný humor nenávisti k lidské inferioritě, která je nejen hloupá, ale hlavně zlá. Patří k paradoxům našeho literárního života, že Škvorecký, který je tak nenáviděn zastánci prostinkých teorií o kladných a záporných hrdinech, své postavy vždycky velice jasně klasifikuje, (...) ale jinak než podle známých znamének plus a minus. Škvorecký není problémový autor, ale vitalista a jeho klasifikace lidí má nevšední dar přirozenosti. (...) Píše s výsměchem o těch vnitřně uzavřených a duševních mrzácích, kteří život naplno neumějí a nechtějí a nepřejí to ani druhým.*“³⁶³

---

³⁵⁸ Škvorecký, J., Salivarová, Z.: *Samožerbuch*. Panorama, Praha 1991, s. 329.

³⁵⁹ Román *Zbabělci* napsal Škvorecký již v roce 1948, ale kniha mohla vyjít až o deset let později.

³⁶⁰ Bláhová, K., Příbáň, M.: Druhý debut Josefa Škvoreckého. *Česká literatura*, č. 3/2004, roč. 52, s. 385 – 386.

³⁶¹ Tamtéž, s. 387.

³⁶² Tamtéž, s. 390.

³⁶³ Vohryzek, J.: *Legenda Emöke*. *Host do domu*, č. 11/1963, roč. 10, s. 476.

Legenda Emöke se také dočkala filmového zpracování, v roce 1997 natočil Vojtěch Štursa stejnojmenný snímek s Viktorem Preissem v hlavní roli.³⁶⁴ O úspěšnou adaptaci příběhu pro divadelní prkna se pokusil Miloš Horanský pro pražskou Violu v roce 2009.³⁶⁵

Termín „rekreace“ si do titulu svého románu zvolil ukrajinský spisovatel Jurij Andruchovyč. Ústředním tématem knihy však není rekreace jako taková (ve smyslu organizované dovolené), ale setkání ukrajinských básníků a spisovatelů ve fiktivním městě Čortopol. Ti sem přijíždějí na Slavnosti vzkříšeného ducha, jakýsi literární festival, na němž se pořádají různá autorská čtení, samozřejmě se kolektivně popíjí a probíhá kolektivní zábava v tamních hospodách a klubech.³⁶⁶ V tomto smyslu pak námět souzní s kolektivistickým duchem našich odborových rekreací.

Pokusila jsem se doložit odraz odborových rekreací v dobovém umění. Je možná s podivem, že toto téma nebylo ztvárněno častěji. V krásné literatuře existují i další okrajové zmínky o podobných aktivitách, ale tak dominantní postavení jako ve filmu v beletrii nenajdeme. Snad je to i tím, že „budovatelské“ romány se zabývaly především pracovním úsilím a následný „zasloužený odpočinek po práci“ se dle všeho neslušelo příliš zpřítomňovat. Film se ovšem stal médiem mnohem více masovým, než kniha. Tím spíš, že všechna tři uvedená kinematografická díla byla opakovaně nabízena divákům i v televizi, možná v současné době daleko častěji než tomu bylo před rokem 1989. Proto je zcela jisté, že jejich prostřednictvím zná tematiku odborové rekreace bezmála každý obyvatel České republiky bez rozdílu věkových kategorií.

---

³⁶⁴ *Legenda Emöke* (TV film). Dostupné z <http://www.csfd.cz/film/23861-legenda-emoke/>

³⁶⁵ Hrdinová, R.: *Legenda Emöke ožila po půlstoletí ve Viole*. Dostupné z <http://www.novinky.cz/kultura/162083-legenda-emoke-ozila-po-pulstoleti-ve-viole.html>

³⁶⁶ Andruchovyč, J.: *Rekreace aneb Slavnosti vzkříšeného ducha*. Přeložil Tomáš Vašut. Burian a Tichák, Olomouc 2006.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se pokusila analyzovat fenomén odborových rekreací v širokém spektru. Výběrové, zahraniční i závodní rekreace, pionýrské tábory organizované ROH jsem zkoumala v kontextu doby mezi lety 1948 – 1968, tedy v etapě vývoje českého státu charakterizované změnami duchovního i politického klimatu. Změnami dominantními, jako byl už únorový převrat v roce 1948, ale i pomalejšími, skrytými proměnami, jež umožnily pozvolné vymaňování ze stranou a vládou oktrojované ideologické linie v oblasti kultury po XX. sjezdu KSSS. Toto zmírnění ideologického tlaku ovlivnilo život celé společnosti. Ve vývoji organizování odborových rekreací i každodenním životě rekreatů v zotavovnách se odráží obecný společenský pohyb.

Dospěla jsem především k těmto závěrům:

1) Poúnorové rekreace navazovaly na obdobné starší projekty uvedené do života hned po II. světové válce, do jisté míry lze analogie hledat i ve válečné Heydrichově zotavovací akci. V počátečních letech především u výběrových akcí hrála důležitou roli komunistická ideologie, politické školení mělo být součástí i chvílí „zaslouženého“ odpočinku po práci. Postupně akcent na ideologii odezníval, apely k politické práci na rekreacích zůstávaly více méně „na papíře“, stávaly se normou bez naplnění. Také „výběrovost“ postupem let ustupovala do pozadí, což se projevilo hlavně v šedesátých letech 20. století. Dovolená v závodních chatách se vesměs přidělovala automaticky a kritériem byly jen volné kapacity.

2) Organizovaná náplň života na rekreaci byly založena na kolektivismu. Jednak to plně odpovídalo marxistickému pojetí kolektivu jako „*ideální formy pro organizování lidí*“, kde se měl utvářet „nový člověk“. ³⁶⁷ Jednak se zde využívaly přirozené sklony lidí ke sdružování (kolektiv je odvozen od latinského „*colligo, colligere*“, což znamená spojovat, shromažďovat se). Družný kolektivní život se těší oblibě snad za každého společenského systému, jenom formy se různí. Tak, jak sociologové definují kolektiv bez ideologické determinace, jak ho chápe obecný jazyk: jedná se o skupinu, v níž převládá dobrá, přátelská atmosféra, dobrá parta, většinou bez specifického určení. ³⁶⁸ Právě taková „dobrá parta“ měla

---

³⁶⁷ Jandourek, J.: Sociologický slovník. Portál, Praha 2001

³⁶⁸ Linhart, J., Vodáková, A. a kol.: Velký sociologický slovník. Vydavatelství Karolinum, Praha 1996, s. 498-499. Ovšem je nutné připomenout, že existují i kolektivy ne zcela dobrovolně vytvářené, které dobrou partou být nemusí (např. pracovní nebo školní kolektiv).

vznikat na odborových rekreacích. Stejně tak se těšily (a těší) velkému zájmu organizované hry a soutěže všeho druhu, i když odměny pro vítěze v těchto případech bývají symbolické.

3) Rekreace pořádané odbory patřily k vyhledávaným způsobům trávení dovolené. Důvodem byla příznivá cena (jenom zahraniční rekreace byly finančně náročnější), ale i fakt, že zotavovny ROH byly po roce 1948 velmi početné a nabízené služby byly na vyšší úrovni, než ve většině tehdejších hotelů dostupných běžné klientele. To se týkalo jak ubytování, tak stravování, v obou případech dotovaného státem, nebo podniky. Možnost trávení dovolené na akcích spadajících do péče ROH suplovala nedostatek nabídky cestovních kanceláří (nejprve existoval pouze Čedok, později vznikla i družstevní cestovní kancelář Rekrea a pro mladé CKM).

4) K přednostem odborových rekreací patřila i dobrá úroveň organizace (samozřejmě se na ní podílel početný administrativní personál), oceňováno bylo i zajištění dopravy na zotavenou, především v dobách, kdy vlastní auto bývalo ještě luxusem. Závodní rekreace bývaly komornější a ponechávaly větší prostor individuálním aktivitám.

5) Pionýrské tábory zajišťované z prostředků ROH byly charakteristické podobně kvalitní organizací, jako tomu bylo u rekreací. Ve sledované době většinou třítydenní pobyty dětí v přírodě zajišťovaly „ozdravení“, ale současně poskytovaly dětem možnost prázdninového vyžití i v době, kterou zaměstnaní rodiče nemohli ze svých dovolených pokrýt (řádná dovolená trvala maximálně tři až čtyři neděle³⁶⁹). Personál táborů byl vybírán a prověřován, jak po stránce politické spolehlivosti (to ovšem spíš ještě v padesátých letech), ale hlavně se zkoumaly schopnosti a předpoklady pro práci s mládeží. Např. nenalezla jsem zmínky o dnes ne zřídkaých sexuálních deliktech táborových vedoucích. Samozřejmě je otázkou, zda k nim nedocházelo díky pečlivějším prověrkám, nebo se o nich nesmělo psát ani v interních materiálech.

6) Lukrativní objekty, které ROH získalo po vyhnání německého obyvatelstva z pohraničních oblastí, zůstaly díky rekreačnímu využití v relativně slušném stavu a nepodlehly devastaci. Tato zařízení a další konfiskované hotely a penziony tvořily dlouho hlavní základnu odborových rekreací. Nové objekty se začaly stavět až v šedesátých letech. Nepřehledná situace nastala často naproti tomu po zrušení ROH v roce 1990. Některé zotavovny se znovu změnily v luxusní hotely (např. špindlerovská Dukla – hotel Palace), jiné převzaly nástupnické organizace Ústřední správy rekreačních zařízení – OREA a SOREA,

---

³⁶⁹ Jenom někteří zaměstnanci ve zvlášť náročných profesích (horníci) měly nárok na delší dovolenou a pak pochopitelně učitelé. Z nich se potom rekrutovala část vedoucích na táborech.

v jejichž hotelech a penzionech, alespoň ještě v devadesátých letech, probíhaly rekreační pobyty podle zaběhlých zvyklostí (jen cena se pozvolna -navyšovala). Předávání objektů, resp. restituční řízení neprobíhala vždy podle zcela jasných pravidel, je zřejmé, že množství finančních prostředků i hmotného vybavení zmizely bez jakýchkoliv dokladů v nedohlednu. A tentokrát docházelo i k následné devastaci hotelů. Zkáza postihla např. krásný secesní hotel Tatra ve Ždiaru ve slovenských Belianských Tatrách a v současné době tragicky chátrá Petrova bouda v Krkonoších.³⁷⁰

7) Fenomén odborových rekreací se odrazil i v umělecké tvorbě, především kinematografické. Filmy, které jsem podrobila rozboru, tzn. Dovolená s Andělem, Anděl na horách a Homolka a tobolka, názorně odrážejí vývoj obsahu rekreací od proklamativního budovatelského „hurá“ nadšení po dovolenou naplněnou pokleslou zábavou.

8) Současný retrospektivní pohled na odborové rekreace je v obecném povědomí jednak poněkud zkresleně zavrhuující, ale část lidí, zejména starší generace, nostalgicky vzpomíná na levné a družné dovolené. Je možno konstatovat, že odborové rekreace po svém „odideologizování“ se příliš nelišily od repertoáru, který v současné době skýtají cestovní kanceláře (samozřejmě kromě ceny).

Při psaní textu diplomové práce jsem si také uvědomila další perspektivy výzkumu, především by bylo užitečné zařadit československé rekreace do mezinárodního kontextu zemí tehdejšího „tábora socialismu“, např. NDR, kde přísně výběrové byly i závodní rekreace ještě v osmdesátých letech. Pochopitelně by bylo také třeba prodloužit výzkum i na dobu po roce 1968, kdy se v normalizační éře projevovaly snahy znovu vnést do rekreací ideovou náplň, ale přání tu spíš zůstalo jen otcem myšlenky.

---

³⁷⁰ Klimeš, P.: Ohrožený architektonický klenot Petrova bouda. Krkonoše č. 3, 2011, s. 12-14.

Seznam pramenů a literatury

Nevydané písemné prameny

Všeodborový archiv

Fond ÚRO – Kádrové oddělení

- kart. č. 35, inv. j. 103

Fond ÚRO – Kulturní oddělení

- kart. č. 56, inv. j. 57/8; 57/9
- kart. č. 56, inv. j. 57/10
- kart. č. 56, inv. j. 57
- kart. č. 56, inv. j. 58
- kart. č. 74, inv. j. 73
- kart. č. 161, inv. j. 145/4; 145/14

Fond ÚRO – Mezinárodní oddělení

- kart. č. 50, inv. j. 329
- kart. č. 58, inv. j. 381
- kart. č. 71, inv. j. 448
- kart. č. 113, inv. j. 609

Fond ÚRO – Předsednictvo

- kart. č. 18, inv. j. 196/2/5; 196/2/6; 196/2/7
- kart. č. 38, inv. j. 277/2/5
- kart. č. 45, inv. j. 315/2/9
- kart. č. 47, inv. j. 326/2/7
- kart. č. 57, inv. j. 2
- kart. č. 59, inv. j. 365/1/4
- kart. č. 62, inv. j. 375/I/3; 374/III/2; 379/II/2

- kart. č. 64, inv. j. 379/II/2
- kart. č. 69, inv. j. 400/I/5
- kart. č. 67, inv. j. 394/III/1
- kart. č. 82, inv. j. 436/I/1; 436/I/2

Fond ÚRO – Rekreace

- Formuláře (bez inventár. jednotky, neevidováno)

Fond ÚRO – Sekretariát

- kart. č. 58, inv. j. 622
- kart. č. 133, inv. j. 17/II/5
- kart. č. 350, inv. j. 1378

Fond ÚRO – Zahraniční rekreace

- Formuláře (bez inv. j., kartony nečíslovány)

Fond Antonín Zápotocký

- kart. č. 1, inv. j. 23

Fond ÚVOS zaměstnanců v hornictví

- kart. č. 44, inv. j. 2
- kart. č. 57, inv. j. 2; 3

Fond NOÚZ

- kart. č. 114, inv. j. 102/8, 102/9, 102/18
- kart. č. 116, inv. j. 102/1
- kart. č. 207, inv. j. 102/18
- kart. č. 217

Archiv Škoda Plzeň

- Fond ZVIL
- kart. č. 1494, inv. j. PV 693
- kart. č. 1515, inv. j. PV 1202
- kart. č. 1831, inv. j. T 656
- kart. č. 1833, inv. j. C 1033
- kart. č. 1993, inv. j. B 1033; 1333
- kart. č. 2813, inv. j. K 2348

Archiv Plzeňského Prazdroje

- Fond ZO ROH Plzeň
- kart. č. 10, inv.j. VB7d; IB7d
- kart. č. 58. inv. j. VB7h
- knihy č. 4,5, 6 (Kroniky závodu Prazdroj 1939 - 1970)

Státní oblastní archiv v Zámrsku

- Fond ROH – Správa zotavoven Pec pod Sněžkou – Špindlerův Mlýn

Obrazové prameny

- VOA ČMKOS, fond ÚRO – odznaky, stužky, plakety, kart. č. 4, bez inv. jednotky.
- VOA ČMKOS, Sběrka plakátů z let 1945 - 1960

Hrané filmy

- Dovolená s Andělem, scénář: Josef Neubern – František Vlček, režie: Bořivoj Zeman (dostupné na DVD)
- Anděl na horách, scénář: Josef Neubern – František Vlček, režie: Bořivoj Zeman (dostupné na DVD)
- Homolka a tobołka: scénář: Jaroslav Papoušek, režie: Jaroslav Papoušek (dostupné na DVD)

Dokumentární filmy

- Film patří lidu. Dostupné z <http://www.ulozto.cz/3504479/cenzurovane-sny-film-patri-lidu-cesky-dok-1999-z-ct-2-09-10-01-17-52-dx-5-avi>
- Retro, ČT 1, Lázně, 16. 4. 2011. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/211411000360016/>
- Ta naše povaha česká – Dovolená ve starých dobrých časech, autoři M. Červenka, M.Hýža. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1100627928/-ta-nase-povaha-ceska/411235100011013-dovolena-ve-starych-dobrych-casech>

Internetové zdroje

- http://cs.wikipedia.org/wiki/Revoluční_odborové_hnutí.
- http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1968/zakon2q.html#castka_18
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Akce_Z
- <http://cs.wikipedia.org/wiki/DDT>
- <http://www.csfd.cz/film/23861-legenda-emoke>
- Hrdinová, R.: Legenda Emö ke ožila po půl století ve Viole. Dostupné z <http://www.novinky.cz/kultura/162083-legenda-emoke-ozila-po-pulstoleti-ve-viole.html>
- <http://www.cuni.cz>
- Cibulková, M.: Vyhořelý babylonský hotel Belveder možná prodají. Dostupné z http://domazlicky.denik.cz/zpravy_region/vyhorely-babylonsky-hotel-belveder-20110404.html
- <http://www.hotel-staraposta.cz>
- www.tatrys.sk

- http://www.onnm.army.cz/url/detail_nemovity_archiv.php?id=37
- <http://www.hotelbelveder.cz>
- <http://www.klostermannovachata.cz/cz/historie-klostermannovy-chaty>

Vydané prameny

- 30 let rekreační péče ROH 1945-1975. Ústřední správa rekreační péče ROH, Praha 1975
- Andruchovyč, J.: Rekrece aneb slavnosti vzkříšeného ducha. Burian a Tichák, Olomouc 2006
- Bretová, K.: Revoluční odborové hnutí – Správa zotavoven Pec pod Sněžkou a Špindlerův Mlýn 1950-1990 (1993). Inventář. SOA Zámorsk 2004, ev.č. 8666
- Čmolík, O.: 333 her a zábav pro pionýry. Mladá fronta, Praha 1956
- Hubáček, F.: Začátky rekreační péče. In: Léta práce a budování. Odboráři z Prahy vzpomínají. Ed. O. Konětopský a J. Setikovský. Práce, Praha 1985, s. 96-99.
- Chlebeček, M.: Kartotéka her. Pražská odborová rada, Praha 1986
- Jírový, Z., Stein, V., Čapek, V.: Mládežnické hry a zábavy. Několik odpovědí na otázku „Co a jak ve volném čase?“ III. rozšířené vydání. Mladá fronta, Praha 1962
- Kolektiv pracovníků Ústřední správy nemocenského pojištění a ochrany a bezpečnosti práce, kolektiv pracovníků Ústřední správy rekreační péče: Péče o zdraví pracujících, nemocenské pojištění a sociální zabezpečení; Péče o bezpečnost a ochranu zdraví při práci; Rozvoj rekreace ROH. Lektorský sbor ÚRO, Praha 1967
- Marynčák, R.: 100 her mládeže. Krajské nakladatelství, Ostrava 1957
- Nápadník společenských her: metodická pomůcka pro moderátory a organizátory společenské zábavy 1-2. Středočeské krajské kulturní středisko, Praha 1987
- Pachman, L.: Jak to bylo. Zpráva o činnosti šachového velmistra za období 1924-1972 s dodatkem „Jak to bylo později“. Agra Alba, Bělá pod Bezdězem 2001
- Pavlík, M.: Jedeme na rekreaci ROH. Práce, Praha 1968
- Pražák, J. M., Novotný, F., Sedláček, J.: Latinsko-český slovník. SPN, Praha 1955
- Rezek, A. a kol.: Zdraví a krása. Obrazová publikace o rekreaci pracujících. Práce, Praha 1965

- Společenské hry. Sborník 80 nejznámějších her a zábav (přeloženo ze sovětského originálu – J. Homolka, Z. Matoušek). Ústřední dům odborů, Praha 1955
- Statistická ročenka Republiky československé 1956. Orbis, Praha 1957
- Statistická ročenka Československé socialistické republiky 1960. Ústřední úřad státní kontroly a statistiky – Státní nakladatelství technické literatury, Praha 1961
- Stawarž, M.: Kádry pionýrského tábora. In: Pionýrské tábory ROH. Práce, Praha 1957
- Strouhal, J., Matějka, J.: Veselé hádanky a hříčky pro odpočinek a rekreaci. Práce, Praha 1959
- Škvorecký, J.: Dvě legendy. Primus, Praha 1990
- Šulc, J.P.: Společenské hry: uvedení, jak zajímavým způsobem bavit se může společnost hrou. Alois Hynek, Praha [1881]
- Ústřední správa rekreační péče ROH: Popisník zotavoven. Ústřední správa rekreační péče ROH, Praha 1971
- Vlček, J.: Boskovo umění kejklířské: na zkušenosti založené navedení, jak provádět lze přemnohé kejkle vzbuzující, bez velkých příprav a výloh ku poučení a zábavě kruhů veselých. Rudolf Storch, Praha 1891
- Vožechová, M.: Společenská zábava v kostce. Metodická pomůcka pro práci programových referentů zotavoven ROH. Ústřední správa rekreační péče ROH, Praha 1987

Literatura

- Bakalář, E.: I dospělí si mohou hrát. Pressfoto, Praha 1976
- Bartoníček, S.: Význam a poslání pionýrských táborů. In: Pionýrské tábory ROH. Práce, Praha 1957
- Bláhová, K., Příbáň, M.: Druhý debut Josefa Škvoreckého. Česká literatura, roč. 52, č. 3/2004, s. 385-408
- Brandes, D.: Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj v letech 1939 – 1945. Prostor, Praha 1999

- Březina, V., Danielis, A., Švecová, J., Vymětal, J.: Československé filmy ve filmové distribuci I. Dlouhé hrané zvukové filmy 1930 – 1987. Ústřední půjčovna filmů, Praha 1988
- Filipcová, B.: Člověk, práce, volný čas. Svoboda, Praha 1966
- Franc, M., Knapík, J.: „Na člověka najíždíme v příštím čtvrtletí“. Volný čas v českých zemích v letech 1948-1956. Soudobé dějiny, XVII/4, 2010, s. 613-640
- Gebhart, J., Kuklík, J.: Velké dějiny zemí Koruny české 1938 – 1945. XV b. Paseka, Praha – Litomyšl 2007
- Hofmanová, M.: Některé zkušenosti z práce v pionýrských táborech ROH. Diplomová práce Pedagogické fakulty UK, Praha 1959
- Hořec, P.: Jaroslav Marvan nejen o sobě. Melantrich, Praha 1975
- Hrbas, J.: Dovolena s Andělem – barevná veselohra ze života rekreantů. Svět v obrazech, roč. 9, č. 16, 25.4.1953, s. 18
- Hrbas J.: Anděl na pokračování. Svět v obrazech, roč. 11, č. 59, 10. 12. 1955
- Hruška, L.: K některým otázkám závodní rekreace. Odborář, roč. 16, č. 23, listopad 1963, s. 1090
- Hubáček, F.: Začátky rekreační péče. In: Léta práce a budování. Odboráři z Prahy vzpomínají. Edd. O. Konětopský, J. Setikovský. Práce, Praha 1985, s. 96-99
- Huizinga, J.: Homo ludens. O původu kultury ve hře. Přel. Jaroslav Vávra. Nakladatelství Dauphin, Praha 2000
- (jak): Třetí Homolka. Svět práce, roč. 5, č. 12, 22. 3. 1972, s. 11
- Janáček, P.: Svět rodokapsu. Komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století. Nakladatelství Karolinum, Praha 2003
- Jandourek, J.: Sociologický slovník. Portál, Praha 2001
- Kalinová, L.: Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám v letech 1945-1989. Academia, Praha 2007
- Kaplan, K.: Československo v letech 1945-1969 1 – 4. Státní pedagogické nakladatelství 1991-1993
- Kaplan, K.: Československo v poválečné Evropě. Nakladatelství Karolinum, Praha 2004
- Kaplan, K.: Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953-1956. Barrister & Principal, Brno 2005
- Kaplan, K.: Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956-1968. Společnost a moc. Barrister & Pricipal 2008

- Klimentová, M., Moravec, R.: Stravování a hygiena v pionýrských táborech ROH. Práce, Praha 1959
- Klimeš, P.: Ohrožený architektonický klenot Petrova bouda. Krkonoše – Jizerské hory č. 3/2011. Správa Krkonošského národního parku, Vrchlabí, s. 12 - 14
- Klimeš, P.: Zapomenuti na Richtrovkách. Krkonoše – Jizerské hory, č. 4/2011. Správa Krkonošského národního parku, Vrchlabí, s. 50
- Kolektiv autorů: Dějiny zemí Koruny české II. 1. vyd. Paseka, Praha – Litomyšl 1993
- Korselt, F.: Kolektivismus a kolektiv. Univerzita Karlova, Praha 1982
- Kuklíkovi, J. a J.: Dějepis pro gymnázia a střední školy 4. Nejnovější dějiny. Státní pedagogické nakladatelství, a.s., Praha 2002
- Labská, H.: Cestování jako alternativa trávení volného času v šedesátých letech 20. století v Československu. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Fakulta národohospodářská, Praha 2008
- Linhart, J., Vodáková, A., red.: Velký sociologický slovník, Praha 1996
- Lokajíčková, J.: Příspěvek k analýze hry v programu pionýrských táborů ROH. Kandidátská disertační práce. Pedagogická fakulta UK, Praha 1969
- Louda, J., Zázvorková, B.: Špindlerův Mlýn (edice Zmizelé Čechy). Paseka, Praha – Litomyšl 2007
- Mocná, D.: Červená knihovna. Studie kulturně-historická: pohled do dějin kulturního žánru. Paseka, Praha – Litomyšl 1996
- Nálevka, V.: Studená válka. Triton, Praha 2003
- Novák, Z.: Pan Anděl žení syna. Práce, 26. 11. 1955, č. 265, s. 4
- Opěla, V. a kol.: Český hraný film III. 1945-1960. Národní filmový archiv, Praha 2001
- Plachetka, J.: Nová dovolená s Andělem. Rudé právo, roč. 36, č. 326, 25.11.1955, s. 3
- Pražské jaro 1968. Literatura – film – média. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Literární akademie Josefa Škvoreckého, Praha 2009
- Průcha, V. a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. 2. díl. Období 1945-1992. Doplněk, Brno 2009
- Purkar, R.: Jak připravovat pionýrský tábor. In: Výchovná práce v pionýrských táborech ROH. Práce, Praha 1962

- Semínová, H.: Odborová rekreace v Československu – Čechoslovákija, otdych po profsojuznoj putevke – Gewerkschaftserholung in der Tschechoslowakei – Trade Union Holiday in Czechoslovakia – Recreo sindical en Checoslovakia – Loisirs syndicaux en Tchécoslovaquie. Práce, Praha 1987;
- Spalová, G.: Výchovná práce v pionýrském táboře. In: Pionýrské tábory ROH. Práce, Praha 1957
- Stawarž, M.: Kádry pionýrského tábora. in: Pionýrské tábory ROH. Práce, Praha 1957
- Škvorecký, J., Salivarová, Z.: Samožerbach. Panorama, Praha 1991
- Veselá, J.: Základy sociologie volného času. Univerzita Pardubice. Ekonomicko-správní fakulta, Pardubice 1999
- Veverková, H.: Závodní rekreace ROH. Práce, Praha 1964
- Vohryzek, J.: Legenda Emöke. Host do domu, roč. 10, č. 11, 1963
- Volný čas v komunistickém Československu. Pražská edice, komanditní společnost – Archiv hlavního města Prahy – Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2010
- Zlatá šedesátá: česká literatura a společnost v letech tání, kolotání a zklamání. Materiály z konference pořádané Ústavem pro českou literaturu AV ČR 16. – 18.6.1999. ÚČL AV ČR, Praha 1999

Seznam použitých zkratek

- BPPOV – Buď připraven pomáhat obraně vlasti
- BPZO – Buď připraven zdravotnické ochraně
- DDT - dichlordifenyltrichlormethylmethan
- FDGB – Freier Deutscher Gewerkschaftsbund
- JZD – Jednotné zemědělské družstvo
- KOR – Krajská odborová rada
- KSČ – Komunistická strana Československa
- MNV – Místní národní výbor
- MV ČSM – Místní výbor Československého svazu mládeže
- NDR – Německá demokratická republika
- NOÚZ – Národní odborová ústředna zaměstnanecká
- NSR – Německá spolková republika
- OV ČSM – Okresní výbor Československého svazu mládeže
- ROH – Revoluční odborové hnutí
- SRN (NSR) – Spolková republika Německo
- SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
- STS – Státní traktorová stanice; Strojní traktorová stanice
- SZH – Svaz zaměstnanců v hornictví
- ÚSD AV ČR – Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky
- ÚRO – Ústřední rada odborů
- ÚSLSZ ROH – Ústřední správa lázní, sanatorií a zotavoven Revolučního odborového hnutí
- ÚSRP ROH – Ústřední správa rekreační péče Revolučního odborového hnutí
- ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa
- ÚVOS – Ústřední výbor odborového svazu
- VOA ČMKOS – Všeodborový archiv Českomoravské konfederace odborových svazů
- VŽKG – Vítkovické železářny Klementa Gottwalda
- ZO ROH – Základní organizace Revolučního odborového hnutí
- ZS ČSM – Základní skupina Československého svazu mládeže
- ZÚNZ – Závodní ústav národního zdraví
- ZV ROH – Závodní výbor Revolučního odborového hnutí
- ZVIL – Závody Vladimíra Iljiče Lenina

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Dopis ze Špindlerovy boudy z 19. 7. 1946. Archiv Plzeňského Prazdroje, fond ZO ROH Plzeň, č. kartonu 10, inv. j. VB7d
- Příloha č. 2: Letní rekreace ROH je akcí výběrovou. VOA ČMKOS, Sbírká plakátů z let 1945 – 1960, bez inventární jednotky
- Příloha č. 3: Na rekreaci ROH nejlepší v práci. VOA, ČMKOS, Sbírká plakátů z let 1945-1960, bez inventární jednotky
- Příloha č. 4: Nejlepším v práci rekreaci ROH. VOA ČMKOS, Sbírká plakátů z let 1945 – 1960, inv. j. 54
- Příloha č. 5: Po odpočinku a rekreaci do práce. VOA ČMKOS, Sbírká plakátů z let 1945-1960, bez inventární jednotky
- Příloha č. 6: Celkový seznam konfiskovaných objektů, které žádala ÚRO pro účely zotavené pracujících podle vyhlášky Osidlovacího úřadu ze dne 23. 7. 1946 (č. 1587). VOA ČMKOS, ÚRO – Kult., č. kartonu 56, inv. j. 57/10
- Příloha č. 7: Zimní rekreace. VOA ČMKOS, ÚRO – Kult., č. kartonu 56, inv. j. 57
- Příloha č. 8: Program Kulturní rekreace v Praze. VOA ČMKOS, ÚRO – Kult., č. kartonu 74, inv. j. 73
- Příloha č. 9: Seznam knih zotavoven ROH. VOA ČMKOS, Rekreace – formuláře, bez označení kartonu a inventární jednotky
- Příloha č. 10: Seznam hudebních desek zotavoven ROH. VOA ČMKOS, Rekreace – formuláře, bez označení kartonu a inventární jednotky
- Příloha č. 11: Zahraniční rekreace pro nejlepší z nejlepších. VOA ČMKOS, Sbírká plakátů z let 1945-1960, inv. j. 1950/393.-V./78
- Příloha č. 12 – 13: Program pionýrského tábora. VOA ČMKOS, ÚRO – Kult., č. kartonu 56, inv. j. 58
- Příloha č. 14 – 19: Zápisky z pamětní knihy rekreačního střediska Belveder. Archiv Škoda Plzeň, ZVIL, č. kartonu 2813, inv. j. K2348
- Příloha č. 20: Poznámka z pamětní knihy rekreačního střediska v Chudenicích. Archiv Plzeňského Prazdroje, č. kartonu 58, inv. j. VB7j
- Příloha č. 21 – 36: Fotografie převzaty z publikace A. Rezka a kol. Zdraví a krása, nestránkováno
- Příloha č. 37 – 38: Fotografie zotavoven Magura a Tatra převzato z knihy M. Pavlíka Jedeme na rekreaci ROH, s. 134 – 135
- Příloha č. 39: Seznam zotavoven ROH v roce 1968. Jedeme na rekreaci ROH, s. 145 – 147

Přílohy

Hotel - Pension
Spindlerbaude
Stall- und Warmwasser · Zentralheizung · Wintersport · Höhenfonne
1208 m s. s. M.
Besitzer: A. u. R. Ishot
Post Spindelmühle
Sudetengau
Německý text neplatný.

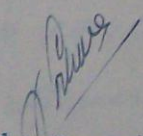
Hotel Spindlerova bouda
Špindlerův mlýn
telefon Petrov č. 2 Špindlerova bouda, am 19. července 1946

P. T.
Městánskému pivovaru
v Plzni.

23. VII. 1946
10165

Národní správa podniku Špindlerova bouda ve Špindlerově Mlýně má v měsíci červenci, srpnu a září ještě asi 50 lůžek volných, která může dát Vaším zaměstnancům k dispozici.
Denní penze činí 150.-Kčs, při hromadných návštěvách budeme Vám čítati Kčs 110.- denně.
V podniku hraje denně hudba k tanci. Mimo to mohou se podnikatí výlety do okolí, t. j. na Petrovku, Labskou boudu, Sněžku, Labskou boudu atd.
Očekáváme Vaši brzkou odpověď a jsme

v dokonalé uctě

Hotel Spindlerova bouda
Špindlerův mlýn
telefon Petrov č. 2
Národní správa

Ed. Straub, Wernsdorf

Příloha č. 1: Dopis ze Špindlerovy boudy s původní hlavičkou.

LETNÍ REKREACE

22. KVĚTNA – 9. ŘÍJNA 1949

JE AKCÍ VÝBĚROVOU

Kdo pojede letos na rekreaci ROH?

- Jen velmi výkonní a zasloužili zaměstnanci, kteří
- byli osobně vyznamenáni v VII. kole Národní soutěže
  - vítězí v socialistickém soutěžení a organisují je
  - plní příkladně své pracovní závazky
  - zvyšují normy a snižují úkolové časy
  - jsou vzornými úderníky, zlepšovatelí a brigádníky
  - jsou nejlepšími odborovými a politickými pracovníky

Kdo provede výběr rekreantů?

Podle uvedených zásad provede výběr účastníků odpovědně skupina ROH a zveřejní jej, aby každý mohl posoudit jeho správnost

Kolik zaplatí účastník?

Za čtrnáctidenní pobyt v zotavovně ROH, v nejkrásnějších místech naší vlasti, včetně cesty tam i zpět zaplatí účastník podle svých pracovních zásluh Kčs 500.— nebo 1000.—. Nejzasloužilejší a nejvýkonnější pojedou zdarma

REVOLUČNÍ ODBOROVÉ HNUTÍ ÚSTŘEDNÍ REKREAČNÍ ODDĚLENÍ ÚRO PRAHA

PRÁCE

Příloha č. 2: Plakát z roku 1949, propagující přísnou výběrovost rekreace.

Příloha č. 3: Dovolenu si zaslouží jen ti nejlepší.

Příloha č. 4: Upřednostňování byli zejména zaměstnanci v těžkém průmyslu.

Příloha č. 5: Dovolená sloužila především k načerpání sil do dalších pracovních výkonů.

Okres, Obec	Název objektu	ČP	Počet pokojů	Počet lůžek
Česká Lípa				
Hamr na Jezeře	vila Amalie	66, 90		50
Hamr na Jezeře	penzion Artl	23		60
Hamr na Jezeře	penzion Fritzenhaus	82		50
Hamr na Jezeře	penzion Hubertus	88, 68		60
Hamr na Jezeře	hotel Lesní dům	55, 61		30
Hamr na Jezeře	vila Marie a Myslivna	75, 74		20
Hamr na Jezeře	hotel Praha	27		60
Hamr na Jezeře	hotel Výhled na J.	64		40
Stráž pod Ralskem	hotel Mimosa	216		20
Stráž pod Ralskem	hotel Zeelug	246		30
Český Brod				
Jevany	Grandhotel	94		100
Děčín				
Boletice	zámecká budova			
Hřensko	hotel Beseda	16		57
Hřensko	hotel Labe			30
Hřensko	hotel Národní dům	116		23
Hřensko	hotel Podskalí	35		20
Hřensko	hotel Praha	37		50
Hřensko	hotel U přístavu	79		48
Kamenický Šenov	zotavovna	636		90
Dubá				
Doksy	hotel Bellevue	329		60
Doksy	ozdravovna	539, 530		
Staré Splavy	hotel Central	155		30
Staré Splavy	vila Edeltraut	119		20
Staré Splavy	hotel Petelka	3, 73		65
Staré Splavy	vila ?	115		15
Frýdlant v Čechách				
Hejnice	hotel Praha	85		25
Libverda	hotel Na lučině	159		40
Libverda	hotel U české koruny	150		35
Jablonec nad Nisou				
Janův Vrch	hotel ?	48		
Janův Vrch	Chata radosti a oddechu		20	70
Janův Vrch	Královská výšina		8	50
Polubný	Lesní bouda	463, 47		50
Příchovice	Turnovská chata	573		70
Jilemnice				
Benecko	Hančova bouda	32	22	40
Benecko	Lesní zátiší	44	8	20
Benecko	Horský domov	41	9	20

Benecko	Zlatá vyhlídka	45	17	30
Harrachov	hotel Bellevue	125, 133		80
Harrachov	hotel Lesní zátiší	9		35
Harrachov	Mumlavský vodopád	71		20
Harrachov	hotel Radio (Zinnecker)			30
Harrachov	hotel U ducha hor	31		25
Jáchymov				
Boží Dar	hotel Zelený dům	46		40
Klatovy				
Železná Ruda městys	hotel Ostrý	127	16	35
Železná Ruda městys	hotel Plzeň	24	18	50
Železná Ruda městys	hotel Řáda	98		180
Železná Ruda městys	hotel Slavie	129		50
Železná Ruda městys	hotel Šumava		18	40
Liberec				
Bedřichov	chata Julia Fučíka	84, 125	13	32
Bílý Potok pod Smrkem	chata Smědava	163	10	25
Nejdek				
Horní Blatná	hotel Imperial	168		
Pernink	hotel Perninský dvůr	122		60
Pernink	vila ?	345		20
Sušice				
Srní	penzion Čeňkova pila	164		70
Teplice - Šanov				
Cinvald	hotel Česká beseda	251, 224		40
Moldava	Glöcknerova chata	6		30
Teplice - Šanov	hotel Dittrich			150
Trutnov				
Černá hora - Jánské lázně	Černá bouda	77	30	85
Černá hora - Jánské lázně	hotel Večernice		16	38
Jánské lázně	hotel Evropa	10, 72		40
Jánské lázně	hotel Protěž	19, 20		60
Jánské lázně	hotel Réva	27, 44		50
Jánské lázně	penzion Vysoká Varta	91		32
Jánské lázně	hotel Zlatá hvězda	43		60
Horní Malá Úpa	Vachatova bouda	87, 113		80
Pec pod Sněžkou	hotel Belvedere	223	20	40
Pec pod Sněžkou	hotel Corso	214	14	36
Pec pod Sněžkou	hotelové podniky Na Jelení louce	75, 77	31	87
Pec pod Sněžkou	hotel Hradec	137	26	50
Pec pod Sněžkou	Husova bouda	26		50
Pec pod Sněžkou	Lidická bouda	217	17	35
Pec pod Sněžkou	Modrý důl	101	19	51
Pec pod Sněžkou	hotel Panorama	221	20	36
Pec pod Sněžkou	hotel Praha	188	35	60

Pec pod Sněžkou	hotel Pošta	140	25	49
Pec pod Sněžkou	Smetanova bouda	45	20	49
Pec pod Sněžkou	U zeleného potoka	177	25	50
Pec pod Sněžkou	Žižkova chata	22	35	70
Velká Úpa	hotel Excelsior	176		50
Velká Úpa	Mělnická chata	245		60
Velká Úpa	hotel Radium	193	16	25
Velká Úpa	hotel Říha	139	17	34
Ústí nad Labem				
Malé Chvojno	ozdravovna			80
Vrchlabí				
Černý důl	Bobí bouda		30	65
Černý důl	chata Hubertus		21	42
Dolní Brusnice	Lázně pod Zvičinou	96		140
Svatý Petr	hotel Sport	50		100
Černý důl	Liščí bouda	190		120
Špindlerův Mlýn	hotel Alexandria			52
Špindlerův Mlýn	hotel Belvedere	212		50
Špindlerův Mlýn	Grandhotel a dep. Bellevue a Domovina			180
Špindlerův Mlýn	Labský hotel			30
Špindlerův Mlýn	hotel Palace	16, 117, 149		150
Špindlerův Mlýn	Slovanský hotel	10, 52, 167		80
Špindlerův Mlýn	Špindlerův hotel	11		80
Špindlerův Mlýn	vila ?	117		12
Špindlerův Mlýn	hotel Windsor	13		60
Špindlerův Mlýn	Brádlérova bouda	86, 87, 88		60
Špindlerův Mlýn	Medvědí bouda			45
Špindlerův Mlýn	Petrova bouda	89, 148, 198		118
Špindlerův Mlýn	Špindlerova bouda	108		110
Bruntál				
Karlova Studánka	Slezský dům			100
Karlova Studánka	Bezručův dům			80
Hranice				
Hranice - Teplice n. B.	hotel Klíč	1000		100
Jeseník				
Lázně Jeseník	hotel Exner a vila Zuzi	274, 402		65
Lázně Jeseník	Gräfenberský dvůr	174		120
Cukmantl	hotel Praděd	197		80
Krnov				
Ježník	ozdravovna Ježník	25		70
Místek				
Staré Hamry	hotel Bílý kříž	409		100
Olomouc				

Hrubá Voda	hotel ?	21		
Opava				
Staré Těchnovice	Lázně Jánské koupele			200
Kružberk	Restaurační podniky	23, 18		100
Moravský Šternberk				
Domašov	zotavovna	181		60
Šumperk				
Kouty nad Desnou	ozdravovna	120		75
Znojmo				
Vranov nad Dyjí	hotel Dyje	48, 49	35	60
Vranov nad Dyjí	hotel Ipp	139	20	35
Vranov nad Dyjí	hotel ?	92	35	70
Vranov nad Dyjí	hotel Šimerka			

Příloha č. 6: Celkový seznam konfiskovaných objektů, které žádala ÚRO pro účely zotavené pracujících podle vyhlášky Osídlovacího úřadu ze dne 23. 7. 1946 (č. 1587).

Četřední rada odborů
Četřední rekreční
ořídlení
Praha X.Za Pořičkou branou 6.

V Praze dne 3.prosince 1948.
U.J.X/356J2/48-Kredo.

D o p o r u ě n ě
Zotavovna ÚRO

Všeo:Zimní rekreace ROH.

V příloze zasíláme Vám osvědčení č. ...., které Vás opravňuje
k vyžádání zvláštních přídavek potravin podle vyhlášek ministerstva
výživy č.j.110.520-I-B-3-1948 ze dne 9.listopadu 1948, č.j.118.026-
I-B-3-1948 ze dne 12.listopadu 1948 a č.j.136.681-I-B-3-1948 ze dne
3.prosince 1948 a k vydání zálohových odběrních listů.

Záznamy o hospodaření potravinami povedete podle přiložených směrnic,
potřebné tiskopisy Vám zašleme v nejbližších dnech.

Ve smyslu směrnic vyžádejte si ihned u ONV případně MNV zálohové po-
travinové lístky ČSĀ/vojenaké/, abyste mohli s rekreanty ustrážky vyše-
ší hodnoty ihned sušitovat.

Z předepsaných záznamů o hospodaření potravinami nám zasílejte po
skončení každého turnusu výdejní listy/hlavní výdejní list, výdejní
list na maso, nápoje a různé potraviny/ a přehled podávaných jídel.
Nezapomeňte na razítko a podpisy.

Jste povinni celkové dávky potravin /ústřizky i zvláštní přídělly/
v každém turnusu p l n ě spotřebovat. Vzhledem k zvýšenému pří-
dělu mouky můžete podávat více pečiva a větší moučníky.

Pokud je ve Vaší zotavovně provoz i pro soukromé hosty a příchodí,
žádejte příslušnou hospodářskou skupinu hostinských živností o pří-
dělly a předkládejte jí předepsaná hlášení o počtu vydaných jídel a
nápojů těmto hostům.

Za:

Dr.Antonín R e z e k v.r.
vedoucí ústř.rekreačního odděl.

Josef J e t e l v.r.
vedoucí domácí rekreace

Přílohy:Osvědčení,
----- 2 opisy výnosů ministerstva výživy,
oběžník o odběru ustrážků,
směrnice.

6533/48

Ústřední rekreační oddělení
Praha X, Za Poříčskou branou 8

K u l t u r n í   r e k r e a c e   v   P r a z e .
XXX. bēh od 4. září do 11. září 1949

Neděle 4. září:

příjezd

Pondělí 5. září:

dopoledne
odpoledne
večer

okružní jízda Prahou
volno
D 49: "Kdo je víc"

Úterý 6. září:

dopoledne
odpoledne

přednáška
Leninova světnice, výstava Revolučních
bojů
Realistické divadlo: "Makar Dubrava"

Středa 7. září :

dopoledne
odpoledne
večer

Pankrácká věznice, Vyšehrad
volno
parník

Čtvrtek 8. září :

dopoledne

odpoledne
večer

Zoologická zahrada, sbírky Nár. gal.
ve Troji
návštěva Pražských vzorkových v letrhů
Div. 5. května: "Tajemství"

Pátek 9. září :

dopoledne
odpoledne
večer

Lidice - volno
Lidice - volno
div. J. K. Tyla: "Lucerna"

Sobota 10. září :

dopoledne
odpoledne
večer

Petřín
volno
kino

Neděle 11. září:

Odjezd

131

zotavovna org. š.

Seznam knih zotavoven ROH

skupina A - krásná literatura (beletrie, poesie)

nové zařazení	spisovatel	název knihy
1	Antarová	Besedy se Stanislavským
2	Balcárková	ČSR v práci
3/1	Balzac	I. díl
2	"	II. díl
4	Bart Ilja	Španělské rytmy
5	Beck	Za námi Moskva
6	Belev	Noví lidé
7	Běhounek	Puškin
8	Brandýs	Město nepokořené
9	Čajkovskij	Bylo to v Leningradě
10	Čechov	Vykřičník
11/1	Drda	Městečko na dlani
2	"	Němá barikáda
12/1	Erenburg	Bouře
2	"	Jedním dechem
13/1	Fadějev	Porážka
2	"	Mladá garda
14/1	Fast H.	Stávka v Clarktonu
2	"	Američan
15	Feuchtwanger	Vyhnanství
16/1	Fučík Julius	V zemi, kde zítra
2	"	V zemi milované
3	"	Reportáž psaná na oprátce
4	"	Revoluční novinář
17	Furmanov	Čapajev
18	Gladkov	Cement
19/1	Glazarová	Roky v kruhu
2	"	Vlčí jáma
20	Gogol	Mrtvé duše
21	Goluběva	Za velký cílem
22/1	Gorbatov	Nepokoření
2	"	Hrdinové Arktidy
23/1	Gorkij	Podnik Artamanových
2	"	Dětství
24	Gudov	Roky a minuty
25	Guljaški	Stopy ve sněhu
26	Hampl	Čas trhnul oponou
27	Hanušová	Nepovolaným vstup zakázán
28	Hončar	Praporečníci
29	Hořejš	Plameny nad šachtami
30	Katajev	Syn pluku
31/1	Kirk	Nádeníci
2	"	Nové časy
32	Kononov	Vyprávění o Leninovi
33/1	Konrád	Svoboda a zbraně
2	"	Rozchod
3	"	Fanfáry a hrany
34	Kopta	Hlídač č. 47
35	Kpylenko	Rodí se město
36	Koševaja	Můj syn
37	Kožík	Vítězství vůle
38	Leonov	Inteligent
39	Longo	Boj národa
40/1	Majerová	Siréna
2	"	Najkrásnější svět
41	Majskij	Před bouří

Příloha č. 9: V zotavovně nesměla chybět vhodná četba...

D r u h :	reg.	zn.	obj.	Název desky:	cená:
ČSR národní a lidové	N/1	SU	600046	Kyčera, Kyčera Janošku, Janošičku	40,-
	N/2	SU	300075	Písně od Zvolena dtto	40,-
	N/3	SU	30207	Teď vodička, teď Tancujem, tancujem	40,-
	N/4	SU	30208	Ej mamuš moja Ej čarni si jak cigán	40,-
	N/5	SU	36023	Z pravej strany Před našim je mostek	20,-
	N/6	SU	45032	A já sám Ach není	30,-
	N/7	SU	71003	Duj, duj, duj, Cigánský plác	20,-
Budovatelské a pokrokové:	B/1	SU	40155	Ne Johna, ne Černošská lid.píseň	40,-
	B/2	SU	53004	Hor sa mládež Na trať mládeže	20,-
	B/3	SU	71005	Armádě zdar Rozkvetlý den	40,-
	B/4	SU	70007	Hej puško Směr Praha	30,-
SSSR Národní lidové a populární:	N/1	USSR	428 431	Monotoně znějí rolničky Z dalekého kraje	40,-
	N/2	"	9511 9512	Vypřáhejte chlapi Zakukala žežulička	40,-
	N/3	"	11686 11687	Řve a sténá Dněpr široký dtto	40,-
	N/4	"	13442 13439	Vzpomenem si soudruzi Píseň o Čapajevovi	40,-
	N/5	"	13880 13881	Cesty Jel jsem z Berlína	40,-
	N/6	"	13929 13515	Osamělá harmonika Na řece	40,-
	N/7	"	14167 12325	Nekonečná step Po dlážděné ulici	40,-
	N/8	"	15790 15791	Vítáme východ Zulejka Chanum	40,-

526/51

Příloha č. 10: Stejně tak vhodná hudba.

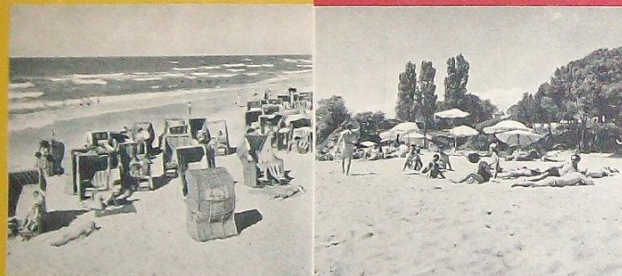
ZAHRANIČNÍ REKREACE PRO NEJLEPŠÍ Z NEJLEPŠÍCH!

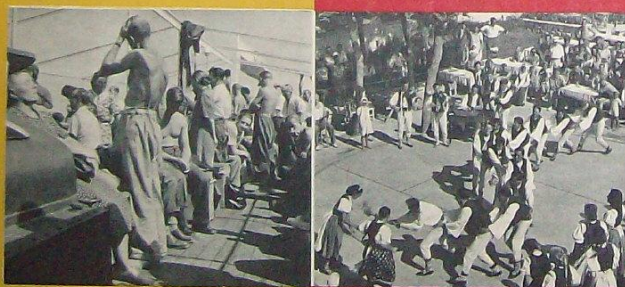
Polské, bulharské, maďarské a rumunské odbory provádějí výměnnou rekreaci nejzasloužilejších pracovníků s československými odbory.

K Baltickému i Černému moři jezdí dnes na zotavenou ti, kteří si toho svými vynikajícími výkony při výstavbě socialismu zasluhují.

Písečná pláž v Miedzyzdrojích i písečná pláž ve Varně u Stalínu jsou nejvyhledávanějšími místy našich rekreantů.

Zahraniční rekreace posiluje mezinárodní solidaritu pracujících.

PRŮKOPNÍCI SOCIALISTICKÉ PRÁCE NA REKREACI ROH

1.7.	dopoledne	odpoledne	večer	příponinky
čtvrtek	Příjezd dětí do tábora /seznámení s personálem/	zabydlení, uprava srubů	nácvik oddílové písně, besedy o jménech oddílu	
2.7. pátek	Úprava tábora-výzdoba	práce kroužku	projednat plány oddílů, táborák	
3.7. sobota	Konečná úprava tábora	vycházka-podle daných námětů a ukolů		cvičný noční poplach
4.7. neděle	volno oddílů	slavnostní zahájení tábora, předání vlajky	společný zahajovací táborák	
5.7. pondělí	vycházka -těl. výchova	branná výchova	promítání filmů	
6.7. úterý	práce kroužků	tělovýchova	beseda o dílu	oddíl putuje I.
7.7. středa	tělovýchova	vycházka		- " -
8.7. čtvrtek	práce kroužků korejské děti-návštěva	tělovýchova	beseda o dílu	oddíl putuje II.
9.7. pátek	tělovýchova	volno oddílů		oddíl putuje II.
10.7. sobota	generální úklid osobní volno v táboře	práce kroužků	promítání filmu	noční hra oddíl putuje III.
11.7. neděle	vycházka	tělovýchova	beseda o dílu	- " -
12.7. pondělí	tělovýchova	práce kroužků		- " -
13.7. úterý	tělovýchova	volno oddílů	beseda o dílu	oddíl putuje IV.
14.7. středa	tělovýchova	práce kroužků		oddíl putuje V.

Příloha č. 12: Program pionýrského tábora.

1129	- 6 -			
	dopoledne	odpoledne	večer	příponinky
15.7. čtvrtek	práce kroužků	tělovýchova	promítání filmů	oddíl putuje V.
16.7. pátek	tělovýchova	branná hra	beseda o dílu	
17.7. sobota	generál.úklid osob.volno v táboře	tělovýchova	vystoupení na vesnici s promítáním filmu	oddíl putuje VI.
18.7. neděle	tělovýchova	práce kroužků	beseda o dílu	oddíl putuje VI.
19.7. pondělí	práce kroužků	tělovýchova	beseda o dílu	
20.7. úterý	tělovýchova	volno oddílů	promítání filmů	
21.7. středa	spartakiada		oddílové táboráčky	
22.7. čtvrtek	"		karneval	
23.7. pátek	vycházka	tělovýchova		oddíl putuje VII.
24.7. sobota	generální úklid volno oddílů	tělovýchova utkání s jinými tábory	vystoupení dramat.krouž. táborek	oddíl putuje VII.
25.7. neděle	celodenní výlet autokarem			
26.7. pondělí	tělovýchova	práce kroužků- upravení výsta- vek	promítání filmů	
27.7. úterý	tělovýchova	volno oddílů	svátek písní a tanců	
28.7. středa	práce kroužků kontrola inventáře zabalení prací	generál.úklid- osob.volno v táboře	společný táborák	společ. zhodnoc. tábora se zást.závoďů
29.7. čtvrtek	příprava k odjezdu - odjezd			

Příloha č. 13: Program pionýrského tábora.

5. IX. - 12. IX. 1957.

Opouštíme Tabe-Belvedere,
litujeme jen, že nejsme tady dále.
Gřesto, užili jsme dosti hezkých chvil
a načerpali mnoho nových sil.

Krásná je Šumava jak naše celá vlast,
naše to láska a hodnost,
že krásnější svou prací ji ještě zbudujeme
to na rozloučenou tu slibujeme.

Příloha č. 14: Ukázky „malířských a básnických prací“ z pamětní knihy rekreačního střediska Belveder.

Příloha č. 16: Ukázky „malířských a básnických prací“ z pamětní knihy rekreačního střediska Belveder.

5. VI. ÷ 11. VI. 1960.

Belveder

je místo hezké
leží v krásné krajině
zde plzeňští leninovci
tráví chvíle radostné.

Po práci si odpočínou
zábavy zde mají dost,
i když počasí je smutné
jsou tu chvíle pro radost.

Příloha č. 17: Ukázky „malířských a básnických prací“ z pamětní knihy rekreačního střediska Belveder.

Příloha č. 18: Ukázky „malířských a básnických prací“ z pamětní knihy rekreačního střediska Belveder.

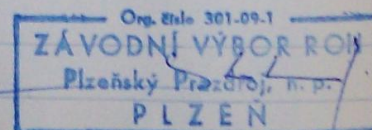
V DOBĚ OD 12. DO 26. SRPNA PROBEHL
V CHUDENICÍCH DALŠÍ BĚH REKREAČNÍHO
POBYTU. POBYT PROBÍHAL K NÁPROSTÉ SPOKO-
JENOSTI ÚČASTNÍKŮ, BOHUŽEL BYL NARUŠEN
OKUPACÍ VOJSK VARŠAVSKÉ SMLOUVY.

JE NUTNO PODĚKOVAT CELEMU PRACOVNÍ-
MU KOLEKTIVU, KTERÝ SE O NÁS STARAL, ZVLÁŠTĚ
MANŽELŮM DROZDOVÝM.

VĚŘÍME, ŽE SE ZNĚ V LEPŠÍCH ČASECH
SEJDEME OPĚT V CHUDENICÍCH.

CHUDENICE 25/8.68.

Heint

na ředov:

PLZEŇSKÝ PRAZDROJ
NÁRODNÍ PODNIK
PLZEŇ
03 - péče o pracující

[Handwritten signature]

Příloha č. 20: Zaměstnancům Plzeňských pivovarů zkazil radostné chvíle na dovolené vpád vojsk Varšavské smlouvy. Na lepší časy (nejen) rekreanti čekali dvacet jedna let.

Příloha č. 21: K oblíbeným činnostem na zimní rekreaci patřila výuka lyžování pod dohledem sportovních referentů.

Příloha č. 22: Lyžování se objevilo i ve filmech s rekreační tematikou, např. v Andělovi na horách či v příhodách rodiny Homolkových.

Příloha č. 23: Oddech na zdravém horském vzduchu.

Příloha č. 24: Rekreatanti zvědavě přihlížejí zimnímu karnevalu.

Příloha č. 25: Výlety patřily k pravidelným programům na letní rekreaci.

Příloha č. 26: Důležité bylo „upevňovat kolektiv“ také pomocí společenských her. Zvítězí silné ženy?

Příloha č. 27: Nebo odvážní muži?

Příloha č. 28: Představení folklórního souboru.

Příloha č. 29: Besedám bylo pravidelně vyhrazeno místo v kulturním programu.

Příloha č. 30: I na zahraniční rekreaci musel zbýt čas na pravidelnou dávku informací. Aneb dva rekreanti na pláži listují novinami Pravda.

Příloha č. 31: Pohoda na dovolené u Baltského moře.

Příloha č. 32: Děti mohly trávit část prázdnin na třítydenním pionýrském táboře.

Příloha č. 33: Pioněrky při loupání brambor.

Příloha č. 34: Zotavovna Zámek Žinkovy u Nepomuku patřila mezi vyhledávané destinace.

Příloha č. 35: Zotavovna Dukla ve Špindlerově Mlýně, známá také jako „Radost“ z filmu Homolka a Tobolka.

Příloha č. 36: Idyla ve Vysokých Tatrách před známou zotavovnou Morava, dějištěm zimních příhod Gustava Anděla.

Příloha č. 37: Zotavovna Magura v Monkovej doline pod Belianskými Tatrami.

Příloha č. 38: Objekt Tatra ve Ždiaru již, na rozdíl od mnoha jiných tatranských hotelů, turistům neslouží.

Praha	Praha 1	Dům rekreace ROH
Střední Čechy	Čejkovice nad Sázavou Rataje nad Sázavou Český Šternberk Věšín u Rožmitálu p. T. Jevany u Prahy Vestec u Příbrami	Červánky Iváň Vesna Brdy Moskva Permon
Pošumaví a Šumava	Lipno nad Vltavou Čeňkova Pila Špičák u Železné Rudy Domažlice Havlovice u Domažlic Babylon u Domažlic Zvíkovské Podhradí Žinkovy u Nepomuku	Na Lipně Bystřina Špičák Na Vavřínečku Psohlavec Šumavanka Otava Zámek Žinkovy
Západočeské lázně a Krušné hory	Mariánské Lázně Mariánské Lázně Mariánské Lázně Mariánské Lázně Mariánské Lázně Mariánské Lázně Mariánské Lázně Mariánské Lázně Mariánské Lázně Karlovy Vary Karlovy Vary Lužec u Nejdku Mikulov okr. Teplice	Donbas Evropa Horník L. Kossuth Leningrad Oradour Suvorov G. Di Vittorio A. Zápotocký Kalinka Starý mlýn Krušnohor Krasnoarmejec
Máchův kraj a Český ráj	Staré Splavy Staré Splavy Staré Splavy Staré Splavy Hamr na Jezeře Stráž pod Ralskem Malá Skála Karlovice okr. Semily okres Semily Kamenický Šenov	František Kouba K. H. Mácha Na pobřeží Ruch Hutník Úspěch Mikoláš Aleš Sedmihorky Zámek Hrubá Skála Tavba
Krkonoše	Špindlerův Mlýn Špindlerův Mlýn Špindlerův Mlýn Špindlerův Mlýn Špindlerův Mlýn	9. květen Dukla Petrova bouda Pětiletka Práce

	<p>Špindlerův Mlýn Špindlerův Mlýn Špindlerův Mlýn Strážné u Vrchlabí Pec pod Sněžkou Pec pod Sněžkou Pec pod Sněžkou Pec pod Sněžkou Pec pod Sněžkou Černý důl u Pece p. S. Černý důl u Pece p. S. Malá Úpa Janské Lázně Janské Lázně Janské Lázně Janské Lázně Janské Lázně Janské Lázně Harrachov Harrachov Vysoké n. Jiz. Dolní Brusnice u Dvora Králové Kořenov Kořenov Benecko</p>	<p>Primátor Rudý prapor Špindlerova bouda Rozhled Hradec Husova bouda Žižkova bouda Kolektiv Budovatel Lyžařská bouda Pražská bouda Družba Černá bouda Horský dvůr Jitřenka Protěž Siréna Brigáda Bílý hořec Varšavjanka Větrov Pod Zvičinou Lesní chata Zvonice Rudá hvězda</p>
Českomoravská vrchovina	<p>Milovy Fryšava pod Žákovou horou Tři Studně</p>	<p>Devět skal Medlov Sykovec</p>
Jeseníky	<p>Mokříňky Ramzová Jánské Koupele Kouty n. Desnou Kouty n. Desnou Rejvíz Karlovice okr. Bruntál Filipovice Holčovice</p>	<p>Holubice Kaťuša Mír Na Červenohorském sedle Vítězný únor Noskova chata Slezan Úsvit Zlatá Opavice</p>
Beskydy	<p>Staré Hamry Rožnov p. Radhoštěm Rožnov p. Radhoštěm Trojanovice Bílá - Konečná Bílá Luhačovice</p>	<p>Bílý kříž Energetik Na výsluní Gustav Kliment Na Baraní Pokrok Praha</p>

	Pozlovice u Luhačovic	Přehrada
Bratislava	Bratislava Bratislava Nitra	Dom rekreácie ROH Loď Družba (rekreační plavby) Zámok Topolčianky
Střední Slovensko a Nízké Tatry	Kremnica Kremnica Liptovský Ján Jasná po Chopkom	Hron Skalka Ďumbier Zotavovňa Slovenského národného povstania
Vysoké Tatry a Východní Slovensko	Tatranská Lomnica Tatranská Lomnica Tatranská Lomnica Starý Smokovec Starý Smokovec Horný Smokovec Horný Smokovec Horný Smokovec Tatranská Lesná Tatranská Lesná Ždiar Ždiar Herlíany	Javorina Morava Volga Budovateľ Hrebienok Mier Partizán Pol'ana Jánošík Karpátia Magura Tatra Gejzír

Příloha č. 39: Přehled zotavoven ROH v roce 1968.